

Reinkarnácia
nekonečný kolobeh šancí?

Satanizmus
revolta v znamení šelmy

Pochybný zápas
s neviditeľným nepriateľom

Démonológia
v dielach cirkevných otcov

Smrť
z pohľadu hinduizmu a kresťanstva

Z obsahu čísla:

12

Pochybny zápas proti neviditeľnému nepriateľovi – Démoni sú sice reálne duchovné bytosti, ale strach pred nimi môže byť v niektorých sektách účinným nástrojom psychickej manipulácie. Extrémne učenie a prax ohľadne ich pôsobenia sú prítomné taktiež v KS Milosť.

18

Smrť z pohľadu hinduizmu a kresťanstva – Na otázky smrti a posmrtného života sa kladie dôraz v každom svetovom náboženstve. Odpovede na ne sú ale odlišné. Pre kresťana je reinkarnácia neprijatelná, a to aj napriek tomu, že na Západe toto učenie získava čoraz väčšiu popularitu.

29

Rozporuplná mystika Františka Drtíkola – Drtíkolovou originalitou je fotografická a maliarska výpoved o vlastnom duchovnom vývoji. Jeho umelecké a spirituálne prežívanie je v jeho dielach úzko späté. Autor článku sa pokúsil priblížiť a kriticky interpretovať tento umelcov vnútorný svet.

Falošní proroci

„Dajte si pozor, aby vás nikto nezviedol. Lebo mnohí prídu v mojom mene a povedia: »Ja som Kristus«. A mnohých zvedú. Budete počuť vojnový ryk a chýry o bojoch. Hľaďte, aby ste sa nepreplakli. Lebo to musí byť, ale ešte nie je koniec. Lebo povstane národ proti národu a kráľovstvo proti kráľovstvu, miestami budú hladomory a zemetrasenia. Ale to všetko je začiatok útrap. Potom vás vystavia súženiu, budú vás vraždiť a všetky národy vás budú nenávidieť pre moje meno. Vtedy sa mnohí pohorsia, budú sa navzájom udávať a nenávidieť. Povstane aj mnoho falošných prorokov a zvedú mnohých. A pretože sa rozmnoží neprávost, v mnohých vychladne láska. Kto však vytrvá do konca, bude spasený.“ (Mt 24, 4–13)

Predplatné na rok 2015 a staršie ročníky:

- ◆ ročník 2015 (1 – 4/2015) – 10,00 €
- ◆ ročník 2014 (1 – 4/2014) – 10,00 €
- ◆ ročník 2013 (1 – 4/2013) – 6,00 €
- ◆ ročník 2012 (1 – 4/2012) – 4,00 €
- ◆ ročník 2011 (1 – 4/2011) – 4,00 €
- ◆ ročník 2010 (1 – 4/2010) – 4,00 €
- ◆ ročník 2009 (1 – 4/2009) – 4,00 €
- ◆ ročník 2008 (1 – 4/2008) – 4,00 €
- ◆ ročník 2007 (2 – 4/2007) – 3,00 €

Rozmer si môžete predplatiť:

písomne: Svoradova 3, 811 03 Bratislava 1

telefonicky: 02/207 22 838

e-mailom: rozmer@sekty.sk

na webstránke: <http://www.rozmer.sk>

Rozmer

časopis pre kresťanskú duchovnú orientáciu

štvrťročník

Vydavateľ: Ekumenická rada cirkví v SR
Palisády 48, 811 06 Bratislava, IČO: 30806631

Spoluvedavateľ: Ekumenická spoločnosť
pre štúdium siekt, Svoradova 3, 811 03 Bratislava
IČO: 31746772

Šéfredaktor: ThDr. Boris Rakovský

Grafický redaktor: ThDr. Boris Rakovský

Jazyková redaktorka: PhDr. Alžbeta Mráková

Adresa redakcie: Svoradova 3, 811 03 Bratislava 1

Telefón: 02/207 22 838, 02/207 88 307

E-mail: rozmer@sekty.sk

Internet: <http://www.rozmer.sk>

Registračné číslo: EV 751/08

ISSN: 1335–2660

Dátum vydania: 17. decembra 2014

Cena: 2,50 €

Tlač: Alfa print, s.r.o., Robotnícka 1, 036 01 Martin
Časopis vyšiel s finančnou podporou
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Va novembri sme si pripomenuli okrúhle výročie Nežnej revolúcie, a preto mi nedá, aby som sa nezastavil pri tomto míľniku. Ako keby to bolo včera – spomínam si, ako sme na námestiah štrngali kľúčmi plní očakávania, že svet po zvrhnutí totalitného režimu bude slobodnejší a radostnejší. To, či je ozaj radostnejší, je relatívne. Sú takí, čo tvrdia, že áno. Môžu cestovať, podnikáť, realizovať sa a užívať si život plnými dúškami. Síce s istými obmedzeniami a problémami, no záleží len na nich, ako sa s nimi popasujú. Avšak čoraz väčšmi pribúda skeptikov, ktorí si naopak myslia, že svet je ponurejší, spoločnosť žije omnoho konzumnejšie, ľudia sa väčšmi orientujú na seba a svoj prospech a hrozivo sa roztvárajú pomyselné nožnice medzi bohatými a tými, ktorých životná úroveň je na hranici biedy. Pre týchto ľudí život rozhodne radostnejší nie je, medziľudske vzťahy ochabli, spoločnosť sa správa macošsky, a hoci tovaru v obľudných obchodných reťazcoch je nadbytok, je čoraz nekvalitnejší, iba na jedno použitie. Ako napokon všetko. Hoci ľudia majú viac možností, aký je výsledok? Obrazom spoločnosti sú médiá. Tie ovplyvňujú náš život väčšmi, ako sa snáď nazdávame. No napriek ich širokému spektru je obsah, ktorý ponúkajú, každým rokom problematickejší; jednoducho totálny úpadok. Takže skeptici rezignované mávnu rukou a v ďalšom výpočte mínusiek a spoločenských prechmatov radšej ani nepokračujú.

A ako to je s tou slobodou? V či prospech sa využíva? Šíri sa medzi ľuďmi viac dobro, krása, porozumenie, alebo je to naopak? Pozrime sa len na duchovnú scénu. I tu je výber omnoho pestrejší, zato ale značne rizikovejší. Slobodu zneužívajú rôzni podnikaví špekulanti a manipulátori na to, aby získali moc nad druhými a finančne z toho profitovali. Poviete si, že predsa každý sa musí naučiť niest' zodpovednosť za svoje rozhodnutia. To je pravda, ale... Orientovať sa v tomto duchovnom marazme nie je jednoduché, človek nemá toľké relevantné informácie, aby sa potenciálne nemohol stať obeťou nejakého obratného šarlatána či samozvaného guru, a spoločnosť, zaslepená preludom demokracie, si nezriedka zatvára oči pred problémami sektárskeho zneužívania. A ani legislatíva v tomto smere občana dostatočne nechráni. Je síce chvályhodné, že úzkostlivu lipneme na dodržiavaní ľudských práv, vrátane práva na voľbu vierovyznania, no už akosi pozabúdame na práva zmanipulovaných ľudí, ktorých čoraz sofistikovanejšie sekty napájajú ilúziou šťastia a pri tom ich beztrestne a cynicky vykoristujú. Chcel by som veriť, že žijeme v spoločnosti, ktorá je nielen demokratická, ale i spravodlivá. Veriť, no nepodľahnúť sebaklamu. A to je každým dňom tŕažsie. **BORIS RAKOVSKÝ**

obsah

02 Okamih adventu Biblické slovo

03 Satanizmus – revolta v znamení šelmy (4) – Záverečná časť seriálu o satanizme sa zaoberá syntézou hudby s ideami tohto kontroverzného hnutia.

08 Démonológia v dielach cirkevných otcov – S učením o démonoch sa môžeme stretnúť v spisoch filozofov neskorej antiky, ale zaoberali sa ním aj niektorí ranokresťanskí cirkevní otcovia.

12 Pochybný zápas proti neviditeľnému nepriateľovi – Démoni sú sice reálne duchovné bytosti, avšak strach pred nimi môže byť v niektorých sektách účinným nástrojom psychomanipulácie.

18 Smrť z pohľadu hinduizmu a kresťanstva – Otázky smrti a posmrtného života sú dôležité pre všetky sietové náboženstvá. Odpovede na ne ale rieši každé z nich po svojom.

23 Reinkarnácia – nekonečný kolobej šancí? (2) – Práca s „minulými životmi“ a „zostupom“ do nich je obľúbenou súčasťou rôznych moderných psychoterapií. Čím sú ale tieto postupy rizikové?

29 Rozporuplná mystika Františka Drtikola – Originalitu českého mystika je fotografická a maliarska výpoved o vlastnom duchovnom vývoji. Priblížme si tento vnútorný svet kritickým pohľadom.

34 Náboženstvá pred príchodom Svetla (4) – Náboženstvo Egyptanov

39 Sekty v období druhého Jeruzalemského chrámu (8) Mílniky dvoch tisícročí

REPORT

Mormóni sa dozvedajú, že zakladateľ cirkvi Smith mal až štyridsať žien

NEW YORK – Mormónski vodcovia po prvýkrát priznali, že zakladateľ ich cirkvi Joseph Smith (na snímke) mal až štyridsať manželiek. Doteraz sa oňom v Cirkvi Ježiša Krista Svätých neskorších dní hovorilo ako o milujúcemu mužovi jedinej manželky Emmy. Laurie Goodsteinová v komentári uverejnenom v denníku The New York Times napísala, že niektoré zo Smithových žien už boli vydaté, jedna mala iba štrnásť rokov.

Goodsteinová vychádzala z materiálov, ktoré teraz na internete publikujú sami príslušníci tejto cirkvi v snahe podať otvorené informácie o svojich predchodcoch. Bežne sa priznávalo, že Smithov nástupca Brigham Young praktizoval polygamiu, keď stúpencov priviedol do Utahu a vybudoval tam s nimi Salt Lake City. O tom, že polygamný bol aj Smith, vraj mnohí z mormónov doteraz nevedeli. „Mne a mnohým ďalším oňom hovorili, že to bol úplne dokonalý prorok,“ napísala blogerka Emily Jensenová. Smith podľa publikovaných materiálov zrejme so všetkými manželkami nemal intímny styk, pretože niektoré mu vraj boli zasľúbené pre posmrtný život. Avšak jeho žena Emma tým vraj neznesiteľne trpela.

Cirkev na svoju internetovú stránku za minulý rok umiestnila dvanásť materiálov zaobrajúcich sa tématami, za ktoré ju kritizujú. Jeden sa týka napríklad zákazu kázať pre černochov, ktorý bol zrušený roku 1978, iný Smithovo prekladu tabuľiek s hieroglyfmi, ktoré vraj našiel a podľa ktorých spísal základnú knihu o učení svojej cirkvi založenej v roku 1830. Medzi materiálmi, ktoré majú odhaliť pravdu, je aj text o „mnoho-početných manželstvách“ uzatváraných v ranom období mormónskeho hnutia. Hovorí sa v ňom, že polygamiu ► 17

OKAMIH ADVENTU

„Tým však, čo ho prijali a veria v jeho meno, dal moc stať sa Božími deťmi; tí, čo sa nenašli ani z krvi, ani z telesnej žiadosti, ani z vôle muža, ale z Boha.“ (Jn 1, 12–13)

Hovorí sa, že svet funguje na polaritách. Poznáme kladný a záporný pól, sever a juh, svetlo a tieň, dobro a zlo, pravdu a lož. Aj hojdačka je funkčná vtedy, keď sa dokáže vychýľovať z jednej polohy do druhej. Ľudské poznanie má zvláštnu schopnosť náklonnosti k extrémom, akoby rovnováha a harmónia mala charakter nedosiahnuteľnej vratkosti.

Prednedávnom publikoval fenomenálny fyzik Stephen Hawking spolu so svojím kolegom knihu *Veľký dizajn*, v ktorej autori rozvíjajú koncept pôvodu sveta. Príčinou vzniku sveta je podľa nich gravitácia, teda sila príťažlivosti hmoty. Na rozdiel od inej svojej knihy spred desiatich rokov, v ktorej Hawking tvrdil, že o pôvode sveta nevieme takmer nič a myšlienka Stvoriteľa sa nijako nezdá byť neprijateľná, tentoraz radikálne zmenil názor. Sú totiž len dve možnosti – alebo má príčina vzniku univerza charakter osobný, alebo neosobný. Hawking sa teraz priklonil na opačnú stranu. Svojimi tvrdeniami sa zaradil do pomerne rozsiahleho zoznamu vedcov a mysliteľov, ktorí vyznávajú tzv. naturalistický poľad na svet. Podľa neho svet má fyzikálnu podstatu a všetky fenomény, ktoré sa vyskytujú v univerze, sú vysvetliteľné a objasnitelné prostredníctvom prírodných zákonov, pretože neexistuje nič „zvonka“ univerza.

Hawkingov naturalizmus vidí človeka ako zložitý kvantový stroj a univerzum ako prísně deterministický systém. Aj preto autor hovorí, že sloboda človeka je ilúzia, takže slobodný človek neexistuje. Súčasné výskumy z oblasti neurovedy však poukazujú na javy, ktoré nie je možné vysvetliť deterministicky. Potvrdzujú názor svetoznámeho fyzika Richarda Feynmana na vedu, ktorá nemá mandát určiť priamo, čo je dobré a čo zlé. Naturalizmus má pred sebou nevyriešiteľný problém: ako stanoviť kategórie dobra a zla, odkiaľ zobrať súradný systém pre tvorbu etických normatívnych rámcov? Americký profesor bioetiky a ekológie Erazim Kohák pôsobiaci v Prahe upozorňuje na riziko vedeckého redukcionizmu v poznaní človeka, lebo osvetená myseľ more geometrico nemôže nikdy vyriešiť otázky hodnoty a zmyslu.

Na druhej strane spektra sa ocitá svet ezoteriky a novodobej rozmanitej spirituality, ktorý uviazol v inom druhu absolútneho subjektivizmu. Podľa súčasných trendov etika, hodnoty, zmysel života a existencie sveta má svoj pôvod v tajomnom centre človeka, ktoré treba prebudíť a človek tak duchovne ožije a môže vstupovať do večnosti. Problém však je, že tento typ duchovnosti a večnosti je projekciou ľudského subjektu, a teda celá spirituality je sebareferenčná. Nemá historickú validitu ani objektívne ukotvenie, preto je nebezpečnou ilúziou. Spolu s naturalizmom bráni človeku poznávať pravdu o svete, v ktorom žije, a najmä pravdu o sebe samom. To nie je zanedbateľné.

Dnešný biblický text nás nasmerúva k adventným udalostiam a ich dôsledkom nielen pre svet poznania, ale aj pre dejiny ľudstva všeobecne. Byť „zrodený z Boha“ totiž odkazuje na realitu, ktorá presahuje naturalistické vnímanie sveta, pretože Boh nemá svoj pôvod vo svete. Prišiel na tento svet, aby človeku pomohol, aby ho zachránil pre večnosť. To nie je ilúzia, ale historická skutočnosť inkarnácie Boha. Boh ako bytie je odlišné od byitia človeka, preto „nie z vôle muža“ sa človek duchovne môže zrodiť. Duchovné narodenie totiž nie je ukotvené v človeku. Nevychádza z jeho vnútra a nesmeruje opäť k nemu. Iniciatívu má v rukách Boh. On poslal svojho Syna. A ponúka tiež nám možnosť stať sa jeho synom a dcérou. My zase skrze Krista, s Kristom a v Kristovi máme „právo a moc“ žiť z jeho smrti. Záleží na nás. **TIBOR MÁHRIK**

SATANIZMUS - REVOLTA V ZNAMENÍ ŠELMY (4)

Hudba je jeden z najúžasnejších darov, ktoré ľudia dostali od Boha. Ako všetko na tomto svete, aj ona sa dá použiť na ušľachtilé ciele, ale rovnako aj zneužiť. To, akú hudbu počúvame, má vplyv na naše myšlienky, charakter i konanie. Za ostatných päťdesiat rokov sa západná spoločnosť ocitla pod paľbou záhadného plánu kultúrnej vojny, s cieľom eliminovať židovsko-kresťanskú civilizáciu, ako ju poznáme. Veľký podiel na tom má tiež hudobný priemysel. Naša posledná štúdia o satanizme sa venuje fenoménu spojenia satanizmu a hudby.

JOZEF TRSTENSKÝ

DIABOLSKÝ ROCK

Korene rock and rollu siahajú k ľudovému černošskému blues. Legendárny bluesman Robert Leroy Johnson¹ je autorom sotva tridsiatich skladieb. Texty jeho piesní hovoria o alkohole, ženách, diablu a smrti. Hudobná scéna ho považuje za kráľa bluesovej gitary, ktorého tvorba mala obrovský vplyv na mnohých muzikantov a hudobné skupiny, najmä na Erica Claptona, The Rolling Stones, Boba Dylana, Red Hot Chili Peppers a Jimiego Hendrixa. Johnson zomrel ako 27-ročný a o jeho predčasnej smrti kolovalo veľa teórií, medzi inými aj taká, že zapredal svoju dušu diablu výmenou za dosiahnutie úspechu. Taktiež po predčasnej smrti Johnsonovej prvej manželky ho

jej príbuzní obviňovali za jeho pakt s diabolom.²

Z dvadsiatych a tridsiatych rokov minulého storočia je známych niekoľko rozprávaní o černošských hudobníkoch a spevákoch, ktorí podpisali zmluvu s tajomným mužom v čiernom na križovatke. Tmavý cudzinec býva identifikovaný niektorými spisovateľmi bud' ako v kresťanstve známy diabol (satan), alebo ako jorubský duch zo západnej Afriky nazývaný Eshu, ktorého vo voodoo uctievali a do južných štátov Ameriky priviezli čierni otroci.³

V 50. rokoch mladý americký spevák Little Richard⁴ zmodifikovaním štýlov beatu a rhythm & blues položil základy novému hudobnému štýlu. Richard za zdroj svojej inšpirácie považoval Satana: „Riadila ma a rozkazovala mi akási sila. Sila temnoty...“

v ktorej existenciu veľa ľudí ani neverí. Sila diabla, satana.“⁵

Od roku 1954 nastúpil rock and roll s Elvisom Presleym⁶ na obrovské víťazné taženie celým západným svetom. Presley svojou hudbou vyjadroval rebéliu proti prudérnej morálke a spoločnosť mala byť šokovaná. Pri svojich koncertoch podfarboval svoje piesne kolísavými panvovými pohybmi, ktoré vyjadrovali oslobodenie od vonkajšej morálky a primitívne emócie.

V 60. rokoch začala hlasitosť rockovej a populárnej hudby kontinuálne vzrastať. Hudba sa stávala čoraz „strojovejšia“. Bol to začiatok modernej elektronickej rockovej hudby, ktorá sa od začiatku spájala so satanskými kultmi a vzájomne prepleteným obchodom s drogami, sexom, násilím a vraždami.⁷ Do rockovej a popovej hudby prišli nové „okultné tendencie“.

K takýmto interpretom patria Beatles, Rolling Stones, The Mods, Cream, Alice Cooper, Jimi Hendrix a ďalší. Mnoho rockových hudobníkov sa v tom čase nechalo zasvätiť do magických rituálov a satanských kultov.

BEATLES

Na začiatku 60. rokov minulého sto-ročia sa na hudobnej scéne objavila skupina Beatles. Prvý veľký zlom v jej sláve nastal po tom, čo dostali pozvanie hrať v nočnom klube v Hamburgu. Na koncertoch členovia skupiny vystupovali zrejme pod vplyvom drog. Tony Sheridan, ktorý roku 1962 hral spoločne s Beatles v spomínanom klube, poodhalil tajomstvo, na ktorom by mohol byť založený úspech skupiny. Sheridan opisuje, ako sa John Lennon v roku 1962 veľmi silne zaujímal o okultné veci. Zúčastnil sa s ním v Hamburgu i na jednej špiritickej seansse. Tam mu údajne Lennon povedal: „Viem, že Beatles budú mať úspech ako ešte nijaká iná skupina. Viem to presne, lebo som pre tento úspech predal dušu diablovej.“⁸

V roku 1962 nadviazalo vplyvné britské hudobné vydavateľstvo EMI⁹ spoluprácu s Beatles, čo sa stalo dôležitým krokom k popularizácii skupiny. Riaditeľ nahrávacieho štúdia tejto spoločnosti, George Martin, ako výštudovaný hudobník štúdio upravil ich skladby a podarilo sa mu z nich nahrať hity. Bolo to práve vydavateľstvo EMI, vďaka ktorému sa z Beatles stal mýtus a ktoré sa zaslúžilo o šírenie ich popularity, čo im prinieslo miliardové zisky. V roku 1963 Beatles produkovali jeden svetový hit za druhým, čím podnietili vznik beatle-mánie, ktorá sa postarala o rekordné počty predaných LP platní.

Ďalším zlomom bol rok 1964, keď sa Beatles vybrali na koncertné turné do USA, ktoré vďaka výbornej mediálizácii sledovali milióny Američanov. Beatlesovské krútivé pohyby hlavami a rituálne hojdanie telami čoskoro kopírovali stovky budúcich rockových skupín.¹⁰

Roku 1966 noviny London Evening Standard uverejnili článok o Beatles. Nachádza sa v ňom aj známy kontroverzný výrok Johna Lennona: „Kresťan-stvo zanikne, vytratí sa. Nemusím sa

o tom hádať, som o tom úplne pre-svedčený. Dnes sme my populárnejší než Ježiš. Neviem, kto pôjde skôr, rock and roll, alebo kresťanstvo. Ježiš bol v poriadku, ale jeho učení boli hlúpi a jednoduchí. Oni to zmenili, podľa mňa.“¹¹

V roku 1967 Beatles zanechali od-kaz na satanismus aj na obale svojej platne *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*. Ojavili sa na ňom por-tréty mnohých osôb, boli to napríklad Karl Marx, Stanley a Oliver, Marlon Brando, Bob Dylan a ďalší. Medzi ni-mi aj okultista, otec moderného sata-nizmu a inšpirátor väčšiny súčasných ezoterických skupín Aleister Crowley. Podľa tohto anglického okultistu má človek právo postaviť sa na miesto Boha a sám si zvoliť zákony vlastného života. Bubeník Beatles Ringo Starr to komentoval slovami: „Chceli sme dať dohromady tváre osôb, ktoré máme radi a ktoré obdivujeme.“

John Lennon pre LP platňu *Mind Games* v roku 1973 napísal pieseň s názvom *Bring on the Lucie* a v nej doslova vzýva diabla: „Je niečo, čo musíš urobiť okamžite. Vyslobodí ľu-dí, teraz, hned. Urob to, urob to teraz. Sme zajatcami so zdvihnutými rukami. Voláme to ako modlitbu: Vyslobodí ľudí. 666 je tvoje meno.“

John Lennon bol roku 1980 zastrelený fanúšikom Marcom Chapmenom. Motív vraždy Chapmen spájal s hlasmi diabla. Bola to cena za úspech, ktorú diabol žiadal od Lennona?

ROLLING STONES

V roku 1962 vznikla skupina Rolling Stones, ktorá pôsobí až dodnes a aj ona sa v určitom období vo svojej tvorbe a na koncertoch zahrávala so satanismom. S jej nástupom začalo obdobie hard rocku. Roku 1967 vyda-la platňu *Their Satanic Majesties Re-quest* (Žiadost jeho satanského veličenstva). Inšpirátorom pre vytvorenie platne bol sám Anton LaVey, zakla-dateľ Cirkvi Satanovej. Na jednom vystúpení Mick Jagger počas spevu piesne *Sympathy for the Devil* strhol svoje tričko a odhalil veľké tetovanie, ktoré predstavovalo diabla.¹² Aj ďalší člen skupiny, gitarista Keith Richard sa vyjadril, že „čierna mágia je niečo, čo by mal vyskúšať každý. Ponúka ne-

tušené možnosti. Pohrávalo sa s ňou veľa ľudí, v každom z nás je jej kúsok“.¹³ Názov platne *Get Yer Ya-Ya's Out* z roku 1970 obsahuje vetu, ktorá sa používa pri niektorých kultoch vo voodoo. Na platni *Goat's Head Soup* (Polievka z kozlovej hlavy) z roku 1973 v jednej piesni dokonca počut' výkriky človeka posadnutého démonmi. Na vnútorej strane obálky je zobrazený kozol, ktorý je jeden z klasických symbolov satanismu.¹⁴ Richard vyhlásil, že ich piesne vznikajú jedna za druhou vtedy, keď sú ochotnými a otvorenými médiami.¹⁵

Spevák Mick Jagger si zahral tiež hlavnú úlohu Lucifera vo filme *Luci-fer Rising* (Luciferovo povstanie). Film vytvoril samozvaný Crowleyho žiak Kenneth Anger (1927). Jeden filmový kritik o filme napísal: „Pekelná fantazmagória, v ktorej Anger zaklíná démonov, celebriuje akési čierne omše a ukazuje tajomné vizionárske obrazy.“¹⁶

Roku 1969 Rolling Stones, na zá-ver svojho turné po USA, vystúpili na koncerte na štadióne Altamont ne-daleko San Francisca. Na koncert prišlo 300-tisíc divákov. Keď zaznela pieseň *Sympathy for the Devil*, opíti členovia usporiadateľskej rockovej skupiny Hell's Angels (Pekelní anjeli) sa ako bez zmyslov vrhli na poslu-cháčov. Kravavú bitku pred pódiom nebolo možné zastaviť, koncert sa úplne vymkol spod kontroly. Keď Mick Jagger oblečený ako Lucifer spieval pieseň *Under My Tumb* (Pod moju vládou), Pekelní anjeli pod ja-viskom prebodli osemnásťročného černocha Mereditha Huntera.¹⁷ Po tejto udalosti sa Rolling Stones di-štancovali od Crowleyho mágie a prerušili kontakty s Kennethom An-gerom.

LED ZEPPELIN

V roku 1968 Jimmy Page založil sku-pinu Led Zeppelin. Bol veľkým obdi-vovateľom učenia satanistu Aleistera Crowleyho, dokonca zbieran všetky je-ho osobné predmety – knihy, ruko-pisy, klobúky, zošity, ba i tuniky, ktoré Crowley používal počas satanských rituálov. Page býval v dome na brehu jazera Loch Ness, v ktorom predtým žil, učil a vykonával svoje rituály sám Crowley.

K najznámejším a najúspešnejším piesňam skupiny Led Zeppelin patrí pieseň *Stairway To Heaven* (Schody do neba). Jej text v skrytej forme obsahuje satanské vyznanie viery. Keď sa táto pieseň pustí pospiatky, sú počuť nasledujúce úryvky viet: „Toto je pre môjho sladkého Satana, ktorého cesta ma nerobí smutným a na ktorej mocnosťou je Satan. On tá bude rozvíjať, dá ti šest, šest, šest.“¹⁸

Backward masking process, ako sa po anglicky označuje skryté posolstvo, ktoré sa dá počuť pri prehraní skladby pospiatky, sa stal praktikou, z ktorej boli obviňované viaceré kapely a hudobníci. Vznikol dokonca zoznam skupín a spevákov, u ktorých sa táto prax zistila. Išlo o The Beatles, Rolling Stones, Led Zeppelin, Elo, KISS, AC/DC, Micka Jaggera, Brucea Springsteena, Black Sabbath, Devo, Dead Kennedys, Frankie Goes To Hollywood, Jefferson Airplane, The Cue, Van Morrison, a tiež o niektoré piesne Madonne a Michaela Jacksona.¹⁹

Takisto Led Zeppelin na obaly svojich platní umiestňovali satanské symboly. Na ich treťom alume bolo vytlačené motto Aleistera Crowleyho: „Rob, čo chceš!“ a na štvrtom nachádzame magický znak, ktorý sa zvyčajne používa na uzatváranie zmluvy s diablon. Na obale albumu *Presence* (Prítomnosť) je vyobrazený čierny predmet zvláštneho tvaru, o ktorom Jimmy Page povedal, že je to symbol sily, ktorá umožňuje skupine mať taký veľký vplyv na poslucháčov a ktorú on jednoducho nazýva „Prítomnosť“.

V roku 1980 zomrel bubeník John Bonham vo veku 32 rokov na následky silnej opitosti a udusenia zvratkami. Po jeho smrti sa pozostalí členovia rozhodli Led Zeppelin rozpustiť, pretože Bonhama považovali za nahraditeľného bubeníka.

SATANSKÝ METAL

Heavy metal alebo metal je druh rockovej hudby, ktorý sa ako vymedzený hudobný štýl objavil na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov 20. storočia. Zo všetkých nespočetných foriem rock and rollu je práve heavy metal najextremnejší, či už z hľadiska hlasitosti, mužnosti alebo teatrálnosti. Existuje množstvo variá-

cí heavy metalu, no všetky sa opierajú o hlučné, skreslené gitary, opakujúce sa riffy a jednoduché, rytmické tempo.

Nový štýl bol uvedený predovšetkým tvorbou britských kapiel Black Sabbath, Led Zeppelin a Deep Purple na začiatku 70. rokov. Počas nich sa začali dostávať do povedomia aj ďalšie kapely ako AC/DC, Judas Priest, KISS a spevák Alice Cooper. Na sklonku 70. rokov a v 80. rokoch prišla nová vlna britského heavy metalu reprezentovaná skupinami Iron Maiden, Def Leppard, Diamond Head, Saxon či Metallica. Heavymetalová hudba sa v mnohých krajinách stala terčom kritiky a jej interpreti sa veľmi často označovali za poslov Satana a všeobecne zla. Táto situácia dala napríklad v USA vzniknúť organizácii PMRC (Parents' Music Resource Center), čo viedlo roku 1990 k označaniu „zlých“ nahrávok varovnými štítkami umiestnenými priamo na obaloch hudobných nosičov. Veľké množstvo obchodníkov nechcelo predávať takto označené albumy.²⁰

Na obaloch mnohých platní heavymetalových skupín možno nájsť okultné symboly a výjavy, až po zobrazenie démonických postáv. Najčastejšie zobrazovaným okultným symbolom je pentagram. Obaly mnohých platní priam ponúkajú vysvetlenie, že sú výplodom démonickej inšpirácie. Medzi prvými hudobnými skupinami, ktoré v širšom rozsahu začali vo svojej tvorbe spracúvať rozličné okultné, magické a špiritistické témy, bola kapela Black Sabbath.

BLACK SABBATH

História skupiny Black Sabbath sa začala roku 1968 v anglickom Birminghame. O jej satanské smerovanie sa zaslúžil aj záhadný zážitok basgitaristi Geezera Butlera, ktorému Ozzy Osbourne požičal okultistickú knihu. V tú noc Butlera navštívila tajomná postava. Tento zážitok viedol k napísaniu slov k prvej skladbe na prvej platni s názvom *Black Sabbath*.²¹ Skupina sa zviditeľnila svojím prvým albumom *Black Sabbath*, ktorý vydala v roku 1970. Obsah piesní z albumu dával otvorene najavo záujem skupiny o okultizmus, čiernu mágiu a

satanizmus. Napríklad v piesni *N.I.B.* sú slová: „Niektorí hovoria, že moja láska nemôže byť pravá. Prosím, ver mi, môj miláčik, a ja ti to ukážem. Ó, miluj ma teraz a nebudeš váhať skoncovat so životom, ktorý si žil pred našim stretnutím. Moje meno je Lucifer, chyť sa, prosím, mojej ruky.“ Platňa vyvolala vlnu rozhorčenia aj odmietnutia, ale i kladné ohlasy a zvýšila záujem o knihy zaobrájúce sa čierrou mágiou, čarodejnictvom a zaklínáním.²²

Počas svojej história mala kapela niekoľkých vokalistov. Najdôležitejší boli Ozzy Osbourne, Ronie James Dio a Tony Martin. Ozzy Osbourne o sebe vyhlasoval: „Zdá sa mi, akoby som bol médium nejakej cudzej sily. Dúfam, že to nie je sila toho, koho sa obávam, Satana. Je to taká nadprirodzená sila, ktorá mi našepkáva, keď písem. Snáď nie je diabolská, ale to ja neviem.“²³ Neskoršie Osbourne dokonca otvorené priznal, že je pod vplyvom diabla: „Naozaj chcel by som vedieť, prečo som urobil niektoré z tých vecí, ktoré som urobil v priebehu rokov. S odstupom času si myslím, že som posadnutý nejakým duchom.“²⁴ Ronnie James Dio pri jednom živom koncerte uviedol satanský pozdrav rohatú dlaň. Spevák pritom zareval na obecenstvo a mnohí odpovedali tým istým satanským pozdravom.²⁵

KISS

KISS je americká rocková skupina, ktorá vznikla v New Yorku roku 1973. Americký časopis Rolling Stone označil skupinu už pri jej vzniku prívlastkom americký Black Sabbath.²⁶ Členovia skupiny sú ľahko identifikovateľní svojimi pomaľovanými tvárami, kostýmami a vizuálnym stvárnením svojich koncertných vystúpení. Počas nich vydychujú oheň, plujú krv, dymí sa im z gitár a používajú pyrotechniku. Ich oblečenie a mejkap majú charakter diabolsky ladených postáv.

Iný rockový magazín nazýva KISS ako „oheňchraci démoni rock'n'rollového pekla“. Sám ich producent Bob Ezrin označuje hudobníkov z KISS za symboly rozpútaného zla a neviazanej zmyselnosti. Bývalý bubeník tejto skupiny, Peter Criss, pyšne vyhlásil: „Považujem sa za zlého. Verím rovnako

v diabla ako v Boha. Obidvoch možno použiť na to, aby človek dosiahol to, čo si praje.“²⁷

American Photographer Magazine v roku 1980 uviedol, že názov KISS pochádza zo začiatocných písmen slov Kids In Satan Service (Deti v službe Satana). Iná interpretácia tohto názvu je: Knives In Satan Shoulder (Nože v rukách Satana).²⁸ Satanský charakter skupiny potvrzuje i pieseň *God of Thunder* (Boh hromu) obsahujúca výzvu: „Zhromažďuj okolo seba temnotu, aby ťa potešovala, prikazujem ti, aby si pokľakol pred bohom hromu, bohom rock'n'rollu.“

DÉMONICKÝ BLACK METAL

Black metal je extrémnou odnožou heavy metalu. Vyznačuje sa rýchlym tempom, jačavým spevom a temnou skľučujúcou atmosférou. Tento štýl sa najviac spája so satanizmom a odporom voči židovsko-kresťanskej tradícii. Veľa blackmetalových kapiel má aj nacistické a nacionalistické ladenie. Vystupujú spravidla v čiernej farbe, s čierno-bielym mejkapom, tzv. *corpse paint*, čo má pripomínať mŕtvolný vzhľad. Ďalšími nevyhnutnosťami muzikantov sú klincové náramky, nábojnicové pásy a na krku zavesený pentagram alebo obrátený kríž. Kontroverznú šou používaním napríklad zvieracej krvi alebo nabodnutých zvieracích hláv ešte posilňujú satanistický ráz koncertných vystúpení.

Počiatok black metalu sa datuje do osemdesiatych rokov, do tzv. prvej vlny black metalu a spája sa najmä s kapelami Venom, Bathory, Meryful Fate a Hellhammer. Tieto kapely dovedli satanistický imidž k dokonalosti. Pojem *black metal* zaviedla britská skupina Venom, ktorej druhý album *Black Metal* z roku 1982 prepožičal názov celému žánru. Texty a symbolika tohto albumu sa zameriavali na protikresťanskú a satanistickú tematiku väčšmi, než kedykoľvek predtým. Satanizmom Venom šokoval a získal mu popularitu.

Najväčší rozmach ale zaznamenal black metal v Škandinávii. Dlhé zimy, nekonečné temné lesy a bohatá mytológia boli pre tento extrémny žáner to pravé. Jednou z kapiel, ktorá najväčšmi ovplyvnila black metal, bola

aj švédska Bathory vedená multiinstrumentalistom Thomasom Forsbergom prezývaným Quorthon. Hudba tejto skupiny bola temná, rýchla, miromiadne skreslená, nízkej kvality a s protikresťanskými textami a symbolikou. Quorthon bol navyše aj prvý, kto použil škriekavé vokály, ktoré prispeli k definovaniu tohto hudobného žánru. Po štvrtom albare *Blood Fire Death* prichádza zmena v hudobnom štýle Bathory – namiesto škriekavého spevu a dunívych gitár nastupujú intrá, epická a atmosférická hudba podfarbená klávesmi a prírodnými zvukmi – vikinské motívy vystriedali satanizmus. Tým skupina šokovala svojich priaznivcov. Od tohto albumu sa Quorthon osamostatnil a ďalej kontervoval sám. Namiesto uctievania Satana začal spievať o škandinávskej my-

tológii, čím dal vzniknúť novému žánru, takzvanému viking metalu. Medzi blackmetalovými fanúšikmi získal kultový status, sčasti i pre absenciu živých vystúpení, čo len zvýrazňovalo jeho tamomý obraz.

Dánska skupina Mercyful Fate zase ovplyvnila nórsku scénu svojou symbolikou a textami. King Diamond, ktorý má pri vystúpeniach tvár pomalovanú diaboliskými čierno-bielymi vzormi, inšpiroval štýl spomínaného mejkapu *corpse paint*. Zo všetkých hudobníkov skupiny Diamond berie satanizmus najvážnejšie. Dokonca až tak, že je členom LaVeyovej Cirkvi Satanoovej.

Druhá vlna black metalu začala v Nórsku počiatkom deväťdesiatych rokov. Kapely začali dokazovať, že svoj satanizmus a protikresťanské názory

Jedným z hlavných rysov blackmetalového imidžu je líčenie *corpse paint*.

myslia smrteľne vážne. Vypaľovali kostoly a dopúšťali sa násilia. Najznámejšími kapelami tohto obdobia sú Mayhem, Burzum, Immortal, Darkthrone, Emperor, Satyricon, Enslaved a Gorgoroth.

Najkultovejšou a najkontroverznejšou spomedzi nich je nórska kapela Mayhem považovaná za zakladateľku nórskeho black metalu. Vznikla roku 1984 v Osle. Vyznačuje sa agresívnym undergroundovým zvukom a desivou pódiovou šou. V roku 1991 spevák Dead spáchal samovraždu, keď si podrezal žily a streli brokovnicou do hlavy. Keď ho našiel gitarista Øystein Euronymous Aarseth, vyfotil mŕtveho spoluhráča. Fotografia sa neskôr objavila na obale koncertného albumu *Dawn of Black Hearts*. Kapela získala vďaka tomuto desívú povest. Začali sa dokonca šíriť reči o tom, že kúsky rozstreleného mozgu členovia skupiny oprážili a zjedli a že úlomky lebečných kostí si Euronymous spolu s bubeníkom Hellhammerom odložili.

V roku 1991 si Euronymous otvoril obchod s platňami Helvete (Peklo), ktorý sa onedlho stal centrom blackmetalovej scény. V jeho pivnici založil Euronymous vydavateľstvo, kde vyšli okrem niektorých albumov Mayhemu tiež dva albumy skupiny Burzum a ďalších black a deathmetalo-vých kapiel. Ľudia, ktorí sa schádzali v Helvete, založili organizáciu Čierny kruh. Jej cieľom bolo dokázať, že nenávist' ku kresťanstvu myslia vážne. V roku 1992 zapálili kostol Fantovt z 12. storocia a do konca roka podpálili ďalších šesť kostolov.

V auguste 1992 bubeník kapely Emperor, Bard „Faust“ Eithun, dobrodal v lese blízko Lillehammu homose-xuála Magne Andreassena. Začalo sa intenzívne vyšetrovanie a pozornosť polície sa zamerala na blackmetalo-vé skupiny. Boli vypočúvaní členovia mnohých hudobných kapiel, no všetci boli nakoniec prepustení pre nedostatok dôkazov. Euronymous radšej zatvoril svoj obchod. Presne rok nato, 10. augusta 1993, ho zavraždil Varg Vikernes, člen skupiny Burzum známy pod pseudonymom Count Grishnackh.

Taktiež nórská skupina Dimmu Borgir počas vystúpení vo svojich textoch a videoklipoch často používa satan-

ské motívy. Spevák skupiny s pseudonymom Shagrath sa na margo toho vyjadril: „V knihách s námetom mágie a satanizmu nachádzam veľa blízkych myšlienok...“²⁹

Silne satanistický podtext má ďalšia nórska skupina Gorgoroth, ktorá vznikla v roku 1992. Jej zakladateľ Infernus vyhlásil, že black metal je hudba satanistov pre satanistov a sám sa hlási k teistickému satanizmu.³⁰ Satanizmus, ktorý prezentuje Gorgoroth, svojím prejavom šokuje. Roku 2004 skupina vystúpila v Krakove, kde pódiu ovinuté ostnatým drôtom bolo ozdobené satanskými symbolmi, odrezanými ovčími hlavami, zvieracou krvou a štyrmi nahými postavami s kapucňou navlečenou cez hlavu.

Škandinávska blackmetalová scéna ovplyvnila veľké množstvo hudobných skupín, a tak sa black metal postupne rozšíril aj za hranice Európy.

ZÁVER

Rock and roll predstavuje rozsiahly hudobný žánier s obrovským množstvom tém a ideí, ktoré nemožno zúžiť len na myšlienky spojené so satanizmom, prípadne ho s ním úplne stotožniť. Reprezentuje najmä odmietanie konformizmu a myšienkovú slobodu. To je to, čo mu dáva obsah a formu. A je len na samom hudobníkovi, akým spôsobom túto slobodu využije. V neposlednom rade je však dôležitý aj konečný poslucháč a jeho postoj k hudbe, či si priprustí skutočné alebo falosné idey k telu, či vie rozpoznať hudobné posolstvo a kriticky, respektíve nekriticky prijíma niečo, čo vo svojej podstate nie je hodnotou, ale hlbokou deštrukciou. ■

Foto: archív

Poznámky:

- 1 Narodil sa roku 1911 v čiernošskej rodine v štáte Mississippi (USA).
- 2 Porov. Guralnick, P.: *Searching for Robert Johnson*. Plume 1998, s. 10
- 3 Howard, M.: *Rock's Sympathy for the Devil*. New Dawn (2012) – <http://www.newdawnmagazine.com/articles/rocks-sympathy-for-the-devil>
- 4 Vlastným menom Richard Wayne Pennington sa narodil roku 1932 v silno nábožensky založenej baptistickej rodine. Začínať ako spevák gospelu v kostole. Položil základy rock'n'rollového prejavu.
- 5 White, Ch.: *The Life and Times of Little Richard*. Omnibus Press 2003, s. 206
- 6 Narodil sa roku 1935 v chudobnej americkej belošskej rodine. So svojimi rodičmi chodil do charizmatickej cirkvi Assemblies of God, kde spolu s nimi spieval v kostolnom zbere.
- 7 Sanchez, T.: *Up and Down With the Rolling Stones*. John Blake 2011, s. 319
- 8 Pop, No. 23/1976
- 9 Jeden z najväčších výrobcov zvukových záznamov v Európe
- 10 Norman, Ph.: *Shout! The Beatles in Their Generation*. Touchstone 2005, s. 152
- 11 Gould, J.: *Can't Buy Me Love: The Beatles, Britain and America*. Piatkus 2008, s. 308–309
- 12 Sanchez, T.: *Die Rolling Stones. Ihr Leben, ihre Musik, ihre Affären*. München 1980, s. 132
- 13 Tamže, s. 154
- 14 Larson, B.: *Rock*. Wheaton, Illinois 1980, s. 44
- 15 Uverejnené v časopise Rolling Stone, 5. 5. 1977, s. 55
- 16 Schmidt-Joos, S.: *Sympathy for The Devil. Aleister Crowley, Kenneth Anger und die Folgen*. In: Gülden, J., Hoffmann, K. (eds.): *Rock Session 1*. Hamburg 1977, s. 10
- 17 Sanchez, T.: c. d., s. 196
- 18 Aranza, J.: *Backward Masking Unmasked*. Shreveport, Louisiana 1983, s. 12
- 19 Poundstone, W.: *Secret Messages on Records. Big Secrets*. New York City 1983
- 20 Christe, I.: *Ďábluv hlas: heavy metal*. BB art, Praha 2005, s. 134
- 21 Irwin, W.: *Black Sabbath and the Secret of Scary Music*. Psychology Today (2012) – <http://www.psychologytoday.com/blog/plato-pop/201210/black-sabbath-and-the-secret-scary-music>
- 22 Rock & Schwarze Magie. In: Spotlight No. 12/1978, s. 11
- 23 Zimmermann, F.: *Popová hudba a jej pozadie* – <http://www.perpetua.wbl.sk/Negativne-psobenie-popularnej-hudby.html>
- 24 Watkins, T.: *Ozzy Osbourne. The Rest of the Story* – <http://www.av1611.org/rock/ozzy.html>
- 25 Aranza, J.: c. d., s. 49
- 26 Kiss (band) – [http://en.wikipedia.org/wiki/Kiss_\(band\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Kiss_(band))
- 27 Časopis Rolling Stone, 25. 3. 1976, s. 9
- 28 Iné vysvetlenia sú Knights In Satan Service, Kinder SS alebo Kings In Satan Service.
- 29 Rockový magazín Spark 4/2001, s. 15
- 30 Jak diabeľ z gitary. Newsweek Polska (2011) – <http://polska.newsweek.pl/jak-diabeľ-z-gitary,14083,1,1.html>

DÉMONOLÓGIA V DIELACH CIRKEVNÝCH OTCOV (I)

V spiritualite dnešných čias sa stretávame s rôznymi prúdmi a javmi. Nie všetky však slúžia skutočnému rozvoju ľudského ducha. Preto skôr, ako siahneme po niektoréj ponuke, je dôležité pozorne skúmať, k čomu nás v konečnom dôsledku daný smer priviedie a aký bude mať vplyv na kvalitu nášho života. Apoštol Ján nám dáva múdrú radu: „Milovaní, neverte každému duchu, ale skúmajte duchov, či sú od Boha, lebo do sveta vyšlo mnoho falošných prorokov.“ (1 Jn 4, 1) Jedným zo súčasných negatívnych javov je aj komunikácia s rôznymi duchovnými silami. Často sú to démonické sily. Nasledujúci príspevok chce preto priblížiť, kto je to démon a v čom spočíva riziko démonskej pôsobenia. Predstavíme stručný priezor démonológie, ako ju chápali filozofi neskorej antiky a ako ju vo svojich dielach charakterizovali niektorí ranokresťanskí cirkevní otcovia, ktorí sa vo svojom teologickom myslení danou tému hlbšie zaoberali.

BRANISLAV DADO

NOVÝ ZÁKON A DÉMONI

Pri čítaní Nového zákona sa čitateľ stretne s viacerými výrazmi, ktoré mu môžu byť nejasné, prípadne môžu vyslovávať pocit archaickosti. Také sú aj pojmy démon, démoni a démonický. Keď vezmeme do rúk grécky text novozákoných kníh, zistíme, že tieto slová sa v nich naozaj pomerne často vyskytujú.¹ Božie slovo teda svedčí o tom, že démoni sú reálne duchovné bytosti a pokladá ich za temné du-

chovné sily. Sú to zlí duchovia, diabli. Ježiš vyháňal démonov z posadnutých a oslobodzoval ich od zviazanosti démonickými silami.

Aj apoštol Pavol vo svojich listoch hovorí o pohanských obetáciach, ktoré sa prinášajú démonom. Kresťanov napomína, aby nemali na nich účasť, pričom vysvetľuje, že modla sama osobe nie je v podstate ničím (boli to sochy), ale úmysel, s ktorým sa zúčastňujú na danom obrade, je rozhodujúci a otvára ich srdcia pre pôsobenie duchovnej bytosti, nezriedka démo-

nickej. Píše: „Čo tým chceme povedať? Že mäso obetované modlám je niečo? Alebo že modla je niečo? Ale čo obetujú, obetujú démonom, nie Bohu. No ja nechcem, aby ste mali spoločenstvo s démonmi. Nemôžete piť z Pánovho kalicha aj z kalicha démonov; a nemôžete mať podiel na Pánovom stole aj na stole démonov. Alebo máme roztrpčovať Pána? Sme azda silnejší ako on? Všetko je dovolené, no nie všetko osozí. Všetko je dovolené, no nie všetko buduje.“ (1 Kor 10, 19–23)

Nie je to tvrdé vyjadrenie? Vedľa pohania, ktorí boli od detstva vychovávaní vo svojich tradičných kultoch (podľa toho, k akému národu patrili a aké božstvá ich ľud uctieval), prinášali obety týmto bohom z nábožnosti. Prečo Pavol takto radikálne odmieta pohanské kulty? Dnešným slovníkom, ktorý je taký moderný a rozšírený, by sme mohli Pavla označiť za nábožensky netolerantného. Potrebujeme preto pochopiť podstatu problému. Pavlovi nejde o odsúdenie človeka. Naopak, miloval týchto ľudí, a preto im jasne hovorí pravdu, ktorej bol svedkom. Apoštol Pavol zblízka poznal svet pohanských náboženských praktík, vedľa žil v období, keď tieto kulty prekvitali. V každodennom živote však videl, aké následky so sebou nesie modloslužba, pričom nešlo iba o etický rozmer týchto dôsledkov, ale o celú ľudskú osobnosť, o kvalitu ľudského života.

DÉMONOLÓGIA ANTICKÝCH FILOZOFOV

Pavol však nie je prvý a novozákonné spisy nie sú jediné písomné prameňe, kde sa stretávame s démonmi. Už v dielach antických filozofov sa píše o démonických bytostiach. Ranokresťanské komunity žili v prostredí, kde pohanské kulty boli samozrejmosťou a boli ovplyvnené ich religiozitou. Mnohí práve od týchto náboženských praktík konvertovali na kresťanskú vieru. Tak, ako v každej dobe, aj v časoch raného kresťanstva malí rôzne ideologické prúdy a religiózne i filozofické smery vplyv na svojich súčasníkov. Populárny bol v tých časoch najmä platonizmus a novoplatonizmus. V rámci filozofického myslenia týchto smerov sa vyvinula tzv. démonológia – náuka, ktorá učí o existencií bytostí, ktoré sú určitým spôsobom nadradené človekovi, ale nie sú bohmi. My ich označujeme ako nadprirodzené bytosti, ale musíme pamätať na to, že pre Grékov tých čias bol pojem prirodzenosti omnoho širší, ako je pre nás. Preto zahrával aj takéto bytosti.² Pokúsme sa aspoň stručne priblížiť tieto myšlienkové prúdy.³

Často nie je možné presne odpovedať na otázku, či sú napríklad Plátónovi bohovia osobami, mytmi alebo

abstraktnými princípmi. V jeho spisoch a v dielach stúpencov jeho Akadémie (vrátane Aristotela) nachádzame záujem tiež o démonov. Platón (427 – 347 pred Kr.) odmietal prijať myšlienku, že by bohovia mohli spôsobovať niečo zlé. Bohovia nutne museli byť mravné bytosti; zlo spôsobujú nemravní duchovia.

Náuka o dobrých a zlých duchoch sa medzi platonikmi všeobecne ujala od čias Xenokrata (asi 396 – asi 314 pred Kr.). Tento filozof rozlišoval tri druhy démonov: niektorí ako démoni existujú od večnosti, druhú skupinu tvoria duše ľudí, ktoré sa po odlúčení od tela stali démonmi, a napokon Xenokratés uznáva démonov v nás, ktorých stotožňuje s našou dušou.⁴ Toto jeho učenie vychádza z Platóna, pričom je tu silne cítiť Platónov dualizmus. Platón chápal človeka tým spôsobom, že duša je v jeho tele „uvážnená“. Duša a telo tvoria dve podstaty, ktoré nie sú navzájom spojené. Duša sa musí osloboodiť od viazanosti na hmotu, čím sa vráti do jej vlastného, čisto duchovného bytia.

Plutarchos (asi 45/46 – asi 125/127) chápal démonov podobne ako Platón a Xenokratés. Z jeho vyjadrení sa však zdá, akoby ľudský intelekt pokladal za démona. Podľa neho intelekt nie je človeku vlastný, ale je démonom, preto ho Plutarchos oddeluje od duše človeka.

Rímsky vzdelanec Aulus Cornelius Celsus (asi 25 pred Kr. – 50 po Kr.) označil matériu za prameň zla a vo svojich textoch narába s pojmom „národných démonov“. Bol prvým platonikom, ktorý ostro vystúpil proti kresťanstvu a po ňom celý jeden prúd novoplatonikov šiel v jeho šlapajach.

Plotinos (asi 203/205 – asi 269/270), jeden z mysliteľov 3. storočia, vo svojom ponímaní len tiažko pripúšťa existenciu zlých démonov. Patril k významným predstaviteľom novoplatonizmu. Predovšetkým v dielach novoplatonikov z 2. storočia nachádzame zaujímavé riešenie otázky dobra a zla. Zlo podľa viacerých z nich bolo nutné pre vytvorenie dobra.⁵ Tento argument nachádzame aj u stoikov a tiež u Platóna.

Podrobnejšie sa nebudeme na tomto mieste zaoberať klasickou antickou filozofiou. Ale už tento stručný pohľad stačí na to, aby sme pochopili, že po-

hanský myšlienkový svet nemal jednoznačné učenie o démonoch. Niektorí ich pokladali za bytosti, ktoré sú schopné dobra i zla, iní zase za pôvodcov zla a ďalší naopak popierali, že by mohli spôsobovať zlo a za ko-reň zla pokladali matériu. Naproti tomu kresťanské učenie je v tejto otázke jednoznačné a démonom pripisuje zásadne negatívny rozmer (sú príčinou zla). Táto náuka nevychádza z rozumovej špekulácie, ale z osobnej životnej skúsenosti a Božieho zjavenia. Otázka démonológie takto patrí k jedným z bodov, v ktorých sa kresťanské učenie radikálne odlišuje od polyteistickej viery pohanov. Takisto aj v chápaní pôvodu démonov sa kresťanské učenie zásadne odlišuje od pohanského chápania týchto bytostí.

DÉMONOLÓGIA RANOKREŠTÁNSKÝCH APOLOGÉTOV

Už od čias apologetov⁶ sa stretávame s dielami, ktoré hovoria o démonoch a ich zhubnom pôsobení na ľudské duše. Výrazom *démoni* sa tu v podstate označujú temné, diabolské bytosti. Ranokresťanské spisy, ktoré sa nám zachovali, na mnohých mestach hovoria o démonoch a ich činnosti. Ľudia tých čias hovorili o démonoch tak prirodzene a samozrejme, ako my v dnešných časoch diskutujeme o evolúcii.⁷

Na druhej strane musíme mať ale na zreteli fakt, že ranokresťanskí autori neponímali otázku diabla a démonov systematicky. Démonológiu cirkevných otcov nájdeme v ich dielach roztrúsenú medzi ostatnými vieroučnými a morálnymi tématami, ktoré riešili. Zaobrali sa obzvlášť otázkou pôvodu diabla a zlých duchov. Božie zjavenie, obsiahnuté vo Svätom písme, učí, že všetko tvorstvo pochádza od Boha. Vzhľadom na túto pravdu cirkevní otcovia učili, že duchovia boli stvorení nekonečne dobrým Bohom. Keďže ten nemohol chcieť a ani stvoriť nič zlé, stvoril diabla a ostatných zlých duchov pôvodne ako anjelov svetla. Zvrátenosť satana a ostatných démonov nepochádza teda od Boha, ale od nich samých. Nie sú od prirodzenosti zlí; zloba im nebola „vroneňa“. Má pôvod v ich slobodnej vôle, ktorou sa rozhodli postaviť sa proti Bohu.

Satan je slobodnou bytosťou, ktorá sa ako prvá spomedzi stvorení dobrovoľne rozhodol pre možnosť odlúčiť sa od prameňa všetkého bytia a šťastia, čiže od Boha. Opierajúc sa o *Knihu múdrosti* (Múd 2, 23–24) cirkevní otcovia učili, že príčinou hriechu diabla bola jeho závist', že Boh človeka tak bohatu obdaroval účasťou na večnom živote, a tiež odmietnutie tajomstva vtelenia Ježiša Krista. Tento názor nájdeme u Lucia Lactantia (asi 240/260 – asi 317/320). Neskoršv. Augustín (354 – 430) rovinul náuku o pýche a vzbure diabla a zlých duchov. Cirkevní otcovia tak reagovali na mylné názory gnostikov.

Gnosticizmus vychádza vo svojom teologickom myslení z dualizmu. V jeho rozličných smeroch stále nachádzame rozdiel medzi Bohom, ktorého najčastejšie gnosti nazývajú inými menami (napríklad Otec), a stvoriteľom materiálneho sveta (kozmu) najčastejšie označovaným ako *demiurgos*. Videliteľný, hmotný svet je podľa gnostikov vnímaný negatívne, pretože je väzeňním pre duchovný, spirituálny rozmer (podobne, ako sa v platonizme chápe ľudské telo ako väzenie duše, z ktorého je potrebné vyslobodzovať sa). Z tohto dôvodu sa i demiurgos v gnosticizme chápe ako negatívny princíp. Vzhľadom na niektoré vlastnosti, ktoré mu gnostickí myslitelia pripisujú, sa chápanie demiurga približuje biblickému chápaniu satana. Gnosti sa usilovali zbaviť Boha zodpovednosti za stvorenie materiálneho sveta a človeka, a zároveň túto zodpovednosť pripisovali akémus inému bytiu, čiže demiurgovi, ktorého činili zodpovedným za všetko зло. Niektorí z nich sa usilovali zblížiť s kresťanským učením, čím vznikali starokresťanské gnostické sekty.⁸ Cirkev, verná Božiemu zjavenu, však nemohla tieto smery prijať a podporovať.

Na prelome 2. a 3. storočia sa kresťanská náuka postupne formovala, pričom zápasila s rôznymi bludnými názormi vo vnútri Cirkvi. Tie sa často objavovali v dobrej vôli úprimne hľadáť pravdu, no musíme stále pamätať na vplyv súdobých filozoficko-teologickej predstáv, ako i na skutočnosť, že vyjadriť ľudským slovom pravdu, ktoré nás nekonečne presahujú, je veľmi náročné.

Diskutabilným sa stal napríklad pohlád Origena (asi 182/185 – asi 253/254), ktorý patril k najplodnejším a najvplyvnejším kresťanským spisovateľom Blízkeho východu. Jeho dielo ovplyvnilo mnohých veľkých mysliteľov kresťanstva. Vo svojom uvažovaní a kontemplácii nekonečnej Bozej dobroty vyjadril nádej, že na konci sveta Boh definitívne premôže skutočnosť zla a zbabí ho všetkej moci. Tento názor s Origenom zdieľali aj niektorí iní autori, napríklad Diodor z Tarzu alebo Teodor z Mopsuestie. Tradícia Cirkvi však toto tvrdenie odmietla, pretože vychádza skôr z filozofického uvažovania, no nezhoduje sa s pravdou Zjavenia, ktoré jednoznačne učí o večnosti zatratenia a nezvratnosti rozhodnutia diablov.⁹

Kresťanskí autori sa tiež zamýšľali nad otázkou prirodzenosti a možnosti pohybu démonov. Spravidla sú podľa nich duchovními bytosťami, ktoré sa však môžu zjavovať, pričom si poslúžia „vlastným telom“ alebo telom niekoho iného. Vďaka svojim skúsenostiam presahujú ľudí svojím poznaním, dokážu čítať myšlienky, no ich znalosti tajomstiev spásy sú veľmi ohraničené. Diabol a zlí duchovia nepochopili ani hĺbku významu vtelenia Ježiša Krista a jeho utrpenia na kríži. S týmito pohľadmi sa neskôr stretneťame tiež u sv. Augustína.¹⁰

Presvedčenie, že zlí duchovia, démoni, si môžu poslužiť nejakým telom či podobou, nebolo v ranom kresťanstve len výsledkom uvažovania a ovcímov dobových predstáv, ako by si niekto mohol myslieť. Opieralo sa o konkrétnu skúsenosť vtedajšieho obdobia, s ktorou sa napokon stretneme v rôznych formách aj v súčasnosti. Preto už od apoštolských čias kresťania jednoznačne odmietali akúkoľvek účasť na modloslužbe, a preto Pavol napísal kresťanom do Korintu slová, ktoré sme citovali v úvode nášho príspevku. A tiež kresťanskí apologéti vo svojich dielach z toho istého dôvodu radikálne odmietali nielen modloslužbu ako takú.

Napokon sama staroveká Cirkev v podstate až do počiatku 4. storočia viedla diskusie o vhodnosti či nevhodnosti znázorňovania Božstva, aj keď šlo o Ježiša Krista.¹¹ Pohanécké bohoslužby a náboženské rituá-

ly boli totiž často spojené s magickými a okultnými prvkami. V bohatej miere sa využívalo veštenie, niektoré kulty boli zviazané so sexuálnymi prejavmi a požívaním vína v kombinácii s niektorými omamnými látkami. Účastníci boli nezriedka za pomoc hudby a tanca privádzaní do stavu tranzu. Silne sa tu prejavovala túžba po vnútornom zážitku „za každú cenu“. Ako sme už spomínali, ľudia tieto bohoslužby väčšinou myšeli úprimne, avšak apoštol Pavol mal pravdu, keď tvrdil, že tým všetkým slúžili zlým duchom, hoci boli presvedčení, že uctievajú Boha. Ľudia sa pri týchto obradoch otvárali duchovnej sile, ktorá sa dávala pocítit, aj sa často prejavovala, ale nepoznali jej pôvodcu.

Kresťanskí autori ako Atenagoras z Atén žijúci v 2. storočí a Tertulián (asi 155/160 – asi 220/230) tvrdili, že idolatria (modloslužba), mýty, mágia a iné démonické praktiky sú inšpirovane zlými duchmi. Títo ich využívali ako prostriedky na to, aby zavádzali ľudí a bránili im v pravom uctievaní skutočného Boha. Takisto sv. Justín (asi 100 – asi 165) a jeho žiak Tacián videli v pohanských obradoch, ktorími sa uctievali božstvá, kult démonov. Podľa Justína sama modla je mŕtvym predmetom, obrazom, ale diabol ich môže využiť ako prostriedok svojho pôsobenia a dodatočne sa môžu stať jeho sídlom.¹² Zlí duchovia robia všetko pre to, aby odviedli človeka od pravého Boha: zosielači choroby a živelné pohromy, sú pôvodcami mágie, astrológie, vytláčajú z ľudských sŕdc zdravú náuku a nahradzajú ju mýtmi a bludmi. Navádzajú človeka na hriech a roznečujú v ňom zlé náklonnosti.¹³

Tertulián hovorí, že modloslužba je jedným z najväčších hriechov, ktoré vyvolávajú Boží hnev. Viera v pohanské božstvá je dielom démonov spôsobujúcich, že ľudské myšlienky a duch človeka sa obracajú k bezvýznamnému kultu. Prostredníctvom usporadúvania rôznych procesií, priášania obiet modlám a účasťou na kultoch sa stávajú zmocnencomi týchto zlých duchov.

Ďalej Tertulián upozorňuje na skutočnosť, že modloslužba vo svojej podstate spočíva v prejavovaní nepriemeranej úcty ľuďom, keďže božstvá,

uctievané pohanmi, boli kedysi dávno ľuďmi.¹⁴ Pravý Boh, pôvodca všetkého, sa dostáva takto do úzadia a ľudia prejavujú úctu, ktorá patrí jedine jemu, obyčajným stvoreniam.¹⁵

Podobne sa vyjadruje tiež Teofil z Antiochie (asi 120 – asi 186) vo svojej kritike idolatrie. Hovorí, že mená pohanských bohov sú v podstate menami dávno mŕtvyh ľudí, ktorí si nezasluhujú byť nazývaní bohmi. Tvrďa tak tiež, že sochy božstiev sú dielami ľudských rúk, ktoré zlí duchovia využívajú na svoje pôsobenie.¹⁶ Z týchto príčin starovekí kresťanskí autori modloslužbu pokladali jednoznačne za jeden z najťažších hriechov.

Na začiatku 4. storočia biskupi zdelení na Synode v Elvíre (306) konštatovali, že mágia a modloslužba majú k sebe blízko a sú úzko spojené. Ak niekto z kresťanov prostredníctvom mágie či prekliatia uškodí inému človekovi alebo spôsobí jeho smrť, nesmie byť priostený k Eucharistii.¹⁷ Tu sme vlastne pri koreni problému, prečo kresťanstvo od počiatku odmietalo modloslužbu a chápalo démonické bytosti výlučne ako temné, diabolské sily. Prostredníctvom démonických kultov sa skutočne dalo pôsobiť na tento svet. Bolo to opravdivé otvorenie sa človeka silám, ktoré pôsobili. Ale pôsobili deštrukčne na samých účastníkov.

Nezabúdajme, že mnohí ranokresťanskí autori (aj niektorí z tých, ktorých sme tu citovali) boli konvertiti, ktorí na vlastnom živote zakúsili zhubošť pohanských kultov. Boli totiž ich vyznávčmi skôr, ako prišli do styku s evanjeliom Ježiša Krista a jeho skutočnou božskou uzdravujúcou mocou. Ak odmietali modloslužbu ako úctu prejavovanú dávno mŕtvyml ľudským bytostiam, ktoré boli neskôr „vyhlásené“ za bohov, a na druhej strane uctievali sami Ježiša Krista, ktorý tiež žil ako človek na zemi, nie je to protirečenie, ale osobná skúsenosť s pravdou o Zmŕtvychvstalom vtelelom Božom Synovi, ktorý skutočne pôsobí v srdciach a životoch ľudí; skutočne oslobodzuje od duchovných zviazaností a otroctva. Túto skúsenosť má kresťanstvo od svojho počiatku až podnes. Mnoho by o tom vedeli hovoríť tí, ktorí sa v Cirkvi venujú službe oslobozovania. Stačí si

prečítať ich osobné skúsenosti zachytené v literatúre.¹⁸

ZÁVER

Takisto v našej súčasnosti sa ľudia obracajú na rôzne spirituálne smery. Často sa zahrávajú so svetom mágie, populárny sa stáva novopohanstvo, ktorého cieľom je oživovať staré božstvá a ich kulty, pričom ich protagonisti ich ponúkajú ako niečo „nové“, ako „alternatívu“ v spirituálnom živote a kultúre moderného človeka. V skutočnosti je to však naďalej brána otvorená pochybným, zlým silám, ktoré dokážu veľmi zhubne pôsobiť na človeka v jeho komplexnosti; čiže nielen na dušu, ale i na jeho telo.¹⁹ Preto ostávajú stále aktuálne slová apoštola Pavla: „Všetko sviem, no nie všetko mi osozí. Všetko sviem, ale ja sa ničím nedám zotročiť;“ (1 Kor 6, 12), ako i jeho povzbudenie: „Neprestajne sa modlite. Za všetko vzdávajte vdáky, lebo to je Božia vôľa v Kristovi Ježišovi. Ducha neuhášajte, ale všetko skúmajte; dobrého sa držte! Chráňte sa zla v akejkoľvek podobe!“ (1 Tes 5, 17–22)

Najviac skúseností s pôsobením diabolských sôl spomedzi ranokresťanských autorov mali mnisi, ktorí v tichosti a samote púste hľadali celým srdcom Boha a túžili mu úprimne a bezvýhradne slúžiť. Monastická literatúra je preto jedným z najobsiahlejších prameňov, ktoré nám približujú démonológiu patristického obdobia. Tejto literatúre sa budeme venovať v ďalšom pokračovaní, pretože ponúka bohatú studnicu skúseností a praktických rád, ktoré môžu byť užitočné aj pre moderného človeka. ■

Foto: archív

Poznámky:

¹ Slovenský katolícky preklad často slovo *daimón* označuje výrazom „zlý duch“ alebo „nečistý duch“. Biblická konkordancia uvádzajú mnohé miesta, kde sa tento pojem v Novom zákone nachádza. Pozri: Potúček, J.: *Biblická konkordancia*. Slovenská biblická spoločnosť, Banská Bystrica 1997, s. 80–81

² Armstrong, A. H.: *Filosofie pozdní antiky. Od staré Akademie po Jana Eriugenu*. Oikoymenh, Praha 2002, s. 42

³ Teológia antických filozofov je samostatný celok (a pomerne komplikovaný), ktorému sa treba venovať podrobnejšie,

aby sme ho dostatočne pochopili. Nie je to ale zámerom nášho príspevku. V ňom sa zmienime iba o základných rysoch tohto teologického myslenia, nevyhnutných pre pochopenie našej témy.

⁴ Armstrong, A. H.: c. d., s. 44

⁵ Tamže, s. 97

⁶ Apologéti sú kresťanskí autori, ktorí vo svojich spisoch obraňujú kresťanskú vieru pred rôznymi útokmi pohanských mysliteľov. Ich zachované diela sú vzácnym prameňom pre poznanie prvnej viery Cirkvi.

⁷ Witko, K.: *Demonologia w nauce Ojców Kościół: Ogólny zarys stanu badań problematyki i jej główne kierunki*. In: *Demonologia w nauce Ojców Kościół. Hipolit: O Antychryście*. Wydawnictwo WAM, Kraków 2002, s. 19

⁸ O gnosticizme pozri napríklad: Sarka, R.: *Gnoza a neognóza*, Rozmer 3/2010, s. 20–24

⁹ Witko, K.: c. d., s. 21

¹⁰ Tamže

¹¹ Ozóg, M.: *Kościół starożytny wobec świątyń oraz posągów bóstw*. Wydawnictwo WAM, Kraków 2009, s. 19–44

¹² Tamže, s. 29

¹³ Witko, K.: c. d., s. 16–17, 21

¹⁴ Spomeňme napríklad kult božstva Asklépia, ktorý bol gréckym liečiteľom a žil v 13. storočí pred Kr. Asklépius bol opradený rôznymi mýtmi, dokonca ho pokladali za syna boha Apolóna a v gréckej mytológii ho neskôr uctievali ako boha lekárov a liečiteľov. Jeho kult bol úzko spojený s magickými a okultnými praktikami.

¹⁵ Ozóg, M.: c. d., s. 43

¹⁶ Tamže, s. 45

¹⁷ Tamže, s. 25

¹⁸ Pozri napríklad Amorth, G., Rodari, P.: *Posledný exorcista. Satan vo Vatikáne*. Vydavateľstvo Don Bosco, Bratislava 2012; alebo Pasqua, L.: *Podvod magie*. Karmelitánske nakladatelství, Kostelní Vydří 2011

¹⁹ Musíme pamätať na skutočnosť, že človek je od prirodzenosti psychosomatickým bytím, lebo takto bol stvorený. Telesná, duchovná a duševná oblasť je v ňom úzko navzájom prepojená. O tom podáva mnoho dôkazov aj najnovší medicínsky výskum.

Mgr. Branislav Dado, PhD. (1972)

– absolvent Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave. Titul PhD. získal v Historickom ústave SAV v odbore Slovenské dejiny (2009). V rámci teologickej a historických vedných odborov sa venuje dejinám Byzantskej ríše, dejinám monasticizmu a kresťanskej spirituality, ako aj patrológií.

POCHYBNÝ ZÁPAS PROTI NEVIDITELNÉMU NEPRIATEĽOVI

Diable, démoni či oslobodzovanie od temných sú prostredníctvom exorcizmu sú – pre mnohých prekvapivo – aj v 21. storočí stále relevantné témy, a to nielen v menej rozvinutých kultúrach. Pre väčšinu nenábožensky založených ľudí predstavujú tieto termíny nanajvýš symbol alebo metaforu, zatiaľ čo pre mnohých kresťanov odrážajú reálnu skutočnosť. C. S. Lewis v úvode svojej populárnej knihy *Rady skúseného diabla* hovorí o dvoch chybách, ktorých sa môžu ľudia dopustiť vo vzťahu k „diablom“: neveriť v ich existenciu, alebo naopak „mať o nich prílišný a nezdravý záujem“.¹ Cieľom tohto príspevku je upozorniť na druhú chybu – zameraním sa na extrémne učenie a prax prítomné v Kresťanskom spoločenstve Milost.

LUBOMÍR M. ONDRÁŠEK

MILITANTNÉ POSTOJE

Kresťanské spoločenstvo Milost (KS Milost) chápe cirkev primárne ako (duchovnú) „armádu“, ktorej úlohou vo svete „ležiacom v moci diabla“ je „bojovať“ a „víťazit“. Mimoriadne silný dôraz sa tu kladie na koncepty ako autorita, moc, sila a duchovný boj, v ktorom sa majú tieto prvky aplikovať.² Individuálni kresťania sú nábádaní „obliecť si uniformu“ dieťaťa Božieho a „praktizovať moc mena Ježiš“. KS Milost je presvedčené, že vízie a ciele spoločenstva, ktoré sa zvyknú stotožňovať s cieľmi Božieho kráľovstva, sa môžu realizovať len vtedy, keď ich cirkev bude „pretláčať silou“. Takéto militantné porozumenie cirkvi a jej úlohy vo svete sa odzrkadľuje prakticky v každom aspekte jej činnosti a pôsobenia.

Je dôležité poznamenať, že militantná ekleziológia a z nej vyplývajúce militantné postoje nie sú pre KS Milost okrajové. Naopak, majú fundamentalnu dôležitosť, keďže sa odvíjajú od samého porozumenia Božieho charakteru a ako také sú – napriek kritike – nemeniteľné. Jaroslav Kříž, senior pastor v Banskej Bystrici a duchovná autorita aj pre ostatné zboru, objasňuje: „Pre nás symbolizuje meno Pánovo silu bojovníka. Nechcem o tom veľa hovoriť, ale poviem niekoľko základných myšlienok. Viete, že sme často odsudzovaní, že sme militantní. Nech si každý hovorí, čo chce, budeme militantní aj ďalej. Lebo Boh je militantný.“⁵

Napriek tomu, že predstavitelia KS Milost často deklarujú, že boj zvädzajú proti duchovným mocnostiam (Ef 6, 12) a nie proti konkrétnym ľuďom či inštitúciám, to sa dá v bež-

nom živote od seba len ľahko – ak vôbec – oddeliť, keďže podľa KS Milost duchovné mocnosti, ktorých snahou je zabrániť „napredovaniu Božieho diela“, sa na zemi prejavujú najmä skrte ľudské osoby. V tomto zmysle napríklad Adrián Šesták, pastor KS Milost v Martine a Bratislave, uvádza, že terčom militantných postojov nemajú byť len neviditeľné duchovné sily, ale boj „musí byť obrátený na tých reprezentantov diablovho odporu, na tých ľudí, ktorí nesú tie myšlienky, ktorí nesú tie slová, ktoré majú za cieľ, aby ochromili životy tých, ktorí sa s čistými úmyslami snažia budovať Božie dielo“.⁶

Toto učenie a jeho dynamiku v praxi možno ilustrovať postojom Šestáka voči Mestskému úradu v Martine a tiež voči Andrejovi Hrnčiarovi, ktorý v tomto meste zastáva funkciu primátora. Šestákov postoj sa ako mi-

litantný javí minimálne z jeho vyjadrenia v súvislosti s výstavbou bohoslužobných priestorov KS Milost: „Ja vám poviem, že už kvôli budove sa udialo toľko vecí, toľko vecí sme už museli prejsť, že vám poviem, že už by som najradšej kolokrát išiel a sám by som dal nejakú bombu na mestský úrad. Hovorím si, nech už odpália niekde do plynu, ja sa už nechcem s týmito ľuďmi zaoberať, nechcem o tom nič vedieť, lezie mi to na nervy, nenávidím to, je to odporné, strašné, diabol ich tam poslal atď. Všetky strašné myšlienky ma napádajú. Potom sa preberiem a rozmyšľam o tom, že, vďaka Pánovi, Ježiš zvíťazil, nemusím sa trápiť. A to ma drží pri živote, že vidím, že nemusím sa ničim trápiť, lebo Boh je dobrý. Všetko to, čo robí, je dobré, vďaka Pánovi, Ježiš porazil tento svet, zvíťazil nad ním, preto i my zvíťazíme. Amen, halleluja, vo všetkom!“⁷

Vzťah k primátorovi mesta vyjadruje Šesták v kontexte duchovného boja slovami: „Keby som mal opísť svoj osobný vzťah voči primátorovi, nech mi Pán dá milosť, aby som nezhrešil. Ale pozri sa, z Božieho pohľadu, ja ti poviem, že toho človeka je treba začať milovať, treba sa zaňho začať modliť. Ale nie milovať ho telесnou láskou, ale je treba sa začať modliť, aby diabol cez neho neurobil väčšie škody. Amen? To je pravda. Takto je treba vidieť pána Fica a ďalších ľudí. Že fyzicky títo ľudia nie sú pre mňa vôbec príťažliví, ani psychicky, ani nijako inak a ja týchto ľudí nemám rád. Osobne vám poviem, že tak, ako som tu, týchto ľudí nemám rád. Keby som nasledoval svoje telo, stal by som sa asi anarchista, terorista, skrytý džihádistický bojovník a tak ďalej. Ani by som sa za to nehanbil. Ešte by som to robil aj s povznesenou tvárou mysliac si, že robím najlepšie, čo môžem. Ale predsa, viďš, Svätý Duch vie na človeka položiť bremeno a ja ti poviem, že modli sa, aby ti Svätý Duch pomohol mať rád týchto ľudí, aby t'a pohol, aby si sa mohol za týchto ľudí modliť atď. Toto je strategický duchovný boj.“⁸

Z uvedeného je zrejmé, že Šesták, ako aj niektorí ďalší predstaviteľia KS Milost' sa pohybujú na tenkom ľade. Na jednej strane možno hod-

notiť pozitívne, že veriaci nie sú priali nabádaní, aby svoje postoje voči osobám, ktoré vnímajú ako „nástroje diabla“, pretavili v násilné alebo inak nezákonné činy. Na druhej strane ale takéto vyjadrovanie zo strany duchovnej autority možno označiť minimálne za sporné, a to najmä v časoch, keď sme vo svete svedkami rôznych nábožensky motivovaných konfliktov.

K militantným postojom v oblasti konfrontácie „falošnej bohoslužby“ vyzýva veriacich Milan Dupan, pastor KS Milost' v Nitre: „Neboj sa byť militantný v týchto veciach, taký bojovný, horlivý, zapálený. Lebo čo sa snaží diabol aj urobiť? Chce t'a zastrašiť, chce spôsobiť, aby si nehovoril o tom, aby si bol ticho, aby si mlčal, aby si nevstúpil do konfliktu. Ale do konfliktu treba vstúpiť. A viete prečo sa nám darí Božia práca a iným cirkvám nie? Lebo my vstupujeme do konfliktov. My sa nebojíme konfliktov, pretože sa nebojíme hovoriť pravdu.“⁹

V Dupanovom vyjadrení je obsiahnutý aj dôraz na výlučnosť KS Milost' ako spoločenstva, ktoré „buduje pravú bohoslužbu“. Ekumenické hnutie sa v KS Milost' totiž prísne odmieta a spája s „duchom Antikrista“. Táto bifurkácia „my verzus oni“ sa všeobecne považuje za jeden z charakteristických znakov náboženských siekt.

BOŽÍ PROTIVNÍCI

Podľa KS Milost' sa prakticky každý aspekt ľudského života odohráva v kontexte duchovného boja a zápasu s duchovnými mocnosťami, ktoré bránia naplneniu Božích plánov v živote jednotlivca, cirkvi a sveta. Teologická identita sa tu formuje mimoriadne silným dôrazom na démonológiu a vplyv učenia o démonoch možno jasne pozorovať na individuálnom i kolektívnom živote členov KS Milost'. Jeho predstaviteľia odvodzujú tento dôraz najmä od pozemskej služby Ježiša, ktorý podľa autorov evanjelií praktizoval exorcizmus a dal mandát svojim učeníkom, aby ho v tejto službe nasledovali (Mk 16, 17). Kříž hovorí: „Ja som za to vyháňať démonov. Vyháňame ich prosté. Prečo? Pretože sú za problémami, pretože Ježiš vyháňal démonov, učeníci vyháňali démonov.“¹⁰ Na inom mieste Kříž tvrdí,

že za „prirodzenými vecami – za správaním ľudí, náladami, úspechom, neúspechom – stojia duchovné sily“, ktoré „ovplyvňujú prirodzený život“, a dodáva, „že podľa toho, aký je počer síl požehnaní a kliatob, podľa toho sa pohybuje tvoj život.“¹¹

KS Milost' súčasne považuje prax vyháňania démonov za nevyhnutnú podmienku pre dosiahnutie prebudenia. Peter Kuba, pastor KS Milost' v Žiline, poznamenal: „A dnes v cirkvi, v ktorej je prebudenie, neustále sú vyháňaní démoni. A prebudenie iba tak môže byť, že je úspešný duchovný boj a ľudia sú osloboodení od démonov. A ľudia iba tak môžu žiť kresťanský život a byť osloboodení od hriechu, že sú osloboodení od démonov. (...) Takže v Biblia je veľa o démonoch. Prečo je veľa o démonoch? Lebo démoni a padlí anjeli stoja za všetkými problémami ľudí.“¹²

Prekážkou prebudenia môžu byť aj osoby vo vnútri cirkvi, proti ktorým sa následne zo strany vedenia zboru podnikajú kroky. Peter Minárik, pastor Domu viery v Poprade, napríklad spomína konkrétnu, jasne identifikovateľnú osobu, ktorú vylúčili zo spoločenstva a tento disciplinárny akt odôvodňuje nasledovne: „Ju sme zo zboru vyhodili – musel som to urobiť preto, lebo Božie slovo hovorí, že aj pohoršenie z koho vychádza, tak vedia sa potom nakaziť mnohí. A vieš, keby to bolo len, že človek zherešil, ale za tým sú démoni. A toto sa vie natlačiť do zboru, vie to zneistiť, spochybniť ľudí – toto my nesmieme dovoliť.“¹³

Silne kontroverznú prax duchovného boja – zahrňajúcu nielen exorcizmus, ale napríklad aj „zväzovanie padlých anjelov, ktorí sú nad jednotlivými regiónmi a národomi“, alebo tzv. familiárnych duchov – nie je možné uchopiť a hlbšie do nej preniknúť bez toho, aby sme porozumeli učeniu o usporiadani duchovného sveta, zo-skupeniac démonov a pod. Podrobnejšie sme sa tejto problematike venovali na inom mieste.¹⁴

TÚŽBA PO MOCI

Ako už bolo spomenuté, v KS Milost' je často zdôrazňovaný koncept moci, bez ktorej okrem iného nie je možné

úspešne viest' duchovný boj. Křížova verejná modlitba slúži ako jeden z príkladov tohto dôrazu: „Prosím, aby si nás požehnal vyliatím Svätého Ducha, aby si nás požehnal silou, aby si nás požehnal mocou – k vyháňaniu démonov, k uzdravovaniu, k tomu, aby sme pošliapali hady, škorpióny, každú moc nepriateľa.“¹⁵ Predstavitelia a veriaci KS Milost dávajú do kontrastu deklarovanú prítomnosť Božej moci v ich spoločenstvách s absenciou moci v slovenských cirkvách. Pastor Kubá napríklad uvádzia: „Moc zapreli. Majú tvárnosť pobožnosti, ale nemajú moc. Nie je moc. Prečo nerobia Liečenie (kampane organizované KS Milost)? Lebo nie je moc. Prečo neuzdravujú? Prečo nevyháňajú démonov? Nám sa smejú, že vyháňame démonov. Prečo to oni nerobia? Lebo nemajú moc. Nič nevedia. Iba divadlo by museli zahrať.“¹⁶

Kříž sa vyjadruje v podobnom duchu: „Prosím vás, ani na to nedajte – ja veľmi nemám úctu k tým kresťanským kruhom, ktoré tvrdia, že obrátením všetko skončilo a teraz budeme trénovať iba vieru. V žiadnom prípade. Vidieť, že to tak nefunguje. Treba to praktizovať aj v zhromaždení svätych, aj v pastorácii, aj všetko možné. Lebo vidím, že kruhy, ktoré nie sú isté v tom, majú problém práve s jednou vecou, a to je – moc. Chýba im moc. Nemajú ekonomickú moc, nemajú dostatok spirituálnej moci, nemajú dostatok spoločenskej moci. Lebo je to všetko – celý svet je o moci. Ja vám to poviem otvorene.“¹⁷

Na obvinenia, že „baží po moci“, Kříž reaguje: „Áno, to je normálne, áno, áno. Ja bažím po moci, ktorú má Boh. Ja chcem všetko to, čo má Boh do svojho života nato, aby som presadil jeho vôľu.“¹⁸ Ďalej po-kračuje: „Nech t'a nikto neoberie o moc a o myšlienky o moci, pretože potrebujete moc, potrebujete silu, aby si presadili Božiu vôľu v živote, v robe, aby si zlomil moc satanovu.“¹⁹

Kříž opakovane prezentuje túžbu po získaní „veľa moci“ a to, ako už bolo naznačené vyššie, nielen moci spirituálnej: „Áno, ja chcem veľa moci. A vieš, akej moci? Zo všetkých si prosím, zo všetkých kategórií si prosím niečo. Politickú moc, prečo nie? Finančnú moc, prečo nie?“²⁰ Človek

má po moci túžiť s cieľom „presadiť Božiu vôľu“ vo svete a v tomto duchu vyzýva Kříž aj veriacich, aby poňom nahlas opakovali: „Chcem moc, chceme mať podiel na moci a presadzovať Božiu vôľu.“²¹

Nasledovné vyhlásenie Milana Dupana dokresľuje pozadie Křížovho vyjadrenia o túžbe po moci: „Ježiš bude vládnúť politickou mocou, hospodárskou mocou, kultúrnou mocou, mediálnou mocou – každou jednou mocou. Čiže absolútnej vláda nastane – absolútnej vlády Božieho Syna, absolútnej vlády Božieho kráľovstva. Teraz ešte nie je táto absolútnej vláda, ale čo je našou úlohou? Aby sme túto vládu začali presadzovať, uplatňovať a aby sa v každej tejto sfére kresťanstvo a Pánova cirkev dostávali k moci. Lebo túto moc nám diabol ukradol – vidíš, že kresťanstvo je stále pod obrovským útlakom – napríklad vidíš, robia nám problémy stále s registráciou a to jednoducho nemôže ísiť takto dokonečna. A my sa s tým nemôžeme uspokojiť, ale musíme povstať a musíme to nejako vybojovať.“²²

Z perspektívy kresťanskej teológie hlavného prúdu sme v prípade KS Milost svedkami fundamentálneho neporozumenia podstaty cirkvi a jej úlohy v spoločnosti. Pretože, ako nám správne pripomína nemecký evanjelický teológ a etik Dietrich Bonhoeffer, „Cirkev sa musí podieľať na sekulárnych problémoch bežného ľudského života nie dominovaním, ale pomocou a službou“.²³ Navyše, vyššie uvedené myšlienky sú nielen v rozpore s kresťanskými hodnotami, ale taktiež s demokratickými princípmi.

NÁBOŽENSKÍ DÉMONI

KS Milost je na Slovensku známa svojou výraznou kritikou a prejavmi intolerancie najmä voči tradičným cirkvám, obzvlášť Rímskokatolíckej. Tieto cirkvi sú považované za „mŕtve“ a „obsadené náboženskými démonmi“. Osoby, ktoré „chodia do kostolov“, sú označované za „plné náboženských démonov“. Dôležitou súčasťou činnosti tejto cirkvi je konfrontovanie „modlárstva“, „porazenie katalicizmu“ a „pomáhanie týmto ľuďom, aby vedeli nájsť Boha“.²⁶ Údelom osôb, ktoré z Katolíckej cirkvi „nevý-

dú a neoslobodia sa“, je „veľké súženie, pobitie a smrt“.²⁷

Predstavitelia KS Milost nabádajú veriacich, aby zo svojich domovov odstránili a zničili také náboženské predmety, ktoré sú nimi interpretované ako „modly“ (sošky, obrázky svätych, kríže s vyobrazením ukrižovaného Krista, ruženec, katolícka náboženská literatúra atď.). Kříž pri priležitosti týždenného pôstu a vstupu do roku 2013 veriacich povzbudzoval, aby našli odvahu „vyhodiť modly domáčich bôžikov“ a „vyhnáť z domu démonov“.²⁸

Nitriansky pastor Dupan vyzýva ešte konkrétniešie: „Vážne si daj prílbu, úplne sa ozbroj, chod' do dielne a použi patričné prostriedky. Vážne, jeden brat si uskladnil modly doma v nejakej pivnici alebo kde, že ich pôjde na druhý deň zlikvidovať, do rána mu zhorela pivnica. Ako vážne sa dejú takéto nadprirodzené veci. Prečo? Lebo je za tým obrovská sila démonov, ducha smrti. Preto je veľmi dôležité, aby sa človek z toho vyslobodil, lebo to ovplyvní naozaj tvoj život.“²⁹

V tejto súvislosti býva jedným z často citovaných príkladov starozákonný kráľ Ezechiáš, ktorý pre obnovu v Izraeli „veci roztrieskal, zničil, rozmlátil“.³⁰ (2 Kr 18, 4) Pastor Kubá veriacich vyzýva: „Bud' uctievaj Pána, alebo uctievaj sošky, obrazy, krízy, medailóniky krásne zalaminované. Vidíte, on to všetko rozmlátil. Ale pozrite, keď sa do cirkvi dostane taká atmosféra, že ľuďom toto nie je jasné, majú taký sentimentálny pocit, že keby toto kázali verejne, takže tým pošliapu náboženské cítenie niektorých ľudí. Vďaka Bohu! Mňa to vôbec nemrzí. Ja som rád, že ho pošliapem. Človek sa musí obrátiť, musí sa oslobodiť, musí zanechať tieto veci.“³¹ Podobne Kříž dáva za vzor starozákonného kráľa Asu a upozorňuje veriacich, že pre dosiahnutie prebudenia je nutné „rozbijat“ a „boriť“ modly.³²

Treba dodať, že som sa počas do-terajšieho výskumu nestretol s prípadom, kedy by predstaviteľ KS Milost vyzýval veriacich k ničeniu majetku cudzej osoby alebo verejného majetku. Zaujímavý prípad však nastal v Banskej Bystrici, ktorý Daniel Šobr, pastor KS Milost v Brezne, opisuje vo

svojej kázni nasledovne: „Poznal som jedného človeka, býval v Banskej Bystrici, ktorý urobil obrovskú hanbu kresťanom. A možno to i mysel dobре, ale v jeho živote bol fanatizmus. V Banskej Bystrici na námestí je modla. Tú modlu ľudia uctievajú, nosia jej tam kvety, modlia sa tam k takej jednej soche. A ten brat urobil jednu takú vec, že tam prišiel a tie kvety tam rozkopal, rozhádzal a keď na neho prišla polícia, tak ešte vykrikoval, že je z Kresťanského spoločenstva Milost’. To je strašné, náš boj nie je proti krvi a telu, ale proti duchovným mocnostiam. Mal sa modliť, tie kvety za to nemohli. Mal sa modliť za to, aby tí ľudia, ktorí tam tie kvety dávali, aby ich tam nedávali – aby poznali pravdu a pravda aby ich vyslobodila.“³³ Citovaná pasáž výstižne ilustruje vážny problém a vnútorné rozpory v učení KS Milost’. Napriek tomu, že Šobr konanie predmetnej osoby odsúdil, informovaný pozorovateľ nemôže prehliadnuť koreláciu medzi jej konaním a extrémnym učením KS Milost’.

DÉMONI NA ULICI

Na Slovensku by sme len tŕažko hľadali náboženskú skupinu, ktorá by sa KS Milost’ vyrovnala v nasadení a snahe obrátiť ľudí – vrátane členov iných cirkví – na svoju vieru, hoci úspešnosť ich verejných aktivít sa javí neprimenaná vynaloženému úsiliu a prostriedkom. Napríklad pouličné evanjelizácie sa stretávajú s nízkym záujmom obyvateľov a niekedy dokonca s neskrývaným odporom. Kříž túto skutočnosť objasňuje nasledovne: „Diabol robí všetko možné preto, aby sa ľudia neobrátili. Samozrejme, že poznáte to vyučovanie o duchovnom boji, napríklad, keď niekomu svedčíme, tak prichádza veľký odpor.“³⁴

Svedecká výpoved Michala Belka z KS Milost’ v Banskej Bystrici opisuje konkrétnu situáciu odporu, s ktorým sa evanjelizačné tímy môžu stretnúť na ulici. Podľa vlastného opisu sa odpor môže prejavovať až fyzickou agresivitou: „Keď sme boli v Kežmarku, tak keď som hovoril svedectvo – tak to bolo asi na moje svedectvo – vyštartovala nejaká pani, ja neviem odkiaľ. Tak už som videl, že keď išla,

tak išla tak, že ma nejde povzbudit’. A zastavila sa pri zvukáoch, chytila ich pod krk tam. Ja som kázať dalej, vtedy to bolo veľmi zlé, lebo ona reagovala asi na to, čo som ja hovoril – i keď vobec neviem, o čom som hovoril – ale viem, že ona reagovala a že tí démoni, ktorí boli v nej, to nestrpeli.“³⁵ V súvislosti so skúmanou problematikou je zaujímavé všimnúť si príčinu, ktorá podľa Belka vyvolala reakciu danej osoby.

nov v živote človeka. Zvláštnosťou je, že najčastejším objektom exorcizmu sú sami veriaci KS Milost’. Paradoxne, mnohí veriaci cítia potrebu byť znova a znova oslobozovaní. Podľa učenia KS Milost’ ľudská duša – kde sídlí „najväčšia hromada démonov“³⁷ – nemôže byť premenená bez oslobozovania. Kříž priznáva, že „žiadna z tém v rámci charizmatického hnutia nie je taká kontroverzná, ako práve oslobozovanie“.³⁸

Senior pastor KS Milost’ v Banskej Bystrici Jaroslav Kříž

Odpor voči KS Milost’ zo strany verejnosti, všeobecne považovaný za „problém tých druhých“, neodráža KS Milost’ od presvedčenia, že konajú Božiu prácu, ku ktorej sa Boh v budúcnosti výraznejšie prizná. Belko prezentuje zhromaždeným veriacim pohľad vlastnej viery na to, ako by to mohlo v budúcnosti v uliciach počas evanjelizácií vyzerat: „Ja verím tomu, že aj tu to príde, že prídu také veci, že budeme iba kázať a že ľudia na ulici budú padat’ ako za čias Wessleyho alebo Wiggleswortha, že ľudia padali pod Božou mocou na ulici, že ľudia boli uzdravovaní, keď sa kázať. Keď prídu tam, tak bude taká atmosféra, že budú démoni vychádzat’ ako na bežiacom páse.“³⁶

OSLOBODZOVANIE OD DÉMONOV

V KS Milost’ sa kladie enormne silný dôraz na „službu osloboodenia“ (exorcizmus) od vplyvu a pôsobenia démo-

Domnenku, že v niektorých prípadoch môže ísť o pochybnú až nebezpečnú prax, odôvodňuje nasledovný opis Křížovej skúsenosti s výkonom exorcizmu: „Mali sme jedno prebudenie pred piatimi rokmi, to bolo úplne bežné – ráno bola výzva, desiati až pätnáesti boli vpredu, bolo treba držať si nosy, lebo dym bolo cítiť, aj iné bolo cítiť, alkohol bolo cítiť. Ale bolo veľmi zaujímavé, že mimoriadne, mimoriadne sa prejavovala Božia sila. Stačilo sa ho dotknúť, on padol, jeden sa dokonca prehol ako luk a takto nadskakoval, až som pozeral. Obrovská Božia sila. Evidentne, evidentne vedeli prijať, že Božia moc pracovala, ale, ale, ale, ale – vstal, podákoval a išiel do krčmy nazad. No a druhú nedelu bolo to isté divadlo s tým, že viacej kričal, viacej sa nadhadzoval. Ono tam bol taký jeden chlapík, on bol celkom malý a keď ležal na chrbte, on si takto sadol do luku a normálne takto nadskakoval nad zemou

a druhú nedelu prišiel, bolo viacej kriku, viacej sa metal a ked' sme vynali démonov, išiel znova pit'. Keď sem prišiel tretí deň, tretí raz, treťiu nedelu, znova sa postavil, znovu padol, ale navyše zbrunátnel, úplne sčervenal a vážne, ja som vtedy dostał myšlienku, neviem či bola od Boha, ale som si uvedomil: ked' sa s ním ešte budeme modliť, on môže zomrieť a mňa zavrú."³⁹

Videozáznamy, ktoré by odbornej verejnosti umožnili pozorovať a analyzovať praktiky oslobodzovania v KS Milost' sú nedostupné a nie je ich ani dovolené počas zhromaždení vyhotovovať. Spoliehať sa preto môžeme iba na výpovede bývalých členov KS Milost' alebo na samých pastorov. Kříž napríklad v súvislosti s exorcizmom uvádza: „A na tomto trvám, že je potrebné vyhnáť démona z človeka von a budete vidieť, že to funguje. Obyčajne najštandardnejší spôsob, ako démoni vychádzajú, je kašľom alebo nejakým prejavom v respiračnom orgáne – v pľúcach, obvyčajne začne vydychovať.“⁴⁰

Zaujímavé je tiež vyjadrenie pastora Kubu, pretože okrem iného poukazuje na už skôr zmienenú súvislosť medzi napínaním Duchom Svätým a oslobodením sa od démonov: „Napríklad ked' chceš, aby z teba vyšli démoni – a to môžeš aj sám sa vyslobodiť – vieš, čo musíš urobiť? Musíš proste, ked' je služba, potrebuješ proste normálne vydýchnuť. Často to hovoríme, niekedy proste ľudia prídu, aby sme sa modlili za vyslobodenie. Tak ja položím ruku, ja sa modlím a počujem, ako sa osoba modlí. Hovoríム »nemodli sa, ved' ja sa modlím, to si sa mohol modliť aj sám«. (...) Derek Prince vyučuje, že nemôžeš mať ani zavreté ústa, lebo tým proste zabrániš, aby vyšli. Ty proste iba spolupracuj. Ja sa budem modliť a ty proste zhlboka vydýchni, viackrát vydychuj, dobre? Dokedy nebudeš cítiť, že si sa úplne osloboodil, uvoľnil. A takto to je. A ked' sa zase chceš naplniť Svätým Duchom, tak urobiš, ako keby si pil.“⁴¹

Veriaci KS Milost' praktizujú duchovný boj nielen v rámci bohoslužobných priestorov, ale aj v domácom prostredí. Mário Ovcár, pastor KS Milost' v Liptovskom Mikuláši, jednu

takúto udalosť opisuje: „Všeličo vieme urobiť u nás v domácnosti. Vyznať hriech vieme. Démonov zo seba povyháňať pri rôznych situáciách, vážne, a je to krásne manželstvo. Niektorí sa boja, nevedia, že i to môžu robiť. Lebo to démoni veľakrát robia zlú atmosféru. Ja napríklad niekedy sa trošku nahnevám, zdvihнем hlas, naprávam deti a v rámci nápravy aj povyháňam démonov. Nie často, ale niekedy áno. Poviem: dost', ukončujem túto atmosféru, v mene Ježiša Krista! Vyháňam stadiaľ všetkých démonov zlosti, hnevu, hádky – v mene Ježiša Krista! Aká bázeň zostúpi na domácnosť. Ale musíš to v Duchu robiť a musíš byť otec, ktorý miluje svoje deti – tie vedia, že ked' vyháňaš démonov, že nie ich vyháňaš z domu.“⁴²

Kříž priznáva, že „my proste koľkokrát ani nevieme (či je démon v človeku prítomný), i tak démonov vyháňame. My to robíme asi tak, že pre istotu vyháňame démonov. Je to niečo, ako ked' ty tušíš, že niekde v obilí je sviňa, kanec, nejaká šelma, nejaký nepriateľ a nevieš, kde. Ale podľa prejavov, šuchot je tam, nejaké zaručanie, tak vezmeš guľomet a pekne to všetko vystrieľaš. To znamená, že strelíš aj tam, kde ten nepriateľ nie je, ale tým, že to urobíš, tak je obrovská pravdepodobnosť, že ho trafíš.“⁴³ A vo vysvetľovaní pastor Kříž pokračuje: „Ježiš by to robil inak, ľudia s lepším rozlišením v Duchu by to robili inak. My to robíme takto – výsledky sú a to je pre nás dôležité. (...) Možno, že niekedy sme vyháňali démona z človeka zbytočne, ale prežil to, no tak čo, nech nám odpustí. Niekedy sa nad tým aj zabavíme. Je potrebné to bráť s určitým nadhľadom.“⁴⁴

Dôraz sa kladie na to, aby sa démoni vyháňali a „moc mena Ježiš“ uplatňovala – napriek kontroverziám – verejne. Kříž zhromaždeným veriacim objasňuje: „Napríklad Pavol vyhnal toho démona verejne. A to až tak verejne, že to všetci vedeli a dostał sa do basy. (...) Takže veľmi vás povzbudzujem, bojujte o svoju slobodu v každej oblasti, preháňajte satana.“⁴⁵ Odkazujúc na príklad Márie Magdalény, z ktorej podľa biblického pisateľa Ježiš vyhnal sedem démonov,

Kříž hovorí: „Bolo to utajené? Nie, ceľý svet to vie. (...) Tiež to bolo verejné: dávila sa pritom, grcala možno, kričala veľkým krikom.“⁴⁶

ZÁVER

Rozsahové možnosti tohto článku neumožňujú zamyslieť sa nad niektorými ďalšími dôležitými aspektmi diskutovanej problematiky. Pozornosť by si zaslúžila komplexná téma vzťahu medzi ľudskými chorobami a démonickou aktivitou, vrátane toho, ako predstavitelia KS Milost' vysvetľujú svoje vlastné zdravotné ťažkosťi v kontexte tzv. teológie zdravia a bohatstva (prosperity). Akúkolvek kritiku svojho učenia a praxe považujú za nelegitímnú, svojich kritikov demonizujú a samých seba stavajú ako autentickú cirkev do úlohy prenasledovaných. Ani na exploráciu tejto dôležitej témy nezvýšil priestor. Rovnako to platí o bližšom skúmaní otázky démonov vo vzťahu k ľudským emociám, rodinným vzťahom, látkovým závislosťiam, pastoračnej starostlivosti a ďalším tématom.

Stephen Parsons, odborník na démonológiu,⁴⁷ uvádza: „Zo všetkých systémov viery, ktoré môžu jednotlivca potenciálne poškodiť, je predstava, že démonické príčiny sú koreňom mnohých bežných ľudských problémov, možno najviac alarmujúca. (...) Pravidelné objavovanie ,démonov' vo vnútri ľudí je pravdepodobne v najlepšom prípade vyhýbaním sa zodpovednosti a v najhoršom prípade otvorením sa pre závažné zneužitie moci voči jednotlivcovi.“⁴⁸

Parsons ďalej varuje, že exorcizmus môže byť „zažívaný ako hlboká invázia psychiky, vedúcej k nočným morám a iným formám psychických porúch“ a vyzýva: „Teológia, ktorá nachádza v ľuďoch démonov, zapričinených rozličnými situáciami a okolnostami, potrebuje tiež byť starostlivo preskúmaná. Nie je démon hľadaný na nesprávnom mieste? Možno by mal byť hľadaný v každej situácii zneužívania moci, vrátane používania neprimeraného exorcizmu.“⁴⁹

Prijatie extrémneho učenia o démonoch, a to najmä zo strany psychicky labilnejších osôb, a praktizovanie exorcizmu môže viesť aj k ľudským

tragédiám, či dokonca smrti.⁵⁰ Práve z týchto dôvodov je nutné priamo poukázať a jednoznačne odmietnuť tak militantné postoje KS Milost', ako aj ich extrémne učenie o démonoch a s ním súvisiacu prax.

Foto: <http://prostejov.milost.cz>

Poznámky:

- ¹ Lewis, C. S.: *The Screwtape Letters*. Harpers Collins, New York 1996, s. 9
- ² Pozri napríklad kázne: *Duchovný boj* (R. Bravčok, 17. 3. 2013), *Duchovný boj* (Z. Drlík, 9. 2. 2014), *Kresťanstvo v moci* (M. Dupan, 6. 10. 2013), *Duchovná sila* (M. Dupan, 2. 6. 2013), *Vítazstvo nad Amalechom* (J. Kříž, 24. 4. 2012), *Byť v moci Božej* (P. Kuba, 1. 7. 2012), *Duchovný boj* (P. Minárik, 24. 2. 2014), *Slobodný od démonov* (P. Minárik, 6. 10. 2013), *Ako zvíťaziť v boji* (M. Ovčár, 14. 6. 2013), *Skutočne máme moc?* (A. Šesták, 26. 10. 2014), *Duchovný boj* (A. Šesták, 27. 11. 2013), *Strategický duchovný boj* (A. Šesták, 19. 8. 2012), *Duchovný boj* (J. Slamený, 2. 2. 2014), *O moci* (B. Šlichtík, 9. 11. 2014); alebo články v časopise Logos: *Vítazstvo* (J. Kříž, 12/2013), *Moc a sila* (J. Kříž, 5/2008), *Zabij svého obra* (J. Kříž, 10/2011), *Achab, infantilizmus a pacifizmus* (J. Kříž, 7/2007).
- ³ Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, Dom viery Poprad, 14. 9. 2014
- ⁴ Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, KS Milost' Banská Bystrica, 16. 6. 2013. Pozri tiež Šobr, D.: *Preklad Biblie – Evangelium podľa Matúša*, Logos 1/2012
- ⁵ Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, KS Milost' Banská Bystrica, 29. 12. 2011
- ⁶ Šesták, A.: Kresťanská konferencia, Košice, 1. 6. 2013
- ⁷ Kázeň A. Šestáka *Strategický duchovný boj*, KS Milost' Martin, 19. 8. 2012
- ⁸ Tamže
- ⁹ Kázeň M. Dupana *Naštartuj sa*, KS Milost' Nitra, 2. 9. 2012
- ¹⁰ Kříž, J.: Relácia S Jaroslavom Křížom, 13. 8. 2013
- ¹¹ Kázeň J. Kříža Čarování skrze slova, Církve víry Milost Praha, 23. 2. 2014
- ¹² Kázeň P. Kubu *Vzepri se hřichu*, Církve víry Milost Ostrava, 11. 8. 2013
- ¹³ Kázeň P. Minárika *Ciele a vízie*, Dom viery Poprad, 9. 1. 2013
- ¹⁴ Ondrášek, L. M.: *Neocharizmatické hnutie na Slovensku: Základná analýza teológie a praxe Kresťanských spoločenstiev*. Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava 2011, s. 85–92. Z aktuálnejších materiálov pozri Kázeň M. Dupana *Štruktúra duchovného sveta*, KS Milost' Nitra, 13. 10. 2013
- ¹⁵ Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, KS Milost' Banská Bystrica, 25. 4. 2013
- ¹⁶ Kázeň P. Kubu *Modly*, KS Milost' Žilina, 26. 2. 2012
- ¹⁷ Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, Dom viery Poprad, 14. 9. 2014
- ¹⁸ Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, KS Milost' Banská Bystrica, 20. 6. 2013
- ¹⁹ Tamže
- ²⁰ Kříž J.: Kresťanská konferencia, Banská Bystrica, 21. 7. 2013
- ²¹ Tamže
- ²² Kázeň M. Dupana *Urči svoju budúenosť*, KS Milost' Nitra, 22. 12. 2013
- ²³ Bonhoeffer, D.: *Letters and Papers From Prison*. Macmillan Company, New York 1967, s. 204
- ²⁴ Kázeň P. Kubu *Proste si čokoľvek chcete a dostane*. KS Milost' Žilina, 28. 4. 2013
- ²⁵ Tamže
- ²⁶ Kázeň J. Kříža *Jak překonat životné bouře*, Církve víry Prostějov, 21. 4. 2012
- ²⁷ Kázeň P. Minárika *História cirkvi v Zjavení Jána*, 16. 6. 2013
- ²⁸ Kázeň J. Kříža *Odolaj tahu sveta*, KS Milost' Banská Bystrica, 27. 12. 2012
- ²⁹ Kázeň M. Dupana *Boj sa hrešíť*, KS Milost' Nitra, 12. 5. 2013
- ³⁰ Kázeň P. Kubu *Modly*, KS Milost' Žilina, 26. 2. 2012
- ³¹ Tamže
- ³² Kříž, J.: Kresťanská konferencia, Košice, 16. 11. 2013
- ³³ Kázeň D. Šobra *Pravda a lež*, Církve víry Třinec, 21. 8. 2013
- ³⁴ Kázeň J. Kříža *Čarování skrze slova*, Církve víry Milost Praha, 23. 2. 2014
- ³⁵ Belko, M.: Bohoslužobné zhromaždenie, KS Milost' Banská Bystrica, 16. 6. 2013
- ³⁶ Tamže
- ³⁷ Kázeň J. Kříža *Premeň svoju dušu*, KS Milost' Banská Bystrica, 3. 4. 2005
- ³⁸ Kázeň J. Kříža *Oslobodenie*, KS Milost' Banská Bystrica, 24. 1. 2008
- ³⁹ Kázeň J. Kříža *Premeň svoju dušu*, KS Milost' Banská Bystrica, 3. 4. 2005
- ⁴⁰ Kříž, J.: Relácia S Jaroslavom Křížom, 13. 8. 2013. Pozri tiež Kázeň R. Bravčoka *Oslobodenie*, KS Milost' Lučenec, 17. 7. 2013
- ⁴¹ Kázeň P. Kubu *Moc vzkriesenia v našich životoch*, Církve víry Milost Praha, 26. 5. 2013
- ⁴² Kázeň M. Ovcára *Božia bázeň*, KS Milost' Liptovský Mikuláš, 26. 1. 2014
- ⁴³ Kříž, J.: Relácia S Jaroslavom Křížom, KS Milost' Banská Bystrica, 13. 8. 2013
- ⁴⁴ Tamže
- ⁴⁵ Kříž, J.: Bohoslužobné zhromaždenie, Dom viery Poprad, 14. 9. 2014
- ⁴⁶ Tamže
- ⁴⁷ Pozri Bates, S.: *Should you trust a vicar?* The Guardian, 7. 6. 2000
- ⁴⁸ Parsons, S.: *Ungodly Fear*. Lion Publishing, Oxford 2000, s. 112–113
- ⁴⁹ Tamže
- ⁵⁰ Pozri napríklad Vasagar, J.: *The Exorcist*. The Guardian, 15. 1. 2001

◀ 2

nariadiť boh a že Smith neochotne prijal toto nariadenie. Potom ale hovoril, že aj Abrahám a ďalší patriarchovia zo Starého zákona mali viac žien a že mormónska cirkev je vlastne „obnovením“ tohto raného obdobia.

V eseji sa píše, že Smithove manželky boli vo veku od dvadsať do štyridsať rokov. Helen Mar Kimballovú, ktorá bola dcérou Smithových priateľov, si ale vzal, keď jej do 15. narodenín chýbalo niekoľko mesiacov. Podľa údajne „triezvych odhadov“ mal Smith tridsať až štyridsať manželiek. Eruptívnu časťou textu je priznanie, že niektoré z nich už boli vydaté. Emeritný profesor Kolumbijskej univerzity a mormón Richard Bushman vidí v publikovaní týchto faktov „znak zrelosti“.

Mormónska cirkev sa pod tlakom vlády v roku 1890 polygamie formálne vzdala, avšak v praxi sa v nej niekoľko rokov pokračovalo. Mnohí z tých, ktorí so zákazom nesúhlasili, založili odpadlícke skupiny. Vodcu jednej z nich Warena Jeffsa roku 2011 odsúdili v Texase za zneužívanie detí. Súčasťou učenia mormónov ale zostalo, že muž, ktorý príde o ženu jej smrťou alebo pri rozvode, sa môže zasníubiť s ďalšou ženou a po smrti potom bude manželom oboch. Práve to podľa vydavateľky mormónskeho časopisu Kristine Haglundovej trápi silno veriacie mormónky. „Církve nikdy otvorené nepovedala, že v nej sa polygamia nepraktizuje, a to silne veriacim ženám prekáža,“ povedala. Podľa historika Eldera Snowa sa chystá ešte ďalšia esej a bude sa týkať práva žien pôsobiť ako kazateľky.

Eseje vznikajú od roku 2012, ale mnohí mormóni o nich nemajú tušenie. Na domovskej stránke cirkvi sa automaticky neobjavia, treba ich vyhľadávať. Komentár newyorského denníka sa končí oznamením, že medzi mormónmi tiež vzbudilo oveľa väčšiu pozornosť video o spodnej bielizni odporúčanej nosiť pri modlitbe než debata o polygamii. <http://www.christnet.cz>, 11. 11. 2014

SMRŤ Z POHL'ADU HINDUIZMU A KRESTANSTVA

Vdnešných časoch môžeme vnímať v Európe, a tým i u nás na Slovensku, veľký nárast záujmu o vieru v reinkarnáciu. V krajinách, kde prevláda kresťanská kultúra, je táto skutočnosť prinajmenšom zarážajúca. Stretáme sa dokonca s ľuďmi, ktorí o sebe vyhlasujú, že sú kresťania, no popri tom jedným dychom dodávajú, že takisto veria v prevteľovanie. Dôvodov na to môže byť viacero, no jeden z najzákladnejších je určite nedostatok poznania. A to tak poznania kresťanského učenia, ako aj tých filozofií, ktoré reinkarnáciu hlásajú.

PAVOL HLADÍK

Francúzsky katolícky kňaz a spisovateľ Joseph-Marie Verlinde (1947) tvrdí, že sa nedajú len tak preberať zásadné predstavy patriace iným kultúram bez toho, aby pritom nenastali vnútorné otrasy a spochybnenie niektorých pôvodných hodnôt. Medzikultúrne stretávanie má význam, ak ho sprevádza rešpektovanie odlišností a jeho cieľom je vzájomné obohatenie za predpokladu, že ostane zachovaná výlučnosť a identita každého zo zúčastnených. V tomto príspevku sa pokúsime porovnať pohľady na smrť a posmrtný život v hinduizme a kresťanstve. V súvislosti s hinduizmom využijeme české preklady *Bhagavadgity* a *upanišád*, ako aj diela rumunského filozofa a religionistu Mircea Eliadeho (1907 – 1986) a českého indológov Dušana Zbavitela (1925 – 2012), pričom kresťanský pohľad bude vychádzat zo spisov Augustína, Tomáša Akvinského

a Emericha Coretha ako signifikantných zástupcov tejto filozofie.

Filozofia hinduizmu učí o existencii nesmrteľnej duše (átman) nezávislej od tela. Je totožná s najvyššou skutočnosťou, nezničiteľným absolútnom, Najvyšším duchom (brahma). Toto stotožnenie átmana s brahma možno nájsť už v upanišádach¹. Brahma prestupuje všetkými živými tvormi ako ich najvlastnejšie Ja, teda ako ich duša.

V hinduizme má podstatné miesto učenie o živote ako utrpení. Každá ľudská skúsenosť plodí utrpenie. Aniruddha, autor z 15. storočia, vo svojom komentári k *Sánkhja-sútre* píše: „Telo je bolest, pretože je miestom bolesti; zmysly, predmety, vnemy sú utrpením, pretože vedú k utrpeniu; a radosť je utrpenie, pretože po nej prichádza utrpenie.“² Veriaciho hinduistu netrápi strach zo smrti, ale strach z ne-

konečného kolobehu životov bez konca a zmyslu.

Veľmi dobre túto skutočnosť vyjadruje *Márkandéjapurána*, akási encyklopédia hinduizmu, ktorá vznikla na sklonku prvého tisícročia. Vo svojej 10. a 11. kapitole zachytáva rozhovor brahma so svojím synom Sumatim. Sumati sa odmieta učiť védy a po dlhom odmietaní nakoniec otcovu vysvetľuje, prečo. Védy sú podľa neho nedokonalá zmäť obetníckych činov. Väčšmi si cení poznanie, ktoré dosiahol od guru. Získal už osloboďujúce poznanie, a preto sa rozhodol, že sa vymaní z reťazí strastí. Na otcovu žiadosť, ako splnenie dlhu, ktorý voči nemu syn má, mu Sumati vysvetľuje, ako vzniká kolobeh životov. Hovorí, že keď človek vyjde z lona matky, hned ho očarí kúzlo boha Višnu a on stratí všetko vedomie o svojich predchádzajúcich životoch.

A takto opäťovne prežíva svoj život a točí sa v kolobehu znovuzrodení ako olej v lise. Po smrti sa človek môže dostať do neba, do pekla alebo aj do oboch. Tí, čo sú v pekle, trpia, lebo vidia, ako sa tí v nebi radujú. Ale i v nebi je veľký žiaľ, pretože každý tam vie, že musí z neba raz odísť, a je si vedomý, že i on raz príde aj do pekla. Utrpenie je tak tiež celý pozemský život. Kolobeh životov Sumati nazýva vírom strastí, kde nie je žiadne šťastie.³

Kedže život je utrpenie, každé ďalšie narodenie je zrodením do utrpenia. Napriek tomu nie je ale utrpenie definitívne. Existuje možnosť vyslobodenia sa z neho, a tak cieľom všetkých indických filozofií a náboženských praktík je vyslobodenie sa z utrpenia, čiže vyslobodenie sa z kolobehu životov a smrti – reinkarnácie, ktorá človeka udržiava v existencii, kde niet úniku pred bolestou.

Reinkarnácia je teda skutočnosť, ktorá sa v hinduizme vníma negatívne. Viera v možnosť vyslobodenia sa z kolobehu prevteľovaní zabraňuje vyústeniu tradičných reinkarnačných modelov do pesimizmu.

Hnacím motorom reinkarnácie je zákon karmy. Pojem *karma* zahrnuje všetko, čo človek robí, teda všetky jeho skutky, myšlienky a reč. Ich súhrn a kvalita na konci života určuje budúcu inkarnáciu. Čím lepšie skutky človek konal, tým lepšie bude jeho budúce znovuzrodenie. Dalo by sa povedať, že karmový zákon je automaticky neúprosne fungujúca kauzalita odplaty za skutky, ktorá trestá každé zlo a každé dobro odmeňuje. Vždy však, nech je jeho znovuzrodenie akékoľvek, je to udržiavanie existencie, ktorá je, ako sme už spomenuli, len a len utrpením. To, čo človeka drží v tomto nekonečnom sledze znovuzrodení, je jeho spojenie s kozmom, či už aktívna alebo pasívna, priama alebo nepriama účasť na tomto stvorení.

V hinduizme sú známe tri cesty vedúce k oslobodeniu: *cesta činov* (*karma-márga*), *cesta poznania* (*džňana-márga*) a *cesta lásky k bohu* (*bhakti-márga*). Tieto cesty nie sú však striktne navzájom oddelené a často sa kombinujú a prelínajú. Ich cieľom

je oslobodenie z kolobehu znovuzrodení, a to je možné len prerušením tejto závislosti duše človeka od kozmu a prehliadnutím *máje* (klamu, ilúzie), ktorá človeka väzní v tejto existencii. A tak napríklad Pataňdžali (2. stor. pred Kr.), indický filozof, autor *Joga sútry*, najstaršej rozpravy o joge, charakterizuje jogu ako „zrušenie stavov vedomia“. Mircea Eliade ju zase označuje za cestu k slobode a nesmrteľnosti. Nesmrteľnosť v tom zmysle, že sa človek nemusí vracať do smrteľnosti týchto životných sledov a slobodu Eliade chápe ako stav oslobodenia seba samého od tlakov nevypočítateľných následkov bytia.

Jeden z najdôležitejších textov hinduizmu – *Bhagavadgíta*⁴ učí, že podstatou človeka je jeho duša. Tá nemôže byť zabítá, nikdy nevznikla ani nezanikne, je nezrodená, trvalá. Ten-to átman, ako hovorí *Čhándóghjópanišad*, je zároveň stotožnený s brahma, ktoré je celým svetom, a predsa duchovnej povahy. Kto toto pozná, v okamihu smrti sa spojí s brahma a stane sa ním.

Niet vzniku pre nesúčno a súčno nezaniká. Tieto slová obsiahnuté v *Bhagavadgíte* komentujú dva najznámejší predstaviteľia védanty Rámánudža a Šankara zhodne. Nesúčno je podľa nich ľudské telo a tiež hmotná príroda a celý fenomenálny svet, ktorý v skutočnosti neexistuje. Súčno je duša a zároveň brahma, teda duchovná substancia, ktorá je jedinou realitou. Telo je naproti tomu konečné a svoju povahou zničiteľné, slúži trvalej vtelenej duši, po vyčerpaní karmy zakáiká a duša dostáva iné telo.

V neskoršom období v hinduizme vzniklo viac rozličných názorov na hmotnú skutočnosť, ktorej súčasťou je i telo človeka a jeho spojenie s dušou. Spomenieme sánkhju a védantu, dve zo šiestich filozofických škôl hinduizmu, ktoré sa vyvinuli ako reakcia na vznik budhizmu a džinizmu. Majú mnoho spoločných prvkov, ktoré bengálsky učenec Surendranáth Dás-gupta (1885 – 1952), autor dejín indickej filozofie, zahrnuje do piatich bodov: 1. učenie o reinkarnácii a karme; 2. viera v možnosť vyslobodenia átmana zo sansáry; 3. viera v existenciu nesmrteľných duší nezávislých od tela; 4. život je strast; 5. podmienkou

oslobodenia je morálny život a dodržiavanie istých etických zásad.

Sánkhja je v podstate ateistický dualizmus, v ktorom na jednej strane stojí duch (puruša) a na druhej strane hmota (prakrti). Puruša je podobný upanišádovému átmanu. Je to večne čistý, autonómny a neredučovateľný duch, bez akejkoľvek premeny a schopnosti aktivity. Prakrti je jemná hmota, rovnako večná ako puruša, je však tvorivá a dynamická, z nej pochádza všetko súčno a intelekt človeka. Svet má teda reálnu existenciu, nie je len klamom. Sánkhja učí pluralite purušov. Existuje toľko purušov, kolko je ľudí. Každý puruša je však úplne izolovaný, tak ako nemôže vstúpiť do skutočného vzťahu s prakrti, nemôže vstúpiť do vzťahu ani s niektorým z ostatných purušov. Vzťah medzi purušom a prakrti je len iluzórny, ale potrvá, pokial človek nedodstráni nevedomosť a nenahradí ju absolútnym poznaním pravdy o skutočnom stave a skladbe človeka.

Védanta znamená zavŕšenie véd. Jej vrcholným predstaviteľom je Ádi Šankara (788 – 820 po Kr.). Vychádza z upanišád, ktoré považuje za zjavenú pravdu. Základ, ktorý preberá Šankara z upanišád, možno zhrnúť asi takto: existuje len brahma, brahma je identické s átmanom, všetko ostatné je neskutočné. Šankarov systém sa nazýva podľa toho i *advaita-védanta*. Kedže skutočné je len brahma a brahma je nedvojné (*advaita*), neexistuje žiadna pluralita átmanov. To, že sa to tak javí, je plodom nevedomosti. Všetko okrem brahma je len prelud, klam, (májá), pretože nič, čo nie je totožné s brahma – átmanom, nie je reálne. Svet teda reálne neexistuje.

Individuálna duša (díva-atma), ktorá podlieha reinkarnácii, má na sebe niekoľkonásobný obal: orgán poznania a vôle (mana), schopnosť pre zmyslové zmýšľanie (indrija), životný dych (mukthjaprána), jemnohmotné telo (súkšmasára) a nakoniec karmový nános. Aby sa duša vyslobodila zo sansáry, je nevyhnutné odstrániť nevedomosť poznaním seba samého, svojho átmana.

Okrem Šankaru treba v súvislosti s védantom spomenúť ešte dvoch význačných mysliteľov: Rámánudžu (1017 – 1137) a Madhvú (1199 – 1278). Rámá-

nudža na rozdiel od Šankaru hlásal akýsi podmienený monizmus. Brahma je preň osobné a má príslušné atrybúty. Átman je niečo, čo boh vytvára zo seba. Átman trvá individuálne tiež po oslobodení. Madhva žil asi storočie po Rámánudžovi a nahradil monizmus svojich predchodcov dualizmom. Ten je preň zásadnou otázkou, takže odmieta aj Rámánudžov podmienený monizmus, kde duša a svet sú časťou boha. Hmota podľa Madhvu existuje samostatne vedľa boha, nie je ním stvorená, avšak podobne ako duša, ktorá je tiež absolutne večná a reálna ako boh, je závislá od boha. Osloboedené duše si zachovávajú svoju identitu, ale stoja nižšie ako boh, ktorému môžu len slúžiť.

Zhodu s kresťanskou filozofiou môžeme vidieť najmä v presvedčení hinduizmu o existencii duše. Duša a jej existencia patrí neodmysliteľne ku kresťanskej filozofii už od stredoveku. Tomáš Akvinský (1225 – 1274) ju výslovne nedokazuje, avšak jej existenciu môžeme podľa neho poznať z jej aktov a prejavov.

Inak je to už s prirodzenosťou duše. Tu môžeme vidieť zásadný rozdiel filozofie hinduizmu a kresťanstva. Podstatou duše podľa hinduizmu je jej zhoda s brahma, najvyšším absolútrom. Duša je večná, nestvorená, preto nemôže ani zaniknúť. Podľa Tomáša Akvinského ale môže racionalná duša vzniknúť len stvorením. Keďže duša je subsistentná, musí mať i vlastný vznik. A pretože nemô-

že vzniknúť ani z telesnej hmoty, lebo tak by mala telesnú prirodzenosť, ani z duchovnej hmoty, lebo tak by sa duchovné podstaty navzájom premieňali, musí byť stvorená. Rovnako podľa sv. Augustína (354 – 430) je duša stvorená Bohom a na Boží obraz.

Samozrejme, že kresťanská filozofia tiež hovorí o trvaní duše po smrti tela a jej nesmrteľnosti, ale v inom zmysle, ako o tom učí hinduizmus, kde duša po vyslobodení z kolobehu prevteľovaní ostáva bez tela a navyše v upanišádach, *Bhagavadgíte* a advaita–védante zaniká v brahma, v sánkhji ostáva izolovaná. Tomáš Akvinský ale nehovorí o nesmrteľnosti (immortalitas), ale o neporušiteľnosti (incorruptibilitas) duše. Duša je subsistentná, preto nemôže zaniknúť skrzi akcidenty, ale len sama osebe. Zároveň je ale duša iba formou. Nemôže zaniknúť sama osebe, lebo forme osebe, ktorá je aktom, prislúcha bytie.

Ďalším Akvinského argumentom o neporušiteľnosti duše je túžba rozumu po večnom vlastnení absolútneho bytia. Tá je prirodzená, a preto nemôže byť mŕtna. Preto je každá rozumová substancia neporušiteľná. Podobne argumentuje aj Emerich Coreth (1919 – 2006), keď hovorí, že podstata ducha je konštituovaná transcendentnou súvzťažnosťou k absolútnej neobmedzenému horizontu jeho sebavrášenia. Duch preto bytosťne smeruje k nekonečnu, lebo len v ňom sa môže táto jeho nekonečná túžba definitívne naplniť. Duša teda trvá aj po smrti

tela, nezaniká, ale ani nestráca svoju individualitu.

Podľa hinduizmu je spojenie duše s telom, hmotou, len dočasné a v skutočnosti je to vlastne klam. To platí i pri filozofii sánkhja, kde existujú len nezávislé duše a nie brahma, aj pri filozofiách Rámánudžu a Madhvu, kde duša ostáva individuom i po oslobodení z kolobehu prevteľovaní. V každom prípade je nezávislá od tela a telo je iba dočasou schránkou, človek je v skutočnosti len duša. Toto je absolútne neprijateľné pre kresťanskú filozofiu. Človek je vždy bytosťou s dušou a telom. Aj keď v staroveku, pod vplyvom Platóna u Augustína a po ňom aj v ranom stredoveku sa telo a duša vnímalí ako dve oddelené substancie, ich spojenie je teda len akcidentálne. Predsa ale je toto spojenie skutočné a reálne telo a duša na seba pôsobia.

Prenikaním Aristotelových spisov do Európy v 12. a 13. storočí sa, počnúc Albertom Veľkým, šíri učenie o substanciálnej jednote duše a tela. Tomáš Akvinský učí, že duša je substanciálou formou tela, nie je ponorená v tele, ale telo je ňou celé preniknuté. Duša, ako píše Coreth, je teda čisto metafyzický princíp, ktorý neexistuje večne sám osebe. Duchovná duša ako forma corporis je práve tým, čo podmieňuje a zakladá bytosťné jednotu celého človeka.

Pre kresťanskú filozofiu v žiadnom prípade spojenie duše a tela nie je klamom, ale je reálne a patrí k podstate človeka. Telo ako také má veľkú dôležitosť. Podľa Tomáša Akvinského ľudská duša v stave oddelenia nie je vlastne osobou, pretože nemá kompletnejšiu prirodzenosť – nemá telo. Zachováva si sice osobité jestvovanie, ale je iba časťou ľudskej prirodzenosti, nie je individuálnou substanciou ani osobou. Dokáže však chcieť poznávať, teda zachováva si akési personálne črty. Telo podľa Coretha je médiom ducha, duša vo svojej činnosti je viazaná na telo a môže sa uskutočňovať len v ňom.

Cieľom hinduizmu je návrat duše do jej pôvodného zdroja, teda átman sa musí stotožniť s brahma. *Brhadáranjakópanišada* hovorí, že átman je nestarnúce, nesmrteľné, neumierajúce, strachu zbavené brahma. Brahma

Podľa véd človek prijíma také telo, akej kvality boli jeho predošlé túžby.

je zbavené strachu, kto toto poznal, stáva sa sám brahma bez strachu. Ak sa to neuskutoční, átman je odsúdený po smrti hmotného tela pokračovať v pozemskej púti v ďalších telách v stále nových reinkarnáciach. Keďže je súčasťou brahma, je svojou podstatou nesmrteľný, nemôže teda zomrieť spoločne s telom. Preto prechádza kolobejom životov, kym sa z neho vlastným úsilím nevyslobodí. V *Bhagavadgíte* sa píše, že tak ako človek odhadzuje obnosené šaty a berie si nové, rovnako aj vtelený duch odhodí schátrale telá a vstupuje do iných, nových.⁵

Jádžňavalkja v *Brhadáranjakópanišade* hovorí, že keď átman vychádza z tela, zmocnia sa ho jeho vedomosti, skutky a skúsenosti. Átman odhodí toto telo a urobí ho nevedomým a utvorí novšiu a krajšiu podobu. Stáva sa takým, ako človek koná a ako sa správa. Keď koná dobro, stáva sa dobrým, keď koná zlo, stáva sa zlým. Takto sa v upanišádach prezentuje myšlienka prevteľovania. Ide tu o zákon karmy, ktorá zahrnuje všetko, čo človek robí, každý jeho skutok, reč, myšlienky. Súhrn toho všetkého v okamihu fyzickej smrti určuje podobu ďalšieho znovuzrodenia. *Bhagavadgíta* hovorí o tom, že znovuzrodzovanie je možnosť k zdokonaleniu a dosiahnutiu najvyššieho cieľa.⁶

Pred mysliteľmi upanišád stál problém, ako dosiahnuť osloboodenie z kolobehu prevtelení – *sansáry*. Ani obeťa, ani askéza, ani oddanosť bohom nemohli tento cieľ dosiahnuť, pretože každý posvätný i profánny skutok produkuje následok, teda uchováva sansáru. Ako prvotnú príčinu karmy védski mudrci označili neznanosť metafyzického poriadku – *avidja*. Táto neznanosť je príčinou nezodpovedného konania ľudí, ktorí nepoznajú následky svojich skutkov. Vytvoril sa uzavretý systém *avidja* – karma – *sansára*. Vďaka neznanosti sa upevňuje univerzálny zákon príčiny a následku – karma, a ten je zasa hnacím motorom sansáry. Vyslobodenie (mókša) z tohto kolobehu je možné cestou poznania (džňána-márga).

Soteriologickú hodnotu poznania uznávali už védy a bráhmany,⁷ aj keď v trochu inom kontexte, a to v súvislosti s obetným rituálom. Autori upa-

nišád oslobodili metafyzické poznanie od tohto kontextu a zamerali ho na odhaľovanie hlbokých štruktúr skutočnosti. Pomocou takéhoto poznania môže byť nakoniec zničená *avidja*, čím sa naruší sled *avidja* – karma – *sansára* a dosiahne sa osloboodenie. Starú cestu rituálneho konania, cestu činu *karma-márga* dopĺňa novoobjavená cesta poznania *džňána-márga*. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že tu nejde o poznanie rozumové alebo logické, ale o poznanie priame, intuitívne, mimozmyslové. Ide teda o meditatívnu cestu, ktorou môže človek preniknúť skutočnú podstatu vecí.

Neskôr je v *Bhagavadgíte* pridaná ešte tretia cesta oslobodenia z reinkarnácie – *bhakti-márga*. Je to cesta lásky a oddanosti jedinej Najvyššej bytosti vesmíru. V *Bhagavadgíte* je to boh Višnu – Krišna. Prvýkrát tu nachádzame osobného boha. Krišna v tomto diele hovorí Ardžunovi, že ten, kto pre neho koná činy a má v nám najvyšší cieľ, je mu oddaný, oslobodený od upnutia na plody svojich činnov a k žiadnej bytosti neprechováva nenávist, ten ho dosiahne.⁸

Objav osudového sledu *avidja* – karma – *sansára* a spôsobu oslobodenia, i keď sa odohral už v čase písania upanišád, tvorí základ neskoršej indickej filozofie; preberajú ho teda všetky filozofie hinduizmu a ďalej ho rozvíjajú. Všetko toto je možné, ako sme ukázali, vďaka koncepcii človeka, ktorú hinduizmus rozvinul i so všetkými jej obmenami.

Smrť človeka podľa predstavy hinduizmu je vlastne osloboodenie duše, ktorá je skutočnou podstatou človeka, od tela, ktoré je len niečim prechodne patriacim k človeku. Tu vidíme veľký protiklad ku kresťanskej filozofii o človeku. Podľa Tomáša Akvinského je smrť človeka zničenie jeho substantiálnej jednoty, teda zrušenie zloženia duše a tela – oddelením matérie od formy. Keďže smrť nastáva oddelením matérie od formy a duša, ktorá je touto formou zároveň, dáva akt bytia človeku, nastáva smrťou koniec bytia človeka. To značí, že pri smrti sa neníčí matéria ani forma, ale to, čo vzniklo ich spojením. Matéria a forma ako metafyzické princípy sa neníčia, konkrétnie ľudské telo sa rozpadne, duša ako forma zostane.

Tu je potrebné uviesť náuku Tomáša Akvinského o anima separata. Na základe rozumovej činnosti prisudzuje Akvinský duši i bytie osebe, to znamená, že duša môže existovať aj bez tela, a teda je nesmrteľná. Tu je vidieť, ako je možná existencia duše bez tela aj pri názore, že je len jedným z podstatných principov človeka a nie celým človekom, ako vo filozofiách prijímajúcich reinkarnáciu, s výnimkou budhizmu. Duša bez tela je iba časťou ľudskej prirodzenosti, nie je teda vlastným človekom, jeho Ja. Má ale dokonalé bytie a môže vykonávať dokonalé činnosti, lebo i po smrti ostáva bytím matérie a formy, teda subsistuje vo svojom bytí, i keď nemá dokonalú prirodzenosť svojho druhu. Stráca ale osobný charakter. Z toho vyplýva, že duša má aj po oddelení od tela prirodzenú náklonnosť na spojenie s telom, jej odlúčenie je proti jej prirodzenosti, preto nemôže trvať nekonečne. Toto naznačuje nutnosť vzkriesenia tela. V učení o vzkriesení tela vidíme jednu z prekážok k tomu, aby reinkarnácia mohla byť súčasťou kresťanskej filozofie.

Podobným spôsobom hovorí o existencii duše oddelenej od tela tiež Coreth. Keďže duch je dušou tela a telo je médiom ducha, je nesmrteľnosť čistej od tela oddelenej duše problematická. Na základe našej skúsenosti je to ľahko predstaviteľné, i keď sa to nedá vylúčiť. S určitosťou sa to ale nedá filozoficky dokázať. Filozoficky oveľa prijateľnejšie je kresťanské učenie o vzkriesení tela. Teda o ďalšom živote celého človeka v jeho telesne-duchovnej jednote.

Augustín hovorí tiež o tom, že celý človek je určený pre večnú blaženosť, to znamená aj s telom, aj s dušou. Telo teda tiež môže prísť do neba, neprekáža mu v tom ani jeho prirodzenosť. Zem je plná duší, ktoré ožívujú pozemské telá, sú s nimi spojené. Ak Boh stvoril takéto bytosti, niet dôvod mysliť si, že by nemohol pozemské telo povýsiť na nebeské.

Keďže človek v tomto živote nemôže byť úplne blažený, vyplýva z toho podľa Tomáša Akvinského akási potreba večnej blaženosť, ktorá spočíva taktiež vo vzkriesení tela. To je však v príkrom rozpore s hinduizmom,

kde je možná blaženosť len duše, keďže iba ona je skutočnou podstatou človeka. Akvinský ale zároveň tvrdí, že vzkriesenie tela nemožno prijať len rozumom, lebo argumenty preň nie sú dostatočné; je na to potrebná i viera.

Predsa sa však Tomáš Akvinský zaoberá aj zmŕtvychstaním z hľadiska rozumu. Problém, ktorý tu vyvstáva, je numerická identita človeka po jeho zmŕtvychstani s človekom pred ním, keďže smrťou sa bytie človeka rozpadá. Tu Akvinský hovorí, že bytie človeka je identické s bytím jeho duše a bytie duše zostane i po smrti človeka, lebo duša je neporušiteľná, tak i bytie človeka po zmŕtvychstani je identické s jeho bytím pred tým, čím je zaručená numerická jednota tej istej ľudskosti.

Identita duše je zároveň zárukou identity zmŕtvychstalého tela s pozemským. Duši ako forme zodpovedá práve primeraná matéria podľa druhu, ale aj podľa individua. Zmŕtvychstanie z hľadiska ciela človeka je prirodzené, ale nie je prirodzené, aby sa udialo na základe prirodzených síl, preto je na to potrebná Božia príčina. Náuka o numerickej identite vzkrieseného tela s pozemským telom opäť odporuje predstave reinkarnácie.

Augustín taktiež veľa hovorí o totožnosti vzkrieseného tela s pozemským. Podľa neho Boh svojou mocou zhromaždí všetky časti pozemského tela na jeho vzkriesenie. Toto vzkriesené telo bude neporušiteľné a nesmrteľné. Všetko je to u Augustína možné vďaka Božej všemohúcnosti, ktorá je zárukou vzkriesenia. Boh, ktorý stvoril človeka s telom a dušou, mu tiež určil jeho definitívny cieľ, aby s telom i dušou požíval nebeskú blaženosť. Posledným cieľom človeka je podľa Tomáša Akvinského dosiahnutie blaženosťi, ktorá spočíva v spojení s Bohom a ktorá sa po vzkriesení rozšíri aj do tela človeka.

Záverom môžeme povedať, že aj keď v niektorých aspektoch nachádzame zhodu medzi hinduizmom a kresťanskou filozofiou, vždy sú tu aj podstatné rozdiely. Zhodu nachádzame predovšetkým v učení o existencii nesmrteľnej duše, podstatný rozdiel však je v jej ponímaní. Kým v hinduiz-

me sa duša chápe ako súčasť univerza a je nestvorená, v kresťanskej filozofii je odlišná od Boha a je jeho stvorením. Ďalší rozdiel je v nazeraní na spojenie tela a duše. V hinduizme je to spojenie len dočasné, telo nepatrí ku konštitutívnym princípom podstaty človeka. V kresťanskej filozofii sú naopak telo i duša konštitutívne princípy človeka. Duša je substanciálnou formou tela, a teda človek bez tela nie je človekom. Navyše, ako sme ukázali, v rámci kresťanskej filozofie o človeku nie je možná reinkarnácia, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou učenia hinduizmu.

Ak má byť obohatením medzikultúrne stretávanie, treba poznáť rozdiely i spoločné body a rešpektovať tieto skutočnosti. To zaisté platí i pri konfrontácii hinduizmu a kresťanstva. Nejde o to prijať riešenia, ktoré ponúkajú myslenie inej kultúry, ale vážiť si ich, inšpirovať sa nimi a hľadať ich v prvom rade vo svojej vlastnej kultúre. Človek západnej civilizácie má kam načriť. Je potrebné vracať sa ku koreňom, z ktorých sme vzišli. Ich poznanie je totiž nevyhnutnou podmienkou k dialógu medzi kultúrami, a to i na poli etiky a hodnôt. ■

Foto: archív

Poznámky:

- ¹ Upanišady tvoria záverečnú časť védiskej slovesnosti, a to nielen z časového hľadiska, ale aj v zmysle zavŕšenia. Je ďaľšie určiť, kedy vznikli. Najstaršie z nich, *Brhadáránjaka* a *Čhandóghja*, pochádzajú pravdepodobne zo 7. – 6. storočia pred Kr., sú teda ešte predbudhistické. Ostatné, ktoré sa zaraďujú medzi najstaršie upanišady, vznikli do prelomu letopočtov. Je ich trinásť. Neskôr vzniklo množstvo spisov, ktorým ich autori chceli dať väčnosť práve tým, že k nim pridalí prílastok *upanišáda*.
- ² Eliade, M.: *Dejiny náboženských predstáv a ideí II*. Agora, Bratislava 1997, s. 45
- ³ Zbavitel, D.: *Hinduismus*. DharmaGaia, Praha 1993, s. 105–108
- ⁴ *Bhagavadgíta* je súčasťou *Mahábharáty*, veľkého indického eposu, ako jedna z jeho epizód. Je zasadnená do rozprávania o bratovražednej vojne medzi rodmi Kuruovcov a Pánduovcov. Formálne je to rozhovor medzi jedným z hlavných hrdinov Pánduovcom Ardžunom a jeho vozatjom Krišnom, ktorý je prevtelením boha Višnu. Višnu Ardžunovi odhaluje tajomstvá ľudského života, osudu a pravú podstatu vecí.

⁵ *Bhagavadgíta*. Preložil Jan Lipský a Jaroslav Vacek. Votobia, Olomouc 2000, s. 38

⁶ Tamže, s. 57

⁷ Bráhmany sú výkladovou súčasťou védskych hymnov (sanhit). Nadväzujú na ne filozofické a metafyzické diela – áranjaky, upanišady a brahmašútry. Všetky tie to staroindické literárne texty patria do skupiny šruti (to, čo bolo vypočuté).

⁸ *Bhagavadgíta*, c. d., s. 76

Literatúra a internet:

1. Akvinský, T.: *Quaestio disputata de anima*. Fundación Tomás de Aquino Iura omnia asservantur 2005 – <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html>
2. Akvinský, T.: *Scriptum super Sententius* – tamže
3. Akvinský, T.: *Summa contra Gentiles* – tamže
4. Akvinský, T.: *Summa Theologiae* – tamže
5. Akvinský, T.: *Super I Epistolam B. Pauli ad Corinthios lectura* – tamže
6. Augustín, A.: *Boží štát I*. Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1948
7. *Bhagavadgíta*. Preložil Jan Lipský a Jaroslav Vacek. Votobia, Olomouc 2000
8. Bürkle, H.: *Inkarnace a reinkarnace: dvě podoby milosti a zákona*. Mezinárodní katolická revue Communio 2003, roč. 7, č. 1–2, s. 102–114
9. Coreth, E.: *Základy filozofické antropologie*. Zvon, Praha 1996
10. Eliade, M.: *Dejiny náboženských predstáv a ideí I*. Agora, Bratislava 1995
11. Eliade, M.: *Dejiny náboženských predstáv a ideí II*. Agora, Bratislava 1997
12. Eliade, M.: *Jóga, nesmrtelnost a svoboda*. Agro, Praha 1999
13. *Upanišady*. Preložil Dušan Zbavitel. DharmaGaia, Praha 2004
14. Verlinde, J.-M.: *Z ášramu do kláštora*. Karmelitánske nakladatelstvá, Kostelní Vydří 2012
15. Volek, P.: *Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského*. Katolícka univerzita Ružomberok, 2003
16. Volek, P.: *Základné aspekty filozofickej antropológie podľa sv. Tomáša Akvinského*. In: *Filozofia* 1945, 6/1999, s. 377–389
17. Zbavitel, D.: *Hinduismus*. DharmaGaia, Praha 1993

PhDr. Pavol Hladík (1976) – absolvent Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave. V súčasnosti je externým doktorandom na Katedre všeobecnej a aplikovanej etiky Filozofickej fakulty UKF v Nitre. Zaoberá sa náboženstvami a hnútiami, tradičnými i novodobými, ktorých doktrína obsahuje predstavu reinkarnácie.

REINKARNÁCIA – NEKONEČNÝ KOLOBEH ŠANCÍ? (2)

Práca s minulými životmi – vlastnými alebo rodinných príslušníkov – a zostupom do nich, teda zostupom do mimovoľných stavov vedomia, je oblúbenou súčasťou najrozličnejších moderných terapií a liečiteľských techník, ako sú rodinné konštelácie, regresná terapia Andreja Dragomireckého, SRT (Spiritual Response Therapy) a rozličné slovenské a české zdomácnené odnože týchto terapií, ktoré sa praktizujú často spoločne s liečiteľstvom alebo veštectvom. Avšak čím sú tieto postupy rizikové? Ide o skutočné prežívanie minulých životov, alebo je to len psychická abreakcia? Odkiaľ pochádzajú korene týchto techník? Je to naozaj len nevýrazné učenie, alebo jeho základy súvisia s niektorými hlbšími procesmi v spoločnosti?

KRISTINA BŘEZINOVÁ

OTVÁRANIE DUŠE SKALPELOM

„Pátranie v minulých životoch je založené na dvoch teóriach. Prvá sa opiera o teóriu podvedomia, do ktorého údajne vytláčame predovšetkým neprijemné až drastické či zahanbujuce spomienky na udalosti vo svojom živote, druhá súvisí s náboženskou predstavou reinkarnácie. Tieto predstavy sa zlúčili vo viere, že je možné vyvolať zapadnuté spomienky aj na minulé životy.“¹

Viera v reinkarnáciu v každom prípade v sebe nesie mnoho nejasností. J. Praško a H. Prašková uvádzajú, že „ľudia majú tendenciu si život uľahčovať tým, že hľadajú jednu príčinu ale-

bo dokonca jedného vinníka všetkých svojich problémov, napríklad: «Otec sa mi vysmial, keď som sa v piatich rokoch pomočil...»² Terapia minulými životmi môže prinášať zliatie psychiky do jedného jediného obrazu, ktorý, ako posol z nevedomia, môže výrazným spôsobom na určitý čas (mesiace či roky) „premazat“ alebo „nahlodat“ vnútorné sebapoňatie človeka.

Ďalej je potrebné konštatovať, že len niektorí ľudia si „spontánne“ vybavujú spomienky na minulé životy, zatiaľ čo iní si podobné zážitky nevybavia nikdy. Zástancovia viery v reinkarnačné náuky oponujú, že deti spoločnosť už odmala odnaúča, aby si vybavovali zážitky z minulých životov, a to spochybňovaním a zláhčo-

vaním zo strany dospelých. Spoločnosť má teda prejavovať tendenciu tieto javy vytiesňovať na okraj. Faktom však je, že zážitky minulých životov si, pochopiteľne, najviac vybavujú tí jedinci, ktorí sa oddajú buď viere v reinkarnáciu, alebo niektojoré terapii, ktorá sa návratom do minulých životov zaoberá.

Vízie minulých životov pripomínajú známy jav, keď klienti, ktorí dochádzajú k terapeutovi pracujúcemu v určitom type psychoterapie, si vybavujú a oznamujú najmä tie sny, ktoré sú obsahovo zhodné s doktrínou danej školy. Podriadili sa teda autorite lekára alebo psychológá a otvorili svoje nevedomie procesom v rámci terapie, ktorú taká škola ponúka. Zá-

stancovia učenia Carla Gustava Junga (1875 – 1961) preto, ako sa často traduje v praxi týchto psychoterapeutov, viac referujú o snoch plných významných, hlbinných symbolov, zatiaľ čo zástancovia Sigmunda Freuda (1856 – 1939) zase prinášajú a oznamujú sny nabité sexuálnymi symbolmi.

Tento jav súvisí s tendenciou ľudskej psychiky prijímať pozitívne i negatívne sugescie, predovšetkým od osôb, ktoré dotyční vnímajú ako autority, a ktorých tvrdenia kriticky nepreverujú – naopak, sú im bez výhrad otvorení. Silnú úlohu tu zohráva fenomén viery. Viera v určitú terapeutickú školu, v autoritu terapeuta spôsobí, že psychické pochody sa môžu začať vyfarbovať určitým smerom. V týchto prípadoch sa dokonca hovorí o fenoméne hypnózy v bdelom stave, keď má človek veriaci danému javu vypnuté kritické myšenie a rozlišovanie.

Podľa britského psychológika Alana Baddeleyho (1934) a českého neuropatológa Františka Koukolíka (1941) bolo dokonca dokázané, že v niektorých prípadoch vznikol syndróm falošnej pamäti v dôsledku psychoterapie, ktorá spomienky na udalosti, ktoré sa nestali, do ľudí sugestívne „implantovala“. Zaujímavý je tiež experiment vedcov Ceciho, Loftusa a Ketchama, keď sa dospelým ľuďom podarilo vysúverovať fiktívnu spomienku, že sa v detstve stratili v samoobsluhe. Niektorí z týchto ľudí o tom zostali pevne presvedčení, hoci sa im potom objasnil zmysel a metodika experimentu.⁴

Každý človek si tvorí predstavu svojej budúcej činnosti. Neexistujúce vízie budúcnosti, pocity uzavretia budúcnosti sa naopak spájajú s myšlienkami na ukončenie života, s beznádejou. Vytvo-

renie si apriórnych predstáv, keď jedinec na základe určitej viery začne podvedome meniť svoje správanie a následne sa realita začína pre neho odohrávať a javiť iným spôsobom, sa ale lísi od procesu skutočného rozpoznania povahy určitých vecí, teda najdejanie zmyslu a vnútornnej skutočnosti.

Zážitky zostupu do minulých životov sa môžu dokonca niekedy prežívať ako vnútorné hlboko zmysluplné a viest' k duševnej katarzii. Je ale otázkou, či ide skutočne o vízie minulých životov – či to nie je jednoducho proces psychickej abreakcie (uvolnenia afektívneho napäťa). Fenomén psychickej abreakcie je v podstate znovuprežitím traumy v bdelom stave alebo v hypnóze, keď sa doposiaľ vytiesnené emočné reakcie dostávajú späť do vedomia. Abreaktívna psychoterapia využíva na navodenie abreakcie asociatívne pamätné spomienky na duševné a psychosomatické problémy, ktoré človek prežil v minulosti v traumatizujúcich situáciách, keď bol v stave zúženého vedomia, až nevedomia. Niekedy sa používajú tiež rôzne psychofarmaká, ktoré navodzujú stav medzi bdením a spánkom. Abreakcia sa ale môže prežiť nielen ako reálny zážitok z minulosti, ale aj formou obrazu, vízie. Abreaktívne zážitky sa objavujú v snoch, človek môže abreakciu sprostredkovane prežiť skrze umelécké dielo, ak obsah diela rezonuje s jeho vnútornými problémami.

Psychiater Stanislav Grof (1931) sa vo svojich publikáciach podrobne zaoberá javom návratov do minulých životov. Publikoval dokonca aj vlastné spomienky na minulé životy. Tie majú jednu zhodnú charakteristiku: vždy ide o intenzívny emočný zážitok, ktorý obsahuje tiež telesné symptómy a ich odbúravanie. Po skončení toho zážitku nastáva spravidla katarzia, keď daný psychický, telesný alebo vztahový problém postupne vymizne.

Grof napríklad opisuje zážitok zo svojho súčasného života, keď ho brat jeho vtedajšej priateľky dlhodobo, z neznámeho dôvodu, nemal rád. S priateľkou však prežíval tiež značne komplikovaný vztah. Rozhodol sa teda pre seansu s LSD, drogou meniacou stavu vedomia. Opisuje víziu, keď pripastou času zostúpil do minulosti a ocitol sa v Egypte, keď brat súčasnej priateľky bol jeho vtedajším bratom, ktorý ho

veľmi nenávidel. Vo vízii si odžíval jeho intenzívnu nenávist', ktorú pocítoval ako pálenie na koži. Prežíval tiež vlastnú bolestivú smrť, ktorú vtedy mala zapríčiniť jeho súčasná priateľka. Intenzita pocitov bola obrovská. Tieto zážitky následne viedli k uvoľneniu napäťa v týchto vztáhoch. Psychiater dokonca opisuje uvoľnenie vztáhov aj zo strany týchto ľudí, ktorí na zážitku neboli priamo zainteresovaní.⁵

Další zážitok minulého života Grofa sa týkal jeho súčasných telesných príznakov – tiky v tvári a bolesti v oku, ktoré sa u neho občas objavovali. V seansse s LSD zažil, že tieto telesné bolesti súvisia so zranením v minulom živote, ktoré utrpel v kováčskej dielni.⁶

Vykreslovanie Grofa sa zhoduje so zážitkami ďalších ľudí, ktorí prešli terapiou minulými životmi. Objavujú sa tu spravidla mnohopočetné vízie, ktoré sa zvyčajne týkajú problémovej telesnej oblasti v súčasnom živote. Človek trpiaci chorobou krku uvidí napríklad rôzne formy uškrtenia, uteplenie, prebodenutie krku kopijou, zadusenie, pričom môže ísť o desiatky obrazov prebiehajúcich plynulo za sebou. Tento jav môžeme opísť ako agovanie – konanie, pri ktorom sa vybíjajú nevedomé emočné impulzy. Pri agovaní človek mení fantázie na konanie, namiesto toho, aby ich vedomie spracúval – napríklad namiesto toho, aby vedomie spracoval nevraživosť voči otcovi, vyhľadáva roztržku s nadriadeným. Prehávanie tu prebieha pomocou obrazov. Prípadne môže ísť o hlbší jav abreakcie, keď trauma, ktorá sa znova prežíva v rôznych obrazoch, postupne stráca intenzitu.

Všeobecne sa dá povedať, že tie-to vízie minulých životov takmer vždy súvisia s telesnými ťažkosťami nervového pôvodu, alebo inak povedané, telesné problémy (ked' sa hromadí napätie v tele a prebiehajú zmeny na podklade psychického stavu) môžu spúštať silné abreaktívne obrazy v zmenených stavoch vedomia.

Abreakcia – vo forme obradu alebo dramatizácie či stvárnenia udalosti – sa opisovala už u prírodných kmeňov. Ide o praktiky uplatňované najmä pri abreakcii hrozivých nočných snov. „Vo folklóre je úplne bežné, že sny upozorňujú na hroziace katastrofy. (...) Antropológ Anthony Wallace (1923)

uvádza prípad člena seneckého kmeňa (jedného z piatich pôvodných irokézskych kmeňov), ktorý mal varovný sen o tom, že jedna mladá žena bola sama v kanoe, uprostred prúdu, a nemala veslo. Snívajúci pozval túto ženu do svojho domu na obrad „snového hádania“. Zíšlo sa tam niekoľko ľudí, ktorí sa usilovali uhádnuť, aký bol jeho sen. Nakoniec bol sen odhalený. Dievča tu bolo nakoniec odozdané miniatúrne kanoe s veslom. Tento obrad mal podľa očakávania zabrániť uskutočneniu snového neštastia v živote človeka.⁷

Michael Harner (1929), ktorý sa zaoberal obradmi amazonských šamanov, zhŕňa ich praktiky do myšlienky: „Ak máte veľký sen, v ktorom ste zranení pri automobilovej nehode (...), možno nebudeste schopní jej zabrániť, môžete sa ju však pokúsiť sami alebo s priateľom zdramatizovať, a tým sa uchrániť pred jej väzonymi dôsledkami.“⁸ Marc Ian Barasch (1949) potom charakterizuje tieto obrady ako apotropaické, teda obdaréné magickou mocou zabrániť vplyvu zla, zlej moci. Prehrávanie negatívnej vízie má v týchto prípadoch zabrániť jej uskutočneniu. Terapie minulými životmi pracujú podobne: prehrávanie vízií a obrazov vzťahujúcich sa (často) k telesnej schéme má zabrániť rozvoju ďalších telesných a psychických tŕžkostí a prispieť k očisteniu.

Rituály obsahujúce abreakciu sa ale objavujú taktiež v snoch súčasníkov (a bez akýchkoľvek pochybností sa objavovali aj počas celej histórie), ako duševná reakcia na zlomové alebo stresové udalosti. V takom prípade nedochádza k usadzovaniu napäťa, ale zlomový okamih sa pomerne rýchlo odžije a spracuje. Istej žene sa napríklad snívalo, na začiatku manželstva s jej mužom, že prechádza zvláštnym rituálom pomocou kňaza. Počas oblievania vodou videla striedajúce sa tváre iných slobodných mužov, ktorí, ako sa jej vo sне oznamilo, mali znázorňovať pokušenia pre jej manželstvo. Sen ukazuje na abreakciu – muži, ktorí by mohli narušiť jej manželstvo, prechádzajú a miznú, zatiaľ čo ona je zároveň očistňovaná vodou, bahnom aj ďalšími rituálmi kňaza.

Opis podobných rituálov, ktoré majú očistiť spolužitie muža a že-

ny a sú zároveň abreakciou, možno nájsť aj u prírodných kmeňov. „V kmeňi Bahutu v Rwande (stredná Afrika) (...) svadobný rituál vyžaduje, aby novozosobášení manželia voči sebe prejavili nenávist. Po svadobnom obrade sa žena, ktorá je zahalená do závoja, počas noci odoberie do domu svojho manžela. (...) Tam sa pre novomanželov začne divoká noc. Mladá žena sa správa obzvlášť agresívne. Nemilosrdne šľahá a škriabe toho, koho si vyvolila za svojho milovaného muža. (...) Boj pokračuje bez prestávky celú noc. Môže byť natol'ko zúrivý, že novomanželia zboria vnútorné prepážky chýze a zrútia sa aj nosné stĺpy. A všetko toto rituálne zápolenie sa odohráva bez jediného slova. (...) Na svitaní sa zápas končí a mladá žena sa vracia do domu svojich rodičov, aby si oddýchla. Ale nasledujúcu noc sa scéna opakuje. Súboj novomanželov môže trvať niekoľko nocí, v niektorých oblastiach však aj štyri týždne. Keď sa obdobie agresivity skončí, novomanželka sa prestahuje do domu svojho manžela. (...) Žiadne ďalšie násilie sa už neodohráva, v príbytku novomanželov sa rozhosiť mier. (...) Manžel teraz odhalí svoju „skrytú“ manželku a zväzok sa môže naplniť.“⁹

Africký rituál znázorňuje vybitie agresie, ktorá je veľmi intenzívna a trvá niekoľkých týždňov. Iným variantom abreakcie je – paradoxne – hlboký žiaľ stojaci na začiatku uzavretia manželstva. Tento žiaľ umožní znova prežiť všetky potenciálne straty (slobody, iných vzťahov, voľnosti), ktoré uzatvorenie manželstva prináša. Nasledujúci sen sa zdal mladej žene tesne pred svadbou: „Obklopujú ma do kruhu staré vidiecke ženy a plačú, bedákajú, oplakávajú stratu mojej slobody.“

MESMERIZMUS AKO ZAČIATOK PRÁCE S NEVEDOMÍM

Tieto techniky zostupu do nevedomia a prípadne následné abreakcie majú svoje korene už v 18. storočí, a to vďaka učeniu švajčiarskeho lekára Franza Antona Mesmera (1734 – 1815), ktorý sa zaoberal tzv. živočíšnym magnetizmom. Jeho žiaci neskôr na to nadviazali štúdiom stavov somnambulizmu (námesačníctva) a štúdiom pôsobenia sugescie na stavy ve-

domia. Na štúdie Mesmera a jeho žiacov nadväzovalo od roku 1875 tiež učenie teozofie Heleny Petrovny Blavatskej (1831 – 1891). Blavatská hojne cestovala a zoznamovala sa s náboženstvami na rôznych kontinentoch. Neskôr bola obvinená z plagiátorstva a využitia mnohých vedeckých i duchovných diel vtedajších čias. Blavatská si vypožičiavała termíny z tých či oných náuk a dávala im celkom nový význam. Vo svojom slávnom diele *Odhalená Isis* (1877) kombinovala myšty rôznych kultúr a spojila rôzne, úplne odlišné božstvá.

Na štúdie Mesmera nadviazalo aj učenie špiritizmu (kontaktu so zomrelými), ktoré sa objavilo najprv v 19. storočí vo Francúzsku a v USA, aby sa neskôr hojne rozšírilo aj v ďalších krajinách. Do špiritizmu sa zahrnujú praktiky nadväzovania kontaktu s druhým svetom a zaklínanie duchov. Špiritizmus patrí do oblasti okultizmu a spočíva vo viere v nadzmyslové sily, ktoré môže človek využívať, a v existencii duchov. V takzvaných špiritistických sedeniach sa pomocou médiá (prostredníka medzi ľuďmi a svetom duchov) usiluje nadviazať kontakt s duchom zosnulého. Ten sa má dať potom spoznať prostredníctvom médiá, alebo klopaním a pohybovaním predmetov. Toto zaklínanie duchov má svoje korene v náboženských systémoch, ako je šamanizmus. Šaman tam má dôležitú úlohu sprostredkovateľa medzi ľuďmi a mocnosťami. Špiritizmus, hoci svoje najväčšie úspechy slávil v 19. storočí a v prvej polovici 20. storočia, dodnes existuje. V Brazílii sú to kardecisti. Nové vietnamské náboženstvo, caodaizmus, má takisto výrazne špiritistické črtu.

V čom bolo Mesmerovo učenie také zásadné, že zanechalo stopy až do dnešných čias? Mesmer, spolu s jeho nasledovníkmi, koncom 18. storočia vniesol prvýkrát do spoločnosti – ako uvedomovaný a opísateľný fenomén – techniky hypnózy a sugescie. Sám sa touto tému priamo nezaoberal, pretože veril dlhodobo skôr v ideu živočíšného magnetizmu, teda hmotnej liečivej substancie, ktorá sa prenáša medzi lekárom a pacientom a ovplyvňuje pacienta v jeho prospech. Teóriu sugescie postupne rozpracovali a obhájili až jeho žiaci. Mesmerove výsku-

my boli také nosné a prinášali natoľko nové idey, že dodnes tvoria základ psychoterapeutických a terapeutických techník (nech už akokoľvek diskutabilných).

Mesmer počas výskumov zistil, že jeho metóda magnetických kúpeľov v spojení s upreným pohľadom a prikladaním rúk funguje len u sugestibilných osôb, teda jedincov náchylných uveriť a nechať sa ovplyvniť druhou osobou. Miestnosti na liečenie mal Mesmer nakoniec zariadené tak, aby v podstate vystupňovali očakávanie a napätie, teda aby zvýšili pôsobenie sugescie. Snažil sa tiež pôsobiť na druhých ľudí pomocou davovej sugescie. Zistil, že jeho „animálny magnetizmus“ pomáha bezprostredne iba pri nervových chorobách a môže ich telesné dôsledky ovplyvniť len nepriamo.

„Ved' kdekoľvek sa objaví prekvapujúce vyliečenie, tam zapôsobí sugescia nepredstaviteľnou silou. Od zaklínacej formuly v antike až po zázračný všeliek a varený myší trus v stredoveku (...) d'akujú všetky liečebné metódy všetkých čias z veľkej časti za svoju účinnosť vôli uzdraviť sa, ktorá bola v chorom prebudená. (...) Vlastne príslušný podnet tejto viery v uzdravenie, či je to magnetit alebo hematit (krvél), alebo injekcie, je pri mnohých ochoreniach takmer zanedbateľný v porovnaní s energiou, ktorou sa chorý upína k liečivému prostriedku. (...) Vždy tá naposledy objavená liečba docieľuje najmenej očakávané úspechy, pretože jej – ako doteraz neznámemu postupu – pomáha najvyššia miera ľudskej nádeje...“, píše Stefan Zweig o Mesmerovi.¹⁰

Zdraví a skeptickí jedinci na liečbu Mesmera v podstate nereagovali. Psychicky zdraví, neurastenii nepodliehajúci ľudia, ak sú dostatočne sugestibilní, majú tendenciu v zmenených stavoch vedomia zotrvať v pokojovom stave, prepadajú obyčajnému somnambulizmu a sú schopní reagovať na príkazy a aj neskôr konáť (už v bdelom stave) podľa sugescií navodených hypnotizérom. U osôb trpiacich nervovými poruchami sa naopak v rámci abreakcie (seáns, keď Mesmer používal magnetizovanú vodu na kúpele, ale jadrom liečby bol pohľad na pacienta, teda v podstate forma hyp-

nózy) objavovali zášklby a kŕče. Liečebné seansy u Mesmera v 18. storočí sa opisovali takto: „Niektorí sú pokojní, tichí, ako vo vytržení (...) sa otriasajú v kŕchoch. Tieto kŕče sú mimoriadne tak v počte, ako aj v trvani a sile. Len čo prepuknú u jedného, prejavia sa hned' u ostatných. (...) Tie-to kŕče sú charakterizované trhavými a nezvládnuteľnými pohybmi všetkých údov i celého tela, stáhmi pažeráka, šklbaním v prednej brušnej stene (hypochondriu) a v oblasti brucha (epigastriu), nestálym, vystrašeným pohľadom, jačavým krikom, údermi, pláčom a divokými záchvatmi smiechu, po ktorých potom nasledujú dlhotrvajúce stavy únavy a malátnosti, skľúčenosť a výčerpania...“¹¹

Nemáme žiadnu správu o tom, či počas seáns u Mesmera dochádzalo tiež k prežívaniu určitých vízií, lebo ten sa touto tému nezaoberal. Vzťah lekár – pacient neboli predmetom výskumu záujmu ani lekárov ani vedecích akadémii v 18. storočí. „Mesmer ale varuje, aby sa pri týchto pokusoch posilniť životnú energiu nikto nezľakol, keď príznaky choroby spočiatku naopak zosilnejú až do prudkých kŕčov, pretože úlohou každého riadneho magnetického ošetrenia je vystupňovať každú chorobu až k najvzdialenejšej hranici, až po krízu a kŕč; bez t'ažkostí rozpoznáme v tejto preslávenej Mesmerovej ‚teórii kríz‘ osvedčené stredoveké zariekavanie diabla a vyháňačské metódy.“¹² Avšak otázku je, či v týchto prípadoch išlo skutočne o vyháňanie nečistých duchov, alebo či nešlo jednoducho o abreakciu nazbieraných psychických zážitkov, ktoré mali neblahý vplyv na nervovú sústavu jedinca.

Psychiater Stanislav Grof sa vo svojich práciach zmieňuje o terapeutickom prípade, keď si neboli celkom istý, či abreakcia, ku ktorej dochádzalo (a pacientka nereferovala v tomto prípade o žiadnom svojom minulom živote), nebola skôr prejavom prítomnosti zlej sily. Uviedol, že mladá, t'ažko chorá pacientka trpiaca schizofréniou a bolestivými tikmi v tvári, u ktorej zlyhalo všetka konvenčná liečba a hrozil jej trvalý liečebný pobyt v uzavretom oddelení, sa po dohode lekárskeho konzilia podrobila niekoľkým sedeniam LSD s konštatovaním, že pod-

dohľadom lekárskeho personálu môže dôjsť skôr už len k zisku – stratit nemá čo. Pacientka prešla sedeniami bez zvláštnych zážitkov i následných zmien. Až na jednom z posledných sedení nastal akýsi zlom. Tvár pacientky sa zovrela do silného kŕčovitého úškľabku a jej tvár získala úplne iný, ako opisuje Grof, neľudský a cudzí výraz. Zmenil sa aj jej hlas a celkový prejav. Objavili sa vyhrážky lekárskemu personálu, ak by po kračovali v jej liečbe. Po dvoch hodinách táto reakcia odznela a pacientka uviedla, že na toto obdobie trpí úplnou amnéziou. Nebola si schopná vybaviť ani ten najmenší detail dramatických udalostí.

Na tento liečebný proces sa môžeme pozerať z dvoch aspektov. Z náboženského hľadiska mohlo ísť o posadnutie ženy nečistým duchom, a teda išlo vlastne o seansu exorcistickú – hoci pri nej neboli prítomní kňaz. Z psychologického pohľadu ale mohlo ísť o iný variant: v žene sa mohlo nazbierať také hlboké negatívne napätie, zlost' a nenávist' (prešla sexuálnym zneužívaním, odmietaním zo strany iných ľudí, trpela t'ažkou drogovou závislosťou, nepriamo zapríčinila smrť človeka pri kriminálnom delikte), že jeho manifestácia a prejav mohli priporiadať „masku diabla“. Žena mohla agovať v tom zmysle, že manifestovala hlbokú formu negatívnych pocitov, ktoré sa extrahovali do desivého obrazu. Zhustenie týchto pocitov mohlo pôsobiť desivým dojmom. Nemožno asi v túto chvíľu posúdiť, čo bolo vnútorným zmyslom situácie. Psychiater Stanislav Grof však uvádzá, že po seanse sa ženin stav postupne zlepšil a že i napriek občasným psychickým relapsom v nasledujúcich rokoch sa viac-menej pomerne uspokojivo začlenila do bežného života, našla si zamestnanie a usilovala sa nájsť partnerský vzťah.

Môžeme len konštatovať, že v priebehu novodobých terapií 20. a 21. storočia sa k telesnej abreakcii pridali aj vzhľadom rôznych obrazov. Navodené stavy zmeneného vedomia hypnotizérom nesú veľa zhodných znakov pri porovnaní s terapiou minulými životmi (regresívnu terapiou). Ide o podobný druh odreagovania vnútorného napäťia.

ANTROPOZOFIA - VIEROUKA MINULÝCH ŽIVOTOV

Rudolf Steiner (1861 – 1925), nástupca Heleny Petrovny Blavatskej a tvorca náuky antropozofie, ktorá sa realizuje až do dnešných čias, sa tiež zaoberal problematikou minulých životov a podrobne ju rozpracoval vo svojom diele. Steiner detailne opisuje karmický dlh jednotlivca a jeho prenášanie do ďalšieho života. Argumentuje tým, že vývoj ľudstva už pokročil natol'ko, že individuálne prevteľovanie a proces individuácie je niečo človeku celkom prirodzené. Na druhej strane sa zmieňuje o možnom prenose tzv. nehmotných tiel niektorých zosnulých ľudí na žijúcich súčasníkov, najmä v prípade odovzdávania cenných skúseností a vlôh. V prípade tejto druhej teórie sa ale trochu rozpadá prvá teória, ktorá hovorí o čistej individuácii (bytosť sa rozvíja úplne samostatne a nesie zodpovednosť za seba samého, spláca svoje osobné karmické dlhy). Je tu zrejmá kombinácia viery v individuálne prevteľovanie a zároveň v prevteľovanie hromadné, keď na žijúceho jedinca môžu prechádzať vlohy a skúsenosti zomrelých. Steiner sa v každom prípade usiloval v tomto smere vychádzat aj z argumentácie vedy. Zaoberal sa vplyvom genetiky na prevteľovanie. Jeho náuka však nesie rysy istej nejednoznačnosti.¹³

Treba ale dodať, že napriek tomu, že si teozofia a antropozofia až do dnešných čias udržali značnú populárnu, objavili sa v priebehu 20. storočia (a rozvíjajú sa až dodnes) mnohé opačné psychoterapeutické postupy, ktoré pracujú so súčasným okamhom a prezívaním prítomnosti, teda so zameraním na súčasný život. Dokonca ani osobná minulosť jedinca nehrá v týchto technikách výraznú úlohu, tak ako je to napríklad v psychoanalytických školách. Medzi tieto tzv. terapie prítomnosti patrí i gestalt terapia, psychológia všímvosti alebo pozitívna psychológia.

Súčasne je nutné podotknúť, že psychoanalytické postupy pracujú sice s osobnou minulosťou jedinca, ale cielom je najmä dostať minulé zážitky do vedomia a tiež ich interpretovať.

Techniky návratu do minulých životov či techniky rodinných konštelácií si kladú za cieľ iba samu abreakciu, bez ďalších interpretácií. Ak sa nejaké interpretácie vyskytnú, nesú sa v duchu vopred danej doktríny prevzatej podľa východných náboženských náuk: to, čo ste prezili, má nezvratný vplyv na vašu budúcnosť, a zo všetkého, čo ste urobili, budete raz splácať dlh, a to presne v opačnom duchu vášho prežívania.

Zaoberanie sa minulosťou je v každom prípade a v každej epoce potrebné; je však životnou úlohou jedinca „rozepamätať“ sa na všetko z vlastnej minulosťi, respektíve rozpamätať sa aj na počiatky svojho bytia, pretože, ako tvrdia niektorí zástancovia viery v reinkarnáciu, ľudská bytosť mohla začať svoj životný cyklus trebárs ako rastlina, kameň alebo skupenstvo látok? Zdá sa, že viera v reinkarnáciu žije mýtom, že súčasný život sám osebe neprináša dosť podnetov na to, aby sa jedinec vyvýjal. Súčasný život je len na „šikmej ploche“, na povrchu oveľa významnejších dejov. Je teda potrebné použiť pomerne silové, invazívne techniky, aby sa kruh Ja takého človeka rozšíril a on mohol preniknúť do ďalších, neprebádaných oblastí.

Mnohí jedinci okolo päťdesiateho roku života by ale dali za pravdu tvrdenu, že stále „nové a nové začiatky“ sú od istého veku už len ilúziou. Skôr alebo neskôr vo svojom psychickom a chronologickom vývoji človek pocíti, že je na ňom, aby už rozvíjal, čo do toho času vybudoval, prípadne, aby to, čo vybudoval, odovzdával ďalej. V okamihu, keď sa ľudský život jedného dňa uzavrie, je možno len snom, že je možné „preskočiť“ do ďalšieho tela a s mûdrostou starca či s akoukoľvek inou nazbieranou životnou skúsenosťou sa uchýliť k novým začiatkom. Teória minulých životov ako keby úplne ignorovala fenomén zavŕšenia a jeho dôležitosť v ľudskom živote.

„MINULÉ ŽIVOTY“ AKO FORMA OČISTENIA A SPLÁCANIA DLHOV?

Precítovanie utrpenia iných, žijúcich ľudí či reálnych minulých postáv sa, pochopiteľne, môže objavovať taktiež u jedincov, ktorí sú zasvätení životu

v Bohu, a to na základe akejkoľvek náboženskej vierouky. Tieto vízie môžu oveľa skôr ako na minulé životy ukazovať na tendenciu precítovať a vnútornie niestť na sebe samom hriechy sveta. Zdá sa, že tam, kde sa človeku poskytla milosť v duchovnom živote, môže v ňom tiež silnieť táto potreba.

Svätá Terézia z Lisieux (1873 – 1897) sa napríklad vo svojej mladosti dozvedela o vrahovi, ktorého čakala poprava. Henri Pranzini brutálne zavraždil šľachtičnú, jej dietá aj slúžku. Zločin sa stal v Paríži a vraha zadržali v Marseille. Hoci Pranziniho v tlači opisovali ako „skazeného zhýralca, monštrum a zákerné zviera“, Terézia ho v myšlienkach neodsudzovala. Keď sa dozvedela, že nekoná pokánie, dostala duchovný podnet, aby ho zachránila pred zatratením. (...) Keď stála Terézia pod krížom, namiesto Pranziniho obetovala Bohu nekonečný poklad Ježišovej lásky, ktorý bola ochotná prijať v jeho mene. Modlitba pochádzala z nového chápania jej úlohy ako sprostredkovateľky Ježišovej lásky. Dôverovala, ale zároveň sa modlila k Bohu a „prosila ho o „znamenie“ (Pranziniho) pokánia, aby ju to utešilo“. (...) Keď sa blížil čas Pranziniho popravy, odsúdený neprijal sviatost zmierenia. Stále tvrdil, že je nevinný. Neprejavil žiadne známky pokánia. Deň po poprave sa potom Terézia dočítala v novinách, „že Pranzini na popravisku bol pripravený vložiť hlavu do toho strašného otvoru, keď sa naraz vďaka vnuknutiu obrátil, chytil kríž, ktorý mu kňaz ukazoval, a trikrát pobozkal sväté rany“. Keď si to Terézia prečítala, pre ňu to bol významný okamih. Bolo to znamenie, o ktoré prosila.¹⁴

ZÁVER

Táto štúdia sa pokúsila nahliadnuť na jav viery v minulé životy a na psychické príčiny, ktoré môžu stať za zážitkami tzv. minulých životov. Už od čias Franza Antona Mesmera v 18. storočí – a ako čas plynul ďalšími storočiami k novým a novým technickým vynálezom – objavuje sa paralelne túžba a potreba využívať v duchovnom a duševnom živote silové, účinné techniky, ktoré pracujú s tými naj-

REPORT

Čína ďalej zatýka náboženských predstaviteľov, bez ohľadu na ústavu

PEKING – Peking nadálej potláča náboženské slobody. Podľa Americkej komisie pre náboženskú slobodu vo svete Čína zatýka duchovných, a to bez rozdielu viery. Komisia najnovšie odsúdila Peking za zatknutie známeho vodcu budhistickej sekty.

Americká komisia pre náboženskú slobodu vo svete obvinila Peking, že stupňuje útoky proti náboženským skupinám, a to v súvislosti s formálnym zatknutím Wu Ce-chenga, ktorý je známy taktiež ako zenový majster Ši Sing-wu. Spoločne s ním je obvinených vyše desať jeho nasledovníkov a hrozí im trest od siedmich rokov väzenia až po doživotie. Čínske úrady ich totiž obžalovali z porušenia tzv. Článku 300, podľa ktorého sa dopúšťa zločinu každý člen podozrievaj sekty či tajného spoločenstva. V Číne sice ústava zaručuje slobodu piaťim náboženstvám, ale v skutočnosti ich riadi vládnuca komunistická strana. Aj preto nemá Peking napríklad uzatvorené diplomatické styky s Vatikánom a väčšina katolíkov v Čínskej ľudovej republike je tak vlastne členmi takzvanej podzemnej cirkvi.

Wu Ce-cheng má milióny nasledovníkov nielen v Číne, ale i na Taiwanu a v ďalších krajinách. Peking ho ale označuje za predstaviteľa kultu diabla, rovnako ako hnutie Falun Gong. Nedávno bol sice po pätnástich rokoch strávených vo väzení, kde bol aj mučený, prepustený člen Falun Gongu Wang Č'-wen. Pokračuje však zatýkanie kresťanov v provinciách Šaansi alebo Che-nan.

Americká komisia pre náboženskú slobodu vo svete kritizuje Čínu i za pokračujúci útlak muslimských Ujgurov, kde sú za údajný separatizmus do väzenia posielaní aj islamskí duchovní. Naposledy Ilham Tohdi, ktorý dostal doživotie. A rovnaké je to nadálej i v Tibete. Náboženské slobody si tak na čínskom území užívajú len v Hongkongu.
<http://www.rozhlas.cz>, 31. 10. 2014

hlbinnejšími psychickými procesmi, s nevedomím, a ktoré navodzujú rýchle a často aj zásadné zmeny v psychike. Psychické oblasti, ktoré boli predtým obmedzené kmeňovými rituálmi a postupmi, alebo neskôr tabuizované v rámci vierouky alebo náboženstva, zostali už v 19. storočí úplne otvorené experimentom a pôsobeniu mnohých duchovných smerov a ich eklektických kombinácií. Nie je teda prekvapujúcim faktom, že v terapii „zostupu“ do tzv. minulých životov sa objavujú podobné abreakcie, ako sa dejú a diali v snoch, v zmenených stavoch vedomia aj v magických rituáloch prírodných kmeňov.

Riziká abreaktívnej psychoterapie, v ktorej zostupujeme k určitým obrazom, pochopiteľne, existujú. Ak prebudíme k životu určité obrazy, premažávajú vlastne pôvodný obraz seba samého. Vznikajú tak ďalšie sebapoňatia, ktoré môžu byť budú ná pomocné, ale môžu taktiež hromadiť negatívne pocity.

Napríklad človek trpiaci konfliktom so svojím nadriadeným uvidí jeho a seba (v rámci regresných obrazov) uprostred mrazu, ako mu onen človek vyrýva do chrbta nožom ornamenty. Môžeme povedať, že v prípade tohto obrazu bolo vedomie človeka jednoducho zaplavene deštruktívnymi obrazmi, a to bez akýchkoľvek prípravných a ochranných mechanizmov pre psychiku (postupná príprava na otvorenie problému). Len čo sa človek otvorí imaginácii podobného typu, keď sa od neho vyžadujú predstavy, často sa len ukáže jednoduchá obrazová projekcia problému. Žena, ktorá v rámci regresnej terapie túto deštruktívnu víziu mala, uviedla, že sa cítila po terapii horšie a nemala pocit, že by vízia týchto obrazov viedla k vyriesneniu problému. Vzťah s nadriadeným sa konečne (z jej hľadiska) vyriešil až o mnoho rokov neskôr. Podobnú víziu by sme asi tiež len tŕažko zaradili do „minulých životov“.

Ako navyše ukazujú výsledky regresných terapií u niektorých jedincov, zmeny, ktoré tieto techniky navodia, môžu byť často len dočasné alebo krátkodobé a nepôsobia ani tak na zmenu Ja jedinca, jeho sebapoňatia, ale skôr uvoľňujú napätie. Abreakcia sa nakoniec môže objaviť aj úplne

prirodzene a spontánne, bez invazívnych zásahov – pomocou prichádzajúcich snov, alebo postupne v rámci dlhodobej psychoterapie.

Terapie minulými životmi sa všeobecne nachádzajú v pokušení v rámci svojej doktríny materializovať psychické zážitky, teda to, čo sa pozoruje ako vízia, zhmatovať v realite ako čosi skutočné. Je to podobná tendencia, ako keby sme verili, že určitý sen je hmotnou realitou, ktorá sa už stala, alebo sa čoskoro stane. Americký publicista Ian Mac Barasch sice uvádza, že niektoré indiánske prírodné kmene tŕažko rozlišujú medzi realitou sna a hmotnou realitou, prípadne prechod medzi nimi sa im javí ako pozvoľný, no v 21. storočí pravdepodobne nepôjde o tento prejav hlbšieho ponorenia sa do nevedomia, ale skôr pôjde o potrebu materializovať, a teda činiť atraktívnejšimi duševné zážitky.¹⁵

Preklad: ALŽBETA MRÁKOVÁ

Foto: archív

Poznámky:

¹ Nosková, V.: *Módni hry s minulými životy*. In: Heřt, J., Zlatník, Č. (eds.): *Víra kontra iracionalita 3. Sborník prednášek českého klubu skeptiků Sisyfos a Akademie věd ČR*. Nakladatelství Věra Nosková, Praha 2005, s. 106–113

² Pešek, R.: *Kritické poznámky ke klasické psychoanalýze*. In: tamže, s. 114–130

³ Tamže

⁴ Tamže

⁵ Grof, S.: *Když se nemožné stane. Dobrodružství za hranicemi běžného vědomí*. Práh, Praha 2012, s. 173–183

⁶ Tamže, s. 183–195

⁷ Barasch, M. I.: *Léčivé sny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002, s. 231–240

⁸ Tamže

⁹ Talalaj, J., Talalaj, S.: *Nejpodivnejší sexuální obřady, obyčeje a zvyky*. Alpress, Frýdek-Místek 2001, s. 98

¹⁰ Zweig, S.: *Léčení duchem. Mesmer – Mary Bakerová Eddyová – Freud*. Odeon, Praha 1981, s. 40–91

¹¹ Tamže

¹² Tamže

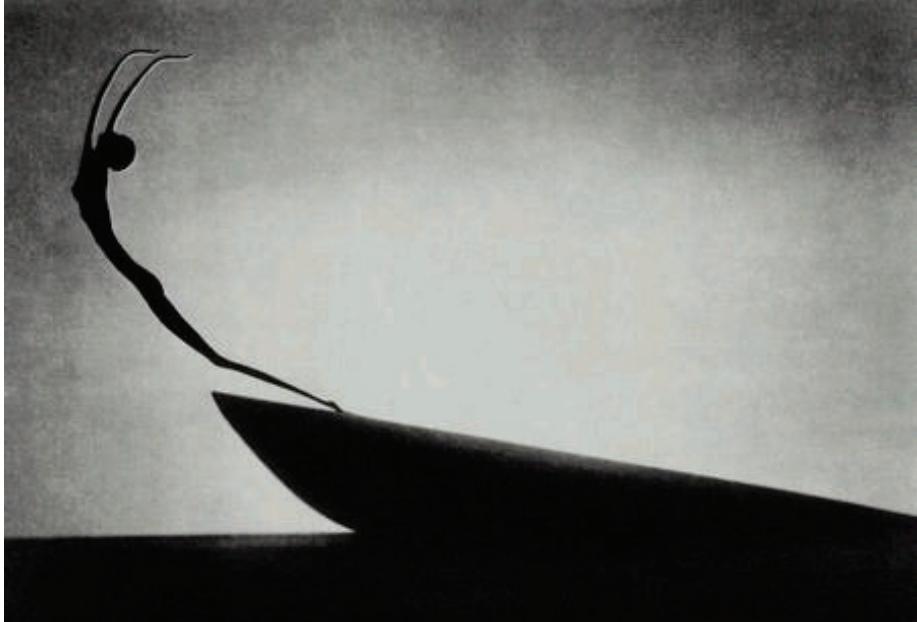
¹³ Steiner, R.: *Reinkarnace a racionalita*. Nakladatelství Michael, Svatý Kopeček u Olomouce 2009, s. 25–38

¹⁴ Hamplová, A.: *Terezie z Lisieux (1873 – 1897), povolání k evangelizaci – z kláštora*. Kapky.eu. Homiletický web pro kněze (2013) – <http://www.kapky.eu/texty/clanky/evangelizace/terezie-z-lisieux-1873-1897-povolani-k-evangelizaci-z-klastera>

¹⁵ Barasch, M. I.: c. d., s. 311–344

ROZPORUPLNÁ MYSTIKA FRANTIŠKA DRTIKOLA

Nemecký teológ Jozef Sudbrack sa pri súčasnej inflácii terminológie pokúša zachrániť termín mystika, keď píše o trojakej mystike ako o skúsenosti seba samého, kozmickej skúsenosti a o skúsenosti Boha.¹ Táto poznámka je nevyhnutným kľúčom k vernisáži fotograficko-maliarskeho diela a spirituality českého ezo-terického mystika z prelomu 19. a 20. storočia Františka Drtikola. Zdá sa, že v prípade rozporuplnej osobnosti, akou Drtikol nepochybne bol, ide o „mystiku“ ako skúsenosť človeka so sebou samým. Originalitu tohto mystika je jeho fotografická a maliarska výpovedeň o vlastnom duchovnom vývoji. Mystici sa často vyjadrujú umeleckým jazykom, ktorým sa možno lepšie dostávajú k tomu nevysloviteľnému, zmysly pre-sahujúcemu prežívanému sacram. Toto Drtikolovo umelecké a spirituálne prežívanie je v jeho dielach postupne takmer výlučne späté. Cieľom príspevku je priblížiť a interpretovať tento umelcov vnútorný svet a podrobiť ho kritickému náhľadu.

RÓBERT SARKA

CURRICULUM VITAE

František Drtikol (1883 – 1961) vyrás-tol v katolíckom zázemí, avšak zrej-me pod vplyvom nie príliš šikovného katechéta a mnohých otázok, ktoré nastolila Nietzscheho drlivá kritika katolicizmu, s ktorého dielom sa mladý Drtikol zoznámil, sa postupne od-klonil od ortodoxného katolicizmu k hľadaniu vlastnej spirituality. Nema-lou mierou mohol k tomu prispieť aj umelecký temperament typický pre umelcov, ktorý ich poháňa k úniku do nezávislosti.

Drtikolov život možno rozdeliť na dve etapy. Prvou je obdobie jeho foto-grafickej tvorby, ktorému predchá-

dzalo štúdium na fotografickej ško-le v Mníchove. Po skončení vojenskej služby (1904 – 1907) si dokonca Drtikol ako fotograf postupne získal svetovú povest, a to predovšetkým vďaka svojráznym aktom, ktoré v je-ho dobe hraničili až s pornografiou, ale i rúhaním. Počas týchto tvorivých rokov objavil novú fototechniku – takzvanú fotolitografiu, ktorú si v roku 1922 dal patentovať.

Na duchovnej úrovni možno vi-dieť, ako sa Drtikol čoraz väčšmi od-pútava od osobného poňatia božstva smerom k neosobnému – panteis-tickému; od podriadenosti voči cir-kevnnej náuke a autoritám k pocitu vlastnej nezávislosti pri nachádzaní odpovedí na duchovné otázky. Pri hľa-

daní svojej duchovnej identity bol naj-skôr ovplyvnený filozofom Ladislavom Klímom (1878 – 1928), s ktorým si vy-mieňal korešpondenciu. V jednom z listov mu Klíma píše: „Kdeko dal by vám radu: vyjasňujte si stálym pre-myšľaním hlavné body Božej filozo-fie. Dávam recept iný, jednoduchší a priezračnejší, ľahší a hmatateľnejší, účinnejší – paradoxne prostý až na smiech. Dávam Vám len tri slová: Som Absolútna Vôľa. Ak budete túto paro-lu nasledovať, všetko bude nasledo-vat Vás, lebo všetko nasleduje z nej.“ (...) „Som Absolútna Vôľa dáva teda človeku základ božkosti, a k tomu ako veľkomyselným, plynvajúcim prí-davkom všetko, čo animál potrebuje, mierou vrchovatou.“²

Klímova základná filozofická téza: Som Absolútnej Vôľa ukazuje na Drtikolovu vnútornú vzburu proti Bohu v tom zmysle, ako ho hlása kresťanstvo. Namiesto odovzdania a podriadenia sa Bohu Drtikol sám seba vní-

František Drtikol

mal ako absolvutnu vôľu. V roku 1924 nastúpil na svoju vlastnú, ezoterizmom ovplyvnenú mystickú cestu. „Život vníma ako otvorený priestor pre rozvíjanie transcendentna – vidieť veci také, aké sú. Akákoľvek činnosť sa stáva súčasťou duchovnej praxe a jednotlivé situácie zdrojom obrovskej inšpirácie.“³

Druhé tvorivé obdobie sa začína od roku 1935, keď Drtikol zruší svoj fotografický ateliér v Prahe a prenajal si vilku v Spořilove, kde sa naplno venoval meditácii, dýchacím cvičeniam a koncentrácií. V jeho príbytku, kvázi pustovni, ho spočiatku navštbovalo asi sto ľudí, neskôr ich však zostało iba zopár. Z mnohých týchto návštěvníkov sa stali jeho žiaci. Vo svojom dome žil len z milodarov, pričom nemal nejakú osobitú životosprávu. Je dol jednoducho to, čo mu darovali.

V tomto čase prestáva Drtikol fotografovať a začína maľovať, keďže fotografiou s jej obmedzením ďalej nevie vyjadriť svoje duchovné idey. Už pred rokom 1935 sa zaoberal mystikou, keď začiatkom dvadsiatych rokov navštboval prednášky Rudolfa Steinera. Výrazný vplyv na neho mal spočiatku spolok Psyché a český prekladateľ, mystik a bádateľ v oblasti okultizmu Karel Weinfurter (1867 –

1942). Neskôr našiel Drtikol vlastnú cestu spočívajúcu v budhizme, ktorý navrúbloval na kresťanské idey.⁴

V roku 1942 urobil Drtikol veľkodusné gesto, keď daroval svoje dielo, korešpondenciu a rozličné predmety Umeleckopriemyselnému múzeu v Prahe. Z toho obdobia pochádzajú jeho mystické obrazy, ktorími chcel odovzdať posolstvo svojej cesty, chtiac tak pomôcť hľadajúcim pútnikom. V tom čase ho navštbovalo pomerne veľa žiakov. Nemal zákazky, a tak často žil iba z ich príspevkov. Nikdy ale žiakov systematicky neviedol. Keď však hned po vojne v roku 1945 vstúpil do komunistickej strany, mnohí z nich ho opustili. Toto jeho rozhodnutie vraj bolo podmienené názorom, že možno zlúčiť budhizmus a dialektiku v marxistickom význame. Popri obrazoch s mystickými obsahmi ostali po Drtikolovi roztrúsené krátke texty zaobrajúce sa meditáciou, koncentráciou a duchovné denníky. Deväťdesiat percent z nich zverejnili vo svojej monografii o Drtikolovi antropozof Karel Funk. Okrem toho niektoré vyšli samostatne i knižne.⁵

ZDROJE UMELECKÉHO NEPOKOJA

Drtikol patrí k umelcom, ktorého viačeré diela sú skutočne spirituálne. Sú zaujímavé tým, že ich autor sa ako jeden z mála mystikov pokúsil v určitom období vyjadriť svoju skúsenosť prostredníctvom fotografie. Ako bolo uvedené, jeho umelecké artefakty sú úzko späté s jeho mystickým vývojom, ako sa to o ňom traduje. K dominantným zdrojom jeho umeleckej invencie patrila žena, Matka Zem a stotožnenie sa s duchovnými vzormi.

Ženský živel – Žena ostala fascinujúcou tému autora po celý život. Na začiatku sa v Drtikolovej tvorbe objavujú akty dievčat a žien v podobe mladom veku, čo vo vtedajšej dobe bola provokácia. Neskôr Drtikol prežíva nešťastné vzťahy so ženami. Najprv ho odmietla osemnásťročná Eliška Janská, o ktorú sa ako tridsiatnik uchádzal (1914 – 1918). Druhou veľkou ranou bolo neúspešné manželstvo s tanečnicou Ervínou Kupferovou, s ktorou mal aj jediné dieťa, dcéru Ervínu. Manželstvo sa skončilo rozvodom v roku 1926.

Na Drtikolových fotografiách sa popri aktoch objavujú aj iné provokačné témy. Napríklad námet Salomé (resp. Judit) – mladej ženy s lebkou alebo replikou prorokovej useknutej hlavy. Umelec týmito artefaktmi chcel vyjadriť ničivú silu ženskej zmyslovej aury, pri ktorej muž stráca silu a hlavu. Inou tému, ktorou sa až obdiantne zaobral, bol motív ukrižovanej nahej ženy. Motív, ktorý dodnes medzi kresťanmi vyvoláva pobúrenie. Jedna z interpretácií je, že v období, keď začal tvoriť prvé fotografické akty ukrižovaných žien (1913), tieto mali byť výrazom jeho odklonu od zdedenej tradície smerom k alternatívnej ceste za duchovnom.⁶ Provokujúce ukrižované ženy mohli pochádzať aj z vplyvu iných diel, napríklad výtvarnej monografie *Pokušenie sv. Antona* (1878) od Féliciena Ropsa, na ktorej je zobrazená na kríži ukrižovaná obnažená žena.⁷

Psychoanalytická interpretácia viďi v Drtikolových ukrižovaných aktoch úsilie zachytiť v jednom umeleckom diele ako najkontrastnejšie sily Eros a Thanatos, teda sily lásky a smrti. Uvažoval však Drtikol o takomto motíve? Dielo mohlo byť i antikresťanskou provokáciou v čase, keď autor bojoval o svoju duchovnú identitu. Provokačnými ukrižovanými akiami reagoval vraj aj na údajný negatívny vzťah Cirkvi voči žene a sexualite.

Z korešpondencie s Eliškou vyplýva, že v tomto medzistave, keď hľadal novú cestu k duchovnu, prepadá Drtikol takmer pohanskému vitalizmu, a to v prehnanej úcte k pohlavnnej sile,⁸ čo sa napokon odráža i v jeho provokujúcich fotografických aktoch. Drtikol projektuje svoj konflikt, nezriadený pud, jeho zbožštenie, do ženy. Neskôr na margo toho napísal: „Príroda je prejavený Boh, žena.“⁹ Na jednej strane duchovný hlad, ktorý autor cíti, na druhej strane sila jeho zmyselnosti, ktorá ho drží vo vypäti. Erotizmus, voči ktorému sa cítil slabý, bol jeho krížom. Je možné, že zmyselného Drtikola viedlo jeho posadnutie sexom k rozchodu s kresťanstvom, ktoré požaduje v tejto oblasti disciplinovanosť. V ukrižovaných aktoch nemožno však vylúčiť dokonca ani satanský podtext zosmiešniť kresťanský symbol spásy. Drtikol, ktorý sa neskôr stal budhistom,

vyjadril prekročením tabu, teda zo-smiešnením kresťanského symbolu spásy, svoj stav postupne strácajúcej sa kresťanskej viery. Treba podotknúť, že budhizmus nepozná spasiteľa, iba samospásu.

Matka Zem – Často opakoványm motívom v Drtikolovom diele bola Matka Zem. Vo fotografiách aj obrazoch ho nachádzame v podobe gigantickej ženy splývajúcej s veľhorami alebo takmer v pornografickom stvárnení ako obrovskú nahú sediacu postavu, do ktorej otvoreného Iona kráčajú muž a žena ako nový Adam a Eva v ústrety neúprosnému návratu do Iona Matky Zeme. Tieto obrazy a fotografie akoby mali zmierňovať strach zo smrti. Prechod od erotickým vnímanej ženy k archetypálnemu stvárneniu majstrovským opisom Drtikolovho umeleckého videnia zachytala Anna Fárová:

„(Žena) zostala jeho tému po celý čas jeho kreatívnej dráhy od začiatku storočia až do polovice tridsiatych rokov ako obsedantná predstava. Žena predstavuje pre neho bytosť diferencovanú a stigmatizovanú mýtmi, spoločnosťou a dobou. Premietal do nej tiež svoje osobné zážitky a menil ako postoj k nej, tak jej miesto a pozíciu vo svete. V jeho obrazoch sa žena premieňa z panny, čistej a naivnej z literárnych diel zo začiatku storočia, s telom obliehajúcim jej dušu, na se-

kričí, existuje, premietajúc svoj obrovský tieň a väšnivé gestá na neurčité pozadie. Neskôr sa k nej vracia len ako k jednoduchému tvaru, až konečne na začiatku tridsiatych rokov v nej objavuje opäť symbol a archetyp ďalšieho významu – Matku Zem. Od sna o nepoškvrennej panne, cez negáciu a objektivizáciu dochádza k plodnému princípu. Vychádza z kresťanskej vízie, aby dospel k univerzálnnej a mytickej idei.¹⁰

Takto vníma Drtikola kunsthistorička. Na duchovnej rovine však možno pozorovať u Drtikola regres k naturalisticko-pohanskej religiozite. Opustil vieri v osobného Boha, aby sa oddal spiritualite neosobných sôl.

Majstri – V Drtikolovej tvorbe sa nachádzajú taktiež diela, v ktorých sa stotožnil s tými, ktorých pokladal za svojich majstrov. V roku 1913 to bol autoportrét, kde sa sám zobrazil ako ukrižovaný Kristus, v roku 1928 už ako Budha a v roku 1933 ako taoistický pútnik. V týchto autoportrétoch zaujme zrejmý narcizmus, ktorý nie je v umeleckých kruhoch nijakou vzácnosťou. Avšak tieto identifikácie s náboženskými postavami vyjadrujú aj akési miľníky Drtikolovho spirituálneho vývoja. Na určitom stupni duchovného vývoja mystici prežívajú stotožnenie so svojimi ideálmi. Zdá sa im, že medzi nimi a božstvom nie je rozdielu. Ide o tzv. mystiku podstaty (ontologickú mystiku), pri ktorej je adept presvedčený, že je jednej podstaty s božstvom či so svojím duchovným ideálom. Medzi mystikov tohto typu patril napríklad aj stredoveký nemecký filozof, teológ a mních Majster Eckhart (asi 1260 – 1328).

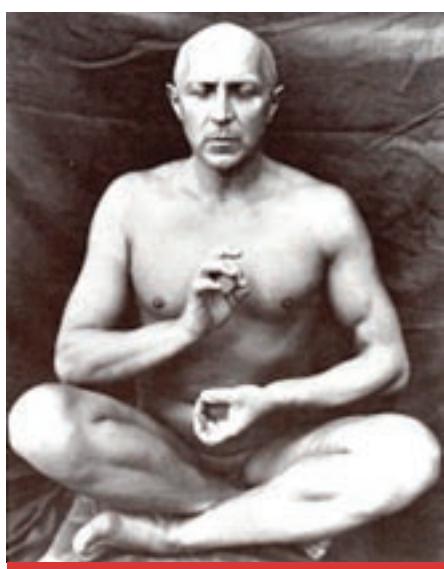
Prvé stotožnenie uskutočnil Drtikol s Kristom; pri tejto fotografii vraj intenzívne prežíval pocity Mesiáša.¹¹ Kresťanská mystika bola dlho prostredkom, pomocou ktorého sa usiloval preniknúť k pravde. Jeho stotožnenie s Kristom však malo v sebe aj presexualizovaný masochistický podtón. Drtikol o ňom píše svojej platonickej láске Eliške Janskej: „Tak chcel by som umrieť ako Kristus, rozpätý, pribitý na kríži. Umrieť pomaly, ako by kvapka po kvapke unikala krv. A chcel by som, aby si ma uzrela, ked' by som už nemohol premožený únavou ani oči otvoriť, aby som Ta naposledy

mohol zlúbať. Chvátala by si náhle zasiahnutá prudkou láskou. Láskou, ktorá by prenikla moje umieranie, ktorú by som cítil vo všetkých žilách, ako sa rýchlo približuje ako oheň. (...) Privanula by si (...) ako vánok, ktorý by sa hral s mojimi vlasmi a ktorý by odnášal moje kvapky krvi na kvety, kde by zostali ako rosa v rannej zore. A kľakla by si a objala moje telo. (...) A náhle by si vstala, aby si mi pobozkala moje oči. A keď by si pobozkala moje pery, keď by som moje pery na Tvojich s láskou ucítil, chcel by som svoju dušu do Teba vypustiť. Tak by som chcel umriet.“¹² Ukrižovaný Drtikol mal vyvolať súcit, ktorý je blízky láske. Avšak Kristus pre neho neboli nikdy výlučným spasiteľom sveta, ale len jedným z duchovných učiteľov.

Iné stotožnenie je identifikácia Drtikola s taoistickým pútnikom v rokoch 1930 – 1935, teda v čase, keď cielavedome tvoril fotografie s mystickým obsahom. Drtikol tiež vytvoril niekoľko fotografických záberov, na ktorých sa štylizoval ako nahý Budha sediaci v meditačných polohách. V päťdesiatych rokoch bol svojimi prívržencami dokonca považovaný za vtelenie Budhu – Arhata,¹³ svätca, ktorý dosiahol na duchovnej budhistickej ceste hínajáne najvyšší stupeň a ktorý sa už nemá čo naučiť. Všetky druhy náruživostí u neho vyhasli. Je oslobodený od pochybností, lipnutí na rituálnych úkonoch a pravidlach, zmyselnosti, hnev, zbabavený akejkoľvek poškvrsny a svojho ducha oslobođil dokonalým poznáním.¹⁴ Ako si ale neskôr ukážeme, ani zdáaleka sa však tieto vlastnosti nedajú pripísat Drtikolovi.

DRTIKOLOVA SPIRITALITA

Najoriginálnejšou súčasťou diela Františka Drtikola sú práve jeho práce s mystickým posolstvom. Sú akýmsi novodobým ohlasom mystérií, alchymistických traktátov a symbolov, ktoré sú zrozumiteľné len zasvätencom. Niektoré pripomínajú nádherné abstrakcie ruského expresionistického výtvarníka Vasilija Kandinského (1866 – 1944). Drtikol sa svojou maliarskou výpovedou však nesnažil sledovať dejiny umenia. Jeho výpoved'

Drtikol v lotosovom sede

xuálneho démona, ktorý ničí, súhlasne s mýtom o Salomé, mužov. V priebehu dvadsiatych rokov sa pre Drtikola stáva žena reálnou bytosťou, ktorá

je svedectvo o svete, ktorý presahuje časopriestor, svedectvo o duchovnom svete, ktorý nie je bežným zrakom vnímateľný. V jednom jeho výklade k obrazu hovorí: „Zelená farba – neskutočná – skladá sa zo žltej a modrej. Vonkajšie vzývanie Ukrižovaného je bezpredmetné. Kozmické vedomie ako tmavomodrá obloha. Prvá vízia kozmického vedomia – reality Boha, Absolútnej reality – sa zjaví v Adžne ako plný mesiac na východnom nebi, ktorá je modrá. Zjaví sa ako prekrásny kotúč, ktorý tu manifestuje Absolútну realitu. Život je schopnosť inteligentného vedomia. Zmyslové vlastnosti sa strácajú. Stávajú sa éterickými, vonkajší človek sa stáva tiež éterickým vo svojom bytí, musí zmrieť a vstúpiť do ‚neba‘. Stáva sa jedno s Bohom, s absolútou realitou, je blažený a všadepřítomný. Je to duchovná jednota bez predstavy: les – zem – neobmedzená sféra priestoru – sféra nebytia – rozhranie možného vnímania...“¹⁵

Vplyv na formovanie novej Drtikolovej vízie mala okrem už spomenutého Weinfurterovho mystického spolku Psyché aj Antropozofická spoločnosť Rudolfa Steinera, ktorý pôsobil začiatkom dvadsiatych a tridsiatych rokov v Prahe. Prostredníctvom týchto vplyvov dochádza na nejaký čas u Drtikola k splynutiu budhizmu s kresťanskou mystikou. Petr Nedoma, riaditeľ pražskej galérie Rudolfinum, zastáva názor, že toto splynutie má spoločnú bázu v neoplatónskej mystike prázdnna, ktorá vyústila ako spodný prúd do novej neortodoxnej formy.¹⁶

Obsahom spirituálnych Drtikolových obrazov sú mystické témy, ako napríklad správna koncentrácia, správne rozziarené čakry, dosiahnuté vyššie stavy či prebudenie hadej sily. Drtikol chápal v neskoršom období svoju výtvarnú činnosť ako pomoc na cestu tým, čo hľadajú pravdu. Dobrou pomocou pre preniknutie do jej obsahu sú zápisíky autorovho mystického deníka.¹⁷ Napríklad 2. júna 1928 si Drtikol poznačil: „Pri koncentrácií: náhle sa všetko vyjasnilo, všetko svietilo. Moje telo bolo jediné svetlo a iba tenká vrstvička ma delila od sveta a sveta okolo mňa. Ruky a nohy páliли ako vo výhni. Uprostred prís bola najväčšia žiara a naraz tam zasvetilo také in-

tenzívne svetlo, bolo čisté. Pritom sa ozval hlas: «Živý je Hospodin, Boh zástupov». Tie slová som volal ja a všetko svetlo okolo. Všetko to bolo akoby na mojej pohovke a pod mojou dekkou, ktorá bola zdvihnutá. Necítil som svoje telo – všetko sa vo mne premenilo na žiaru. Pohovka podo mnou sa vlnila ako pri zemetrasení. A ja som tou žiarou cítil všetkých možných démonov a hrôzy sveta.“¹⁸ Ide o skutočný transcendentný zážitok, alebo iba o halucináciu spôsobenú nadmernou umeleckou obraznosťou?

Už sme sa viackrát zmienili, že Drtikolovo poňatie kresťanstva neboľo ortodoxné. Pri jednom takzvanom mystickom zážitku napísal: „Hriechy sa zmyli samy od seba, videl som, že som nikdy nehrešil, že to, čo som poklädal za hriech, bolo moje vedomie, moje myšlienky, moje stanovisko.“¹⁹ Drtikol sa sám sebe stal mierou.²⁰

Na inom mieste zase poznamenal: „Zlo je dopustenie z lásky k nám, a tým je vlastne už dobrom.“²¹ Kresťanstvo iste nie je len o hriechoch a zmierení s Bohom, avšak tie patria k jeho základom. Východné náboženstvá, obzvlášť budhizmus, nepoznajú hriech v kresťanskom zmysle. Hlavným hriechom je nevedomosť a vykúpením je poznanie získané prostredníctvom meditácie. Keď sa Drtikol otvoril budhizmu, takéto chápanie spirituality mu zrejme vyhovovalo.

Drtikolov obraz o kresťanstve deformovali aj antropozofické názory Rudolfa Steinera, s ktorým bol v tridsiatych rokoch istý čas v písomnom kontakte. Drtikol pokladal Krista len za jedného zo zasväťencov. Svoju „mystickú“ skúsenosť povýšil za najvyššiu normu duchovného poznania. Svojim žiakom často vrazil: „Vy ste bohovia. Podľa vášho priania nech sa vám stane.“²² Napísal: „Keď človek dôjde k Bohu, stratí tri božské čnosti, pretože viera sa zmení na vedomie, nádej na istotu a láska na pravé Bytie.“²³ Bohu však Drtikolovi nahradilo panteistické božstvo a osobný Boh sa pravdepodobne postupne úplne vytratil z horizontu jeho spirituality.²⁴

Ak neberieme do úvahy skutočnosť, že Boh sa skrže Zjavenie predstavil ako osobný, o tom, že je osobný, môže svedčiť aj výslovne racionálny pohľad. A to aspoň z troch dôvodov:

1. V niektorých východných náboženstvách sa absolútne často predstavuje ako neosobná sila, zákon a pod. Ak by však bol boh len neosobnou silou, potom by človek ako osoba bol na vyššej úrovni ako boh, príroda či kozmos. Stále ešte platí pravda odvodená aj z našej ľudskej skúsenosti, že dielo neprekrocí svojho tvorca. Ak ho v súčasnosti v mnohom ohľade prekonáva umelá inteligencia, nemožno z toho vyvodiť, že človek je menej ako počítač. Je stále na vyššej úrovni ako stroj, lebo on je jeho tvorcom, on ho opravuje, on doň vkladá programy. Panteistické božstvo ako neosobná sila teda nie je hodna klaňania, modlitby a náboženského uctievania.

2. To, že Boh je osoba, vyplýva aj z toho, že vo všetkých náboženstvách sú dané isté etické požiadavky kladené na človeka. Práve tie vyplývajú z toho, že posledný základ sveta je osobný. Takzvaný axiologický dôkaz Boha, predovšetkým časť o svedomí človeka, teda že človek má v sebe hlas sudcu, ktorý posudzuje jeho činy, vypovedá čosi o Niekom, kto toto svedomie vložil do ľudského srdca. O Bohu možno hovoriť ako o Absolútne, ktoré mohlo byť personálne i apersonálne. Ak však Absolútne prejavuje etické požiadavky na svedomie, potom nemôže byť apersonálne. Ak by bolo len neutrálou, prírodnou a faktickou mocou, potom by sa človek mohol úplne od neho odpútať a byť nad ním nadradený. Nemá nároky, neodmeňuje, netresce, nie je vzorom.²⁵ Takéto neosobne chápane božstvo viedie často k etickej ľahostajnosti, ako to nakoniec vidno aj na príklade samého Drtikola.

3. Iným argumentom proti panteizmu je, že nezodpovedá našim potrebám. Boh nemôže byť identicky s kozmom, prírodou, lebo existujú mnohé a opačné bytosťi, ktoré si vzájomne škodia, robia zle, sú k sebe nepriateľské.²⁶ Absolútne, ktoré by bolo všetkým vo všetkom, by kládlo otázku: Je ovcou a zároveň aj vlkom, ktorý ju žerie?

Ak mal ešte Drtikol akú-takú predstavu o duchovnom vývoji, keď sa zaobral kresťanskou mystikou, úplne stratil správne smerovanie, keďže napokon prešiel k jeho vlastnému poňatiu budhizmu.

KRITICKÝ ZÁVER

Drtikolovo umelecké dielo nám ukázalo, že v pozadí jeho duchovného života je transformácia jednej z najdominantnejších síl v človeku, sexuality. Sila, ktorá bola v minulosti zbožtená v podobe bohov či bohýň plodnosti, sa u Drtikola mení na obrazy s duchovným námetom. V jeho diele možno pozorovať, ako sa erotizmus premieňa na mysticizmus. Avšak v podstate každá dobre praktizovaná koncentrácia a meditácia, i tá v nekresťanskom duchu, ukazuje, že je jednou z možných cest kontroly pudových zložiek v človeku, ale aj cestou stretnutia sa minimálne s hlbšími vrstvami ducha a transformáciou týchto síl na duchovné hodnoty: poznanie o priorite duchovného sveta, sebaovládanie a pod.

Duchovnú hodnotu majú aj Drtikolove obrazy s mystickým obsahom. Mali vraj povznášať, zušľachtovať, stimulovať estetické cítenie, odstraňovať stresové napätie.²⁷ Nepochybne majú cenu niektoré jeho poznámky o koncentrácií a meditácii obsahujúce rady, ako sa vyhnúť roztržitosti pri prirodzenom sústredení. Treba však dodat, že orientálna meditácia nie je bez nebezpečenstva. Pre kresťana môžu mať niektoré meditatívne praktiky dokonca modloslužobný charakter a niektoré z nich, ako napríklad prebúdzanie takzvanej hadej sily, môžu byť aj podľa slov samých orientálnych majstrov pre ľudské zdravie dokonca i smrteľne nebezpečné.

Podľa niektorých je Drtikol vzhľadom a priekopníkom pre medzinárodný dialóg, lebo – ako je známe – bol odborníkom na budhizmus bez toho, aby sa stal synkretikom. Nestal sa nikdy guru na spôsob, že by viazal na seba svojich žiakov. Ale ohľadom duchovných právd bol relativista. S kresťanom bol kresťan, s budhistom budhista. Začal kresťanskou mystikou ovplyvnenou systémom Karla Weinfurtera. Ako sme už uviedli, nikdy však neprijal Krista ako Boha a Spasiteľa, bol preč len jedným z duchovných vodcov. Drtikol nedotiahol niektoré charakterové neduhy. Vyčítali mu, že bol vulgárny. Jeho obhajcovia tvrdili, že to robil zámer-

ne. Od zbožňovania žien mal voči nim i cynický podceňujúci postoj.²⁸

Najväznejšia výčitka, ktorá odradila mnohých Drtikolových prívržencov, bol jeho vstup do komunistickej strany. Už počas komunistického prevratu v bývalom Československu v roku 1948 sa aktívne zúčastnil na spolupráci s komunistami. Bol komunistom zo strachu? Z vypočítavosti? Komunista Drtikol je veľkou diskreditáciou jeho údajnej mystickej skúsenosti. Svoju štúdiu o kontroverznej osobnosti, akou Drtikol jednoznačne bol, sme začali odkazom na mystiku ako skúsenosť so sebou samým. Drtikol sa sice usiloval odpuštať od ega, no nakoniec sa v nám manifestoval starý človek, ktorý sa prejavil v materializme. S komunistickým materialistickým presvedčením sa nerozišiel dokonca ani po smrti diktátorov Stalina a Gottwalda.

Na záver spomeniem jednu nezvyčajnú vec. Odkedy Drtikol vstúpil údajne do nirvány, prestal písat. Akoby rezignoval a sústredil sa len sám na seba.²⁹ Nikoho sa neusiloval získať pre svoje učenie alebo nejakú reformu. Pri autentickej mystike – či už kresťanskej alebo nie – je to však naopak. Mystik neuniká do pasivity, čo sa týka vonkajšej činnosti, lebo hrozí nebezpečenstvo, že taký človek upadne do ešte väčšieho egoizmu, od akého sa chcel pôvodne osloboodiť. ■

Foto: archív

Poznámky:

- Sudbrack, J.: *Mystika. Zkušenosť mne samého – Kosmická zkušenosť – Zkušenosť Boha. Kresťanská orientácia v náboženskom pluralizme*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1995, s. 106
- List Ladislava Klímu Drtikolovi zo dňa 4. 11. 1917, nepublikovaný rukopis. In: *František Drtikol – fotograf, malíř, mystik*. Galerie Rudolfinum, Praha 1998, s. 4
- Vše ve světě forem je jen symbol* (fiktívni dialog). In: *František Drtikol – fotograf, malíř, mystik*, c. d., s. 20
- Tamže, s. 6
- Drtikol, F.: *Duchovní cesta*, sv. I. Nakladatelství Svět, Praha 2005
- Tamže, s. 2
- Porov. *Erotic Universalis*, Taschen 1995
- Dňa 26. novembra 1914 píše Drtikol svojej platonickej láske Eliške Janškej: „Nie je súlož vlastne tou hybnou silou prírody, silou, ktorá stále existuje, ktorou sa zachovávajú svety, ktorou sa riadia zákony svetov? Ved' objatie, robe-

nie detí je to, čím príroda žije! Nie je to modlitba, svätá omša? Človek by mal pred ženou, ktorá počala, kľaknúť a bit' sa v prsia ako pred velebnou sviatosťou! Božstvo sa skrýva v lone takej ženy. Smiešne je potom, že kresťanstvo na to uvrhlo kliatbu – hriech.“ – Birgus, V.: *Fotograf František Drtikol. Prostor*, Praha 1994, s. 25

⁹ Funk, K.: *Mystik a učiteľ František Drtikol. Pokyny pro duchovní cestu*. Fontána, Olomouc 2001, s. 96

¹⁰ Birgus, V.: c. d., s. 11–12

¹¹ Tamže, s. 22

¹² Tamže, s. 23

¹³ Štekli, E.: *Síla moudrosti. Interpretace učení Fráni Drtikola*. DharmaGaia, Praha 1994, s. 13

¹⁴ Filipský, J.: *Arhat*. In: *Lexikon východní moudrosti*. Votobia, Olomouc 1996, s. 21

¹⁵ *Vše ve světě forem je jen symbol*, s. 23

¹⁶ *František Drtikol – fotograf, malíř, mystik*, c. d., s. 5

¹⁷ Funk, K.: c. d., s. 247–260

¹⁸ Tamže, s. 254

¹⁹ Tamže, s. 52

²⁰ Jeho žiak Evžen Štekli napísal: „Budhizmus nepozná pojed boha v kresťanskem zmysle. My totiž nehladáme boha, ale chceme dosiahnuť univerzálnu podstatu všetkého, docieliť v sebe úplne neklamné poznanie jednotného princípu všetkého Bytia, alebo dosiahnuť najvyššie Poznanie.“ – Štekli, E.: c. d., s. 21

²¹ Funk, K.: c. d., s. 95

²² Tamže, s. 122

²³ Tamže, s. 102

²⁴ V jednej poznámke Drtikol píše: „Pokoj a všetko odpočíva v Božstve – Matérii.“ – Funk, K.: c. d., s. 113; alebo: „Bože, prečo si ma opustil?“ Stratil vieri v osobného Boha, dostal božstvo – tamže, s. 117. O Drtikolovom ateizme pozri Štekli, E.: c. d., s. 21

²⁵ Šanc, F.: *Stvoriteľ sveta. Jeho jestvovanie, prirodzenosť a jeho pomer k svetu*. SSV, Trnava 1944, s. 16; Schmidt, J.: *Filozofická teológia*. Serafín, Bratislava 2008, s. 295

²⁶ „Mnohé a opačné bytosti nemôžu byť jedna bytosť.“ – Šanc, F.: c. d., s. 15

²⁷ Funk, K.: *Drtikol a Hajný za mysteriem tvorby. Cesty ke světu*. Fontána, Olomouc 2001, s. 30

²⁸ Drtikol sa raz vyjadril: „V mužovi je pol boha a pol zvieraťa. Žena je zviera samo, lebo sa sama nezmôže na nijaký samostatný, originálny a veľkolepý čin. (...) Muž objíma rukami, žena nohami...“ – Funk, K.: *Mystik a učiteľ František Drtikol*, c. d., s. 89

²⁹ „Fráňa (Drtikol) niekoľkokrát zdôrazňoval, že nemáme pomáhať svetu na úkor svojho oslobodenia, lebo práve toto naše oslobodenie je najlepšou pomocou všetkým ľuďom i ostatným, prejaveným a neprejaveným bytosťiam rôzneho duchovného stupňa.“ – Štekli, E.: c. d., s. 49

NÁBOŽENSTVÁ PRED PRÍCHODOM SVETLA

(4)

Pozostatky miest a dedín, jednoduché obydlia i kráľovské paláce zo starého Egypta takmer zmizli bez stopy, lebo boli postavené z materiálov ľahko podliehajúcich skaze. Avšak chrámy a hrobky z kameňa pretrvali veky. A práve ony sú pre nás svedkom kultu a rituálov, ktorími starí Egyptania vyjadrovali svoju vieru. Náboženské predstavy spojené so smrťou sú najlepšie zdokumentované aspekty egyptského náboženstva. V tejto časti seriálu o predkresťanských náboženstvách si predstavíme špecifikum staroegyptského kultu mŕtvych, zvláštne venovanie sa telu zosnulého, premyslenú dogmatickú architektúru, bohatú výbavu hrobov a komplikovaný pohrebný rituál.

JOZEF TRSTENSKÝ

IDEA NESMRTEĽNOSTI

Babylonský mýtus rozpráva o Adapovi, synovi boha múdrosti Ea. Raz, keď Adapa chytal ryby, Južný vietor mu roztrhol siet'. Adapa vietor preklial, a keďže bol nositeľom božského poznania, jeho kliatba bola taká mocná, že bohu vetra zlomila krídla. Pozemská bytosť mala božské poznanie, aj keď nebola bohom. Adapa bol povolaný pred trón vládca bohov Ana. Ea ho poslal na cestu s príkazom, aby sa nedotkol žiadneho z pokrmov, ktoré mu ponúknu, lebo by to mohol byť pokrm smrti. Preto Adapa ponúknuté jedlá odmietal. Pritom išlo o pokrm života a nesmrteľnosti. Adapa tak stratil možnosť stať sa nesmrteľným.¹ Podľa biblického pádu do hriechu Adam a Eva jedli zo stromu poznania dobra a zla a dostali tak božské poznanie ako

Boh. Ale skôr, ako mohli ochutnať aj zo susedného stromu života a získať k poznaniu aj nesmrteľnosť, boli vyhnaní z raja. Oba uvedené texty tak definujú človeka s nadbytkom poznania a nedostatom života.²

Egyptania vyriešili túto dilemu na zneraním na smrť ako prechod, pomy-selnú bránu z jednej formy existencie do ďalšej. Skutočný ľudský život sa odohrával výhradne na zemi a bol časovo ohraničený zrodenním a smrťou. Posmrtný život bol celistvейší a aj keď cesta k jeho dosiahnutiu bola plná nebezpečenstiev, pre tých, ktorí sa na ňu pripravili a úspešne prešli skúškami, trval večne. Smrť sa tak chápala ako prirodzený kolobeh života, ako nutný predpoklad pre budúce znovuzrodenie v podsvetí. Egyptania nazerali na smrť z mnohých pohľadov: ako na nepriateľa, ktorého treba odsúdiť; ako na návrat do lona Veľkej matky Nut, bohyne ne-

bies; ako na tajomstvo znamenajúce počiatok i koniec.³

SPOJENIE ETIKY S ESCHATOLÓGIOU

Aj napriek dojmu z dokladov egyptskej kultúry neboli Egyptania neprirodzene zaujatí smrťou. Na zvitkoch, reliéfoch a maľbách sa nachádzajú viaceré poukazy na to, ako si radi užívali život. Keď sa Egyptan dožil dospelosti, začal sa pripravovať na prechod na druhý svet. Zaopatrenie hrobky predstavovalo základnú povinnosť a stavba slúžila nielen ako miesto hrobu, ale aj ako vitrína životného úspechu majiteľa. Egyptania zastávali názor o odmene a treste za pozemský život v budúcom živote a pozemský život považovali za krátku epizódu v porovnaní so životom vo večnosti. Neviedlo to však k tendencii žiť asketicky. V očiach Egyptanov svet, ktorý ich obklopoval,

bol predsa telom veľkého boha a všetky telesné potreby človeka boli časťou božieho plánu, ak sa nachádzali v rámci zásady *maat*. Človek bol preto povinný odpovedať na všetky potreby svojho tela a dbať na svoje zdravie. Celý posmrtný život človeka súvisel s pozemským. Tento názor nie je na prvý pohľad originálny, keďže existuje vo svetových náboženstvách. Každý Egyptan sa usiloval dodržiať etický kódex, aby sa mohol po smrti bez obáv postaviť pred posmrtný súd v sieni Oboch právd.⁴

FUNKCIONÁLNY MODEL ĽUDSKej OSOBNOSTI

Egyptania verili, že osobnosť človeka má mnoho stránok. Ľudská bytosť podľa nich pozostávala z materiálnej a nemateriálnej zložky. Pod materiálnou chápali telo a za nemateriálnu pokladali dušu existujúcu v troch formách: Ach, Ba a Ka. Podľa staroegyptskej viery sa Ach rodila s človekom a bola zdrojom jeho psychických a intelektuálnych súčasných. Neušiel spolu s človekom, ale existovala naveky. Hieroglyfickým znakom pre Ach bol vták, ktorý bol stotožnený s ibisom skalným. Ba môžeme chápať vo význame žijúca duša, ako morálne esenciu ľudských pohnútok a aktivít. Zobrazovali ju ako vtáka s ľudskou hlavou, ktorá mala podobu mŕtveho. Ba mohla navštěvať miesta, ktoré mal zosnulý za života rád. V zásade teda zaistovala osobe pocit slobody. Najdôležitejšou súčasťou bol duch Ka – základný životný princíp, ktorý umožňoval prijímanie obiet v podobe jedla na druhom svete. Konanie Ka obsahovalo tri úrovne: božskú, kráľovskú a osobnú. Božské Ka sídlilo v sochách bohov alebo kultových zvieratách, kráľovské Ka zahrnovalo pozemskú vládu v Egypte a znárovovalo sa ako mužská postava so znakom Ka na hlave, ktorá v jednej ruke držala palicu a v druhej pero. Osobné Ka zodpovedalo za udržanie života každého človeka. V hieroglyfoch Ka predstavoval dve vzpriamene paže. Za integrálnu súčasť osobnosti sa považovalo i meno majiteľa. Vyjadrovalo jeho skutočnú povahu a zapisovalo sa na jeho sochu alebo ovínadlá jeho múmie, aby ho identifi-

kovalo. Niekedy zostalo skutočné meno osoby utajené, pretože poznanie mena umožňovalo ľuďom zameriť sa na jeho majiteľa rovnako dobro, ako aj zlo. Ďalšou súčasťou osobnosti bol tieň, ktorý pochádzal od boha a odrážal jeho silu.⁵

USIR - VEĽKÝ BOH MRTVÝCH

Nárok faraóna, ktorý bol jediný žijúci boh na zemi, na posmrtnú existenciu sa radikálne líšil od osôb nekráľovského pôvodu. Po smrti panovníka s pomocou božských textov vystúpil na nebesia a splynul s ostatnými bohmi. Rituály bolo potrebné periodicky opakováť, aby sa jeho sily sústavne obnovovali. Neustálym opakováním sa symbolicky zabezpečovalo existovanie egyptskej ríše ako celku. Kráľovské zádušné kulty a ich existencia sa teda stali akýmsi štátnym záujmom. Osoby, ktoré vystupovali v zádušnom kulte (otec, syn a zádušný knaz), sa chápali v mytickom kontexte (Usir, Hór a Thovt ako zádušný knaz spolu s tzv. Veľkým Devátorom bohov) a pravidelné obetovanie slúžilo ako symbol večného života.⁶

Od Strednej ríše sa Usir stal dôležitým bohom v staroegyptskej viero-uke. Prv, ako ho pokladali za kráľa podsvetia, bol známy ako boh vegetácie, čím stelesňoval znovuzrodenie plodín po záplavách. Predstavoval každoročné obnovenie vegetácie a považoval ho za darcu života a zdroju plodnosti. Usir zosobňoval víťazstvo nad smrťou a vďaka svojej skúsenosti mohol slúbiť večný život svojim nasledovníkom.⁷ Na Usirových výročných slávnostach sa predvádzal život tohto boha. Slávnosť sa začínaла zasiatím jačmeňa, ľanu a špaldy na tzv. Usirovom poli za prítomnosti jeho manželky Eset. Zrno sa zmiešalo s vodou z Nílu a pieskom. Táto zmes sa nasypala do formy, ktorá zobrazovala Usirovo telo a deväť dní sa pole polievalo. Potom sa telo vybralo z formy a preneslo do božieho hrobu. Telo, ktoré bolo pochované pred rokom, sa za slávnostnej procesie preneslo na pohreb. Celých sedem dní bolo telo položené na vtvára alebo vložené do drevenej kravy ako plod, ktorý rástol sedem mesiacov v lome bohyne Nut, kde sa znovuzrodil. Ze-

lené výhonky zrna symbolizovali, že nový život vykľičil, čo znamenalo, že boh ožil. Usira považovali i za boha obilia, čím prevzal vlastnosti predošlého boha obilia Nepera. Jeho najvýznamnejšou úlohou bolo spojenie so slnečným bohom Reom. Ráno bol Usir pohlenutý Reom, stal sa nočným slnkom. Pri úsvite sa spojenie prerušilo, keď sa Re objavil na oblohe.⁸

POHREBNÝ RITUÁL

V preddynastickej dobe teplo a sucho pústnych hrobov spôsobilo vysušenie tel v hroboch, čo možno nazvať prirodzenou mumifikáciou. Neskôr pochovávanie do hrobových komôr spôsobilo, že telo sa prirodzene rozkladalo. Ka (duch) človeka prešiel na druhý svet a potom sa pravdepodobne vrátil do hrobky, aby si užíval obety v podobe jedla. Musel však byť schopný poznať a užívať svoje telo, ktoré preto bolo potrebné uchovať. Mumifikácia mala napodobniť mumifikáciu boha Usira. Mumifikovanie sa postupne rozširovalo, avšak nikdy sa nepraktizovalo všeobecne u všetkých spoločenských tried. Nemáme žiadny egyptský popis techník, ale na základe hmotných dokladov zo zachovaných múmií a najstarších opisov diel klasických autorov možno opísť hlavné fázy mumifikácie.

Herodotos tvrdí, že boli na výber tri rôzne nákladné metódy. Za najdrahšiu a najdôkladnejšiu spôsob možno považovať klasickú mumifikáciu. V prvej fáze sa odstránili vnútornosti z tela a v druhej fáze sa urobila dehydratácia telesných tkanív pomocou nátronu. Z hrudnej a brušnej dutiny sa odobrali všetky orgány okrem srdca a obličiek. Vnútornosti sa vysušili nátronom a nakoniec sa v balíčku vrátili do brušnej dutiny, alebo uložili k noham múmie či v kanopách (pohrebných nádobách) tvoriacich súčasť hrobovej výbavy. Kanopy boli štyri, každá z nich bola pod ochranou bohyne Eset, Nebthet, Neit a Selket a tiež štyroch synov boha Hóra.⁹ Dutinu tela Egypťania vypláčali palmovým vínom a vyčistili ju kadidlom, naplnili myrhou, voňavým korením a zašili. Telo namočili do sodného roztoku a nechali ho tam sedemdesiat dní.¹⁰ Potom celé telo zabalili do plátna a natreli živicou.

Ak sa chceli príbuzní vyhnúť veľkým nákladom na mumifikovanie, výbrali si stredný spôsob. Do brušnej dutiny mŕtveho vstrekli ako klystír cédrový olej, pričom orgány z brušnej dutiny nevyberali. Tento olej rozpušťal črevá i žalúdok. Sodný roztok z tela nechal len kožu a kosti. Posledný spôsob bol najjednoduchší. Brušnú dutinu vypláchli redkovkovým olejom a po sedemdesiatich dňoch telo odovzdali príbuzným. Brušná a hrudná dutina boli vyplnené vankúšikmi z ľanového plátna napusteného živicou. Potom sa telo zavinulo do ovínadiel. Múmia bola uložená do rakvy a vrátená pozostalým.¹¹

Technika mumifikácie bola inovovaná v období Strednej ríše, keď sa odstraňoval mozog z lebečnej dutiny. Egyptania mozgu nepripisovali žiadny náboženský či etický význam. Veďeli, že sídlom osobnosti a miestom rozumu a citov je srdce. Druhá inovácia sa začala v 18. dynastii a spočívala v podkožných vypchávkach, pričom sa do tela vkladali plátno, piliny, hlina, piesok alebo maslo. Cieľom bolo, aby múmia vyzerala ako živá a telo získalo trochu bučiatejší pôvodný vzhľad.

So snahou simulať vzhľad živého človeka, pokiaľ to bolo možné, vkladali múmiám umelé oči, vlasy, tvár a celé telo maľovali. Múmu ozdobili šperkami, náhrdelníkmi a ochrannými amuletnami.¹² Mohli to byť šperky, ktoré za života človek rád nosil, alebo amulety špeciálne vyrobené do hrobu, ktoré boli ľažšie a mali tradičnejší vzhľad. Spravidla obsahovali symboly znovuzrodenia, života, ochrany a vzkriesenia ako skarabeus, znak anch a stlp džed. Srdcový skarabeus bola soška chrobáka, ktorý znázorňoval boha vychádzajúceho slnka Cheperra ako symbol nového života po smrti. Na jeho spodnej časti bola zapisaná kapitola z Knihy mŕtvych.¹³

Na určité časti múmie sa umiestňovali ochranné predmety, zvlášť na tvár sa kládla maska, ktorá mala poskytovať útočisko pre dušu v prípade, že by múmie a sochy boli zničené. Bohatší ľudia boli pochovaní v dvoch alebo troch schránkach, pričom vonkajšia pravouhlá rakva obsahovala vnútornú rakvu v tvaru tela predstavujúcu múmu. Tvár na rakve bola šty-

lizovaná a zachytávala zosnulého ako „Usira“. V grécko-rímskom období bola tvár často skutočným portrétom zosnulého. Meno majiteľa bolo zapísané v nápisoch na rakve nazvaných *Texty rakví*. Na vonkajšej rakve boli namaľované oči, aby zosnulý mohol „vidieť“ obety v podobe jedla.¹⁴

CESTA DO HROBKY

Keď sa vykonali všetky úkony súvisiace s mumifikáciou, mŕtveho mohli prepraviť do ríše mŕtvych. Vlastný pohreb sa začal zhromaždením. Rakvu s múmiou naložili na sane a dopravili najprv k Nílu, potom previezli loďou cez Nil, pretože sídliská sa budovali zväčša na pravom východnom brehu a pohrebisko bolo na ľavom západnom. Prvou lodou sa prepravovala rakva, žena a deti zosnulého a kňaz, ktorý viedol pohrebné obrady. Na druhej lodi sa plavili ďalšie ženy, na tretej muži z príbuzenstva, na štvrtej vzniesení hostia a na piatej služobníci s obetami. Na brehu sa opäť sprievod zoradil a na ceste k hrobu ho sprevádzal nárek pláciek. Pred uložením rakvy do hrobky sa konali ďalšie významné obrady. Boli napodením toho, čo podľa báje vykonal kedyži Hórus pre svojho mŕtveho otca Usira. Kňaz ešte raz okiadzal a pokropil vodou múmu a na rad prišla najdôležitejšia časť obradu – „otvorenie úst“. Potom rakvu spustili do hrobu, chodbu k pohrebnej komore zasypali a vchod zapečatili s obrazom Anupa, strážcu mŕtvych. Nakoniec na strechu hrobky vytiahli sochu zosnulého v drevenom svätostánku, vykonali posledné rituály súvisiace s uzaváraním hrobovej komory a nasledovala zádušná hostina. V textoch sa ľahanie sochy označovalo ako cesta do Abydosu – najvýznamnejšieho centra súvisiaceho so zádušným kultom – a záver tvorili rituály ako prinášanie potravín.¹⁵

RI TUÁL OTVÁRANIA ÚST

V Egypťe pôvodne tento rituál konali kňazi len pre kráľov. V staršej podobe sa vykonával na kráľovských sochách, aby mohol duch vstúpiť do bezduchej sochy a prijímať potravu. Neskôr sa tento rituál rozšíril medzi šľachtu ako súčasť pohrebného obra-

du. Bolo to vlastne magické oživenie múmie. Otváranie úst malo umožniť zomretému obnoviť jeho telesné funkcie a tak ho pripodobiť Usirovi. Všetko bolo dramatizované. Mŕtveho hral jeden z kňazov, najprv schúlený, akoby spiaci pri oživovanej soche alebo rakve. Potom boli obetované dve gazely, jedna hus, a hlavne jeden býk ako symbol plodnosti a života. Oči, uši, nos a ústa sa pomazali posvätnými olejmi a kňaz predčítal sa dotýkal sochy alebo podoby mŕtveho rôznymi predmetmi: palicou s hlavou barana, štyrmi ďalšími paličkami, husím perom a zlatým prstom, a nakoniec svojím vlastným malíčkom úst oživaného. Na to bol oživovaný symbolicky odetý a predložili mu obetný stôl na hostinu. Rituál dosiahol plný rozsah v období Novej ríše, keď mohol trvať až niekoľko dní. Okrem mnohých kňazov sa tu objavuje aj manželka mŕtveho, ktorá zastupuje bohyňu Eset, a jeho najstarší syn predstavujúci boha Hóra.¹⁶

ZÁDUŠNÝ RI TUÁL A VÝBAVA HROBKY

V *Textoch pyramíd* a vyobrazeniach hrobiek nekráľovských hodnostárov možno sledovať rituálne umývanie vodou, okiadzanie myrhou, obdarovanie látkami, obetovanie dobytka a hydiny a pod. Samozrejme, všetko bolo sprevádzané modlitbami a obetnými formulami, ktoré mali pomôcť premeniť zosnulého na silného ducha. Ich zložitosť sa odráža i v dôležitom postavení zádušných kňazov označovaných v textoch ako tzv. kňazi predčítajči, ktorí dohliadali na správny priebeh pohrebných rituálov. Po skončení ceremonií preberali hlavnú záťaž zádušného kultu kňazov označovaných ako zádušní služobníci Kaa.

Potraviny a pitie predkladané na oltár tvorili hlavnú súčasť bežného denného zádušného kultu a v staregyptských textoch sa nazývali ako invokačné obetiny či obetiny hlasu. Išlo o akt slovného privolania zomretého k jeho obetnému stolu a zároveň vlastné vykonanie aktu obetovania. Kňazi pristupovali k majiteľovi hrobky sediacemu symbolicky pri obetnom stole, rituálne očistili seba i kaplnku a kňaz predčítal čí-

tal z papyrusových zvitkov a predkladali sa obety v podobe jedla. Na záver sa pálilo kadidlo a posledný kráz, ktorý kaplnku opúšťal, pozametal za sebou stopy.¹⁷

Súčasťou hrobovej výbavy boli magické a náboženské texty označené ako *Texty pyramíd*, *Texty rakví*, *Kniha mŕtvyh*, *Kniha Amduat*, *Kniha brán*, *Kniha podsvetných jaskýň*, *Kniha nebies*, *Kniha zeme*, *Kniha bohyne Nut*, *Kniha dňa*, *Kniha noci*, *Litánie na Rea*, *Kniha nebeskej kravy*, *Kniha o putovaní večnosti*, *Doklady pre dýchanie* či *Egyptské listy zosnulým*, ktoré boli zaznamenané na stenách, rakvách, pohrebných papyru-soch, stélach či nádobách.¹⁸

Ked' chceli mŕtveho pochovať do hrobky, najprv ju zariadili podľa toho, čo mŕtvy používal počas života (napr. šatstvo, šperky, nábytok, toaletné potreby či keramiku). Rovnako ako nástenné vyobrazenia, mali byť uvedené do života pomocou mágie; ked' kráz vykonal obrad otvárania úst, tak i rôzne predmety bežného života mali pozdvihnuť existenciu majiteľa na druhom svete. Nemohla tu chýbať poživeň ako chlieb a pivo. O ďalšiu potravu sa starali príbuzní pri zádušných obradoch. Ak by bolo telo mumifikovaného poškodené alebo zničené, do hrobiek sa ukladali sošky, ktoré namiesto neho prijímali jedlo. Tiež sa tu objavujú vešebty – sošky pokladané za služobníkov, ktorí mali zastupovať zosnulého pri vykonávaní pracovných povinností v podsvetí, či sošky kuchárov, pekárov a iných remeselníkov, ktoré mu mali pomáhať, alebo ho obveseľovať. Objavujú sa aj figúrky vojakov na zaistenie bezpečia. Od Strednej ríše sa ukladali do hrobiek rozmanité hrobové modely, napríklad modely sýpok, pivovarov, domu a statku majiteľa. Do hrobiek sa ukladali modely lodí, aby zosnulí mohli cestovať do Abydosu, kde bolo miesto pohrebu Usira, a tak si zvýšiť svoje šance na vzkriesenie.¹⁹

POSMRTNÝ SÚD

Po oddelení od tela duša zosnulého putovala na západ, ku hraniciam sveta Amenti. Po ceste oddychovala v oáze, kde ju pod košatým stromom vítala bohyňa Hathor a obdarovala ju

chlebom a pivom. Prijatie darov a ich požitie znamenalo pretrhnutie puta s dočasnosťou. Ďalšia cesta bola nebezpečná, lebo ju sprevádzali démoni pod vládou hada Apopa. Duša však mala pri sebe zaklínania napísané v *Knihe mŕtvyh* a nevyhnutné talizmany, ktoré ju ochránili pred zlými silami. Potom duša musela prejsť ohnivou riekom, ktorou prešli iba spravodliví. Pomocou na tejto ceste bolo vyvolávanie mien bohov, ktorí mali zastrašiť prenasledovateľov. Ďalej cesta viedla cez štyri brány plné skúšok odolávania a odvahy. Po dlhej ceste duša prišla na miesto zvané Resetau, ktorým mohla prejsť len s pomocou boha múdrosti Thota v podobe ibisa. V neskorších textoch musela prosiť o službu prievozníka na loďke tajomnými menami zapísanými v *Knihe mŕtvyh*.²⁰ Po takej dlhej ceste mohol boh Anup zosnulého voviť do siene Oboch právd, kde sa zodpovedal pred kráľom podsvetia.

Vedľa Usira stáli jeho sestry Eset a Nebthet, pred nimi zasadol súdny tribunál, na ktorom sa zúčastňovalo tiež štyridsaťdva bohov, ktorí mali posúdiť previnenie mŕtveho. Tieto udalosti zapisoval pisár bohov Thovt. Uprostred sa nachádzal tzv. detektor pravdy v podobe váh. Na jednu misku sa položilo srdce zosnulého, ktoré znázorňovalo svedomie, a na druhú sa dávalo pero bohyne pravdy Maat. Pri týchto váhach bola obluda Amemait ako veľká „požieračka“. Zosnulý pred začatím súdu prosil svoje srdce, aby nevypovedalo proti nemu. Po začatí súdu každý z bohov položil otázku, ktorá predpokladala jeho vinu. Mŕtvy musel na každú z nich dať zápornú odpoveď. Potom musel všetky svoje odpovede zopakovať a štyrikrát vyhlásiť na všetky svetové strany: „Som čistý!“ Ak mŕtvy odpovedal na otázku bohov nepravdivo, váhy sa vychýlili, pretože srdce bolo ľahšie ako pravda. Následne Usir vyniesol rozsudok. Ak bol záporný, mŕtveho zožrala obluda Amemait, požieračka s krokodíľou hlavou, telom hrocha a pazúrmi leva.²¹

Ked' bol verdikt priaznivý, zosnulý spolu so svojou dušou Ba mohol vstúpiť do Usirovho kráľovstva, ak bol ale nepriaznivý, stratil nádej na večný život. Na posmrtnom súde, kde sa roz-

hodovalo o ďalšom osude mŕtveho, boli prítomní viacerí bohovia: Anup ako boh mumifikácie, Maat ako bohyňa spravodlivosti a Thovt ako pisár, ktorý mal knihu života zosnulého človeka. Anup bol bohom mumifikácie, ktorý balzamoval aj Usirovo telo. Sprevádzal mŕtvyh na ceste do podsvetia a privádzal ich na posledný súd. Pôsobil aj pri obrade otvárania úst a chránil miesta posledného odpočinku zosnulých. Chránil pohrebiská, lebo sa často nachádzali v púšti, ktorú obývali šakaly a divé psy. Anup mal podobu šakala. Jeho symbolom bola berla s vypchanou kožou bezhlavého zvieratá.

Duat alebo *Tuat* bolo v egyptskej mytológii podsvetie. Toto podsvetie obývali duše a napriek tomu, že neboli kráľovské, mohli dosiahnuť večnosť. Maat bola bohyňou spravodlivosti a podstatou poriadku vo svete a v živote. Spravodivo rozhodovala pri svetských aj posmrtných súdoch. Symbolom tejto bohyne bolo pštrosie pero, ktoré používala ako závažie na váhach pravdy, na ktorom sa vážilo srdce, respektívne svedomie zosnulého. Thovt bol patrón pisárov. Bol pisárom bohov a v tejto funkcií vystupoval aj pri posmrtných súdoch. Okrem toho bol aj bohom múdrosti a učenosti, reči, lekárstva a čarodejníctva. Egyptania ho zobrazovali ako muža s hlavou ibisa alebo ako pavíana, ktorý bol Thovtovým posvätným zvieratcom.²²

HROBKA

Najstarším typom hrobky bol hrob v piesku s pieskovou mohylou so spevneným obložením. Hlavný architektonický vývoj v pohrebnej architektúre predstavuje zavedenie mastáb ako „domova“ pre zosnulých. Mastaby ako priame predchodkyne pyramíd boli hrobkami pre príslušníkov vyšších tried v egyptskej spoločnosti. Stavali sa nielen pred pyramídami, ale súčasne s nimi a aj po nich. Najznámejšou bola Ptahšepsesova mastaba. Nadzemná obdlžniková štruktúra mastaby vyzerala ako lavica, do ktorej sa ukladali dary. Hrob bol uložený pod zemou, ktorého steny mohli byť obložené rohožami a drevenými doskami. Najstaršie sa stavali z nepálených tehál

REPORT

Od siedmich rokov ma sexuálne zneužívala satanistická sekta!

LLANELLI – Veľkou Britániou otriasol otrsny príbeh ako z hororu. Žena, ktorá si hovorí Annabelle Fostrová, mala iba sedem rokov, keď ju jej zvrhlá matka zasvätila do satanistického kultu tým, že sa musela pozerať na to, ako si to rozdáva pred ďalšími ľuďmi so svojím manželom Colinom Batleyom (48), neskôr zatknutým za sexuálne násilie páchané na detóch. Batley bol vodcom kultu, ktorý mal desiatky členov. Svoje zvrhlé praktiky a rituály vykonávali v jednom nenápadnom dome v meste Llanell vo Walese. Keď mala Annabelle iba jedenásť rokov, už bola znásilnená dvoma mužmi, o tri roky neskôr sa musela zúčastniť na skupinovom sexe spolu so svojou matkou. Kým mala Annabelle 18 rokov, satanistický kult na čele s vlastnou matkou ju donútil vyspať sa s 1 800 mužmi!

Na súdnom procese v roku 2011 bol Batley obvinený okrem iného aj z toho, že počas obdobia, keď bol ženatý, mával skupinový sex s inými ženami i detmi! Obvinená bola aj Annabellina matka, zároveň s manželom ich odsúdili na 11 a 12 rokov väzenia. „Nič ma nemohlo zraniť väčšmi, ako ma zranila matka a ten muž. Moja matka bola diabolská žena a ja jej nikdy neodpustím,“ priznáva trpkú pravdu Annabelle v kontroverznej knihe, ktorá jej má pomôcť vyrovnať sa s temnou minulosťou.

Annabelle už má vlastnú rodinu, no na to, že bola nútená k prostitúcii, aby pomohla vyzbierať peniaze na „cirkev“ svojej bláznej matky, tak skoro nezabudne. „Bolo to hrozné. Najbolestivejšia a najšokujúcejšia vec, ktorá sa mi kedy stala – ale bola to moja cesta – bola tá, keď mi povedal, že ak to neurobím, pôjdem do Pripasti, ktorá bola našou verziou pekla. Colin vedel, ako nás manipulovať tak, že mu uveríte všetko, čo povie. Ani sme nemali dovolené pozrieť sa mu do očí.“

Colin Batley bol prvý, kto Annabelle znásilnil, no keď mala štrnásť, aj jej matka na nej páchala ► 40

ako masívne bloky so zošikmenými vonkajšími stenami. Neskoršie sa budovali v podobe obydlí a od štvrtej dynastie prevažne z kameňa. Základnú konceptiu mastaby tvorili tri hlavné časti: hrobková komora, skladisko pohrebnej výbavy a kaplnka pre zádušný kult. Okrem toho bola potrebná aj predsieň, schata na dopravu tela do hrobovej komory, uzatvárajúce a bezpečnostné zariadenie, umelecká výzdoba a spravidla i ohrada. Každá mastaba bola individuálnym architektonickým dielom.²³

Stará riša sa považuje za obdobie staviteľov pyramíd. Najúspešnejším kráľom Starej riše bol Džoser. Jeho architekt Imhotep najprv navrhol mastabu, ktorú zvýšil pomocou postupne sa zmenšujúcich mastáb, tak vznikla jeho stupňovitá pyramída v Sakkare. Symbolizovala schodisko, ktoré siaha do nebies, aby umožnilo panovníkovi vystúpiť k bohom. Ďalší panovník Snofru dal postaviť dve pyramídy v Dahšúre. Prvou pyramídou je Lomená pyramída a druhou je pyramída nazývaná aj Červená podľa farby vápencových blokov.

Zdokonaľovanie tvaru a konštrukcie pyramíd dosiahlo svoj vrchol počas vlády Chufua (gr. Cheopsa), ktorý si nechal postaviť najväčšiu pyramídu v Egypte – Veľkú pyramídu v Gíze. Východne od tejto pyramídy stojí v rade vedľa seba tri menšie pyramídy, kde sú pochované Chufuove manželky. Jeho nástupca Racheff spolu so synom Menkaureom si nechali postaviť dve pyramídy, ktoré sa od tej Chufuovej líšili rozmermi i stavebným materiáлом. Racheffov pyramídový komplex je zaujímavý tým, že má obrovskú strážnu sochu na severu od údolného chrámu. Socha predstavuje leva s ľudskou hlavou ležiaceho na bruchu, dnes známa ako Veľká sfinga. Pravá pyramída súvisela so slnečným kultom a mohli ju považovať za obmenu kameňa benben. Tvar pravej pyramídy s jej hladkými sklonenými stenami obloženými vápencom mohol byť stavebným pokusom o obrodenie slnečných lúčov dopadajúcich z oblohy na zem, po ktorých mohol faraón putovať k bohom.

Pyramída bola len ústrednou stavbou celého komplexu, ktorý tvoril jednotný celok obohnáný múrom z biele-

ho vápencia: chrám, vzostupná cesta, kráľovský kultový komplex, vedľajšie hrobky a sklady, južná hrobka (pravdepodobne na kráľove vnútorné orgány) a hroby kráľovských lodí. Mnoho ostatných budov bolo postavených vo dvojici, aby sa rituály mohli konáť vo funkcií vládca oboch krajín. Na konci 5. dynastie, za vlády faraóna Venisa, došlo k dôležitej inovácii; na stenách sa začali objavovať *Texty pyramid*. Texty boli napísané v hieroglyfoch a pozostávali zo zaklínadiel. Faraón ich mal možnosť „vidieť a čítať“, keď jeho telo spočívalo v sarkofágu, aby mu poskytli duchovnú silu na dosiahnutie osobného vzkriesenia.

Ako vyjadrenie čoraz dôležitejšieho slnečného kultu sa v období 5. dynastie budujú slnečné chrámy. Podstatné zmeny v architektúre možno pozorovať až u pyramíd Strednej ríše, v dôsledku uplatnenia nepálených tehál pri stavbe jadra pyramíd. Plán hrobových miestností sa skomplikoval a zádušný chrám sa zväčšoval. Niekoľko malých pyramíd bolo ešte postavených pred koncom 13. dynastie, keď bol tento typ kráľovskej hrobky vystriedaný pre Novú ríšu charakteristickými veľkými skalnými hrobkami v Údolí kráľov a v Údolí kráľovien.

Stavby boli navrhnuté tak, aby odradili vykrádačov hrobiek. Do skaly bol vytesaný vstup a k pohrebnej komore sa zostupovalo schodmi do chodby, ktorá bola prerušená jednou alebo viacerými pilierovými sieňami. Pohrebná komora tiež obsahovala piliere vytesané do skaly a kráľovské kamenné sarkofágy, ktoré boli umiestnené na alabastrovom podstavci. Z pohrebnej komory viedla miestnosť do štyroch skladísk, kde sa odkladali pohrebné dary.²⁴

ZÁVER

„Rozhodol som sa, že budem žiť večne a zomriem iba v prípade, ak by mi to nevyšlo“ (E. M. Remarque). Starí Egypťania verili, že budú v podsvetí žiť večne len v prípade, ak ich pamiatka, činy a mená neupadnú na tomto svete do zabudnutia. Kto videl egyptské pyramídy v Gíze, hrobky hodnostárov v Sakkare a Tébach alebo skalné

hrobky v Údolí kráľov, určite si položí otázku: Je dnes civilizácia starého Egypta mŕtva?

Foto: archív

Poznámky:

- 1 Adapa a Jížní vítr – <http://www.myty.cz/view.php?cisloclanku=2007120002>
- 2 Gn 2, 15–17; 3, 21–24
- 3 Assmann, J.: *Smrt ako fenomén kultúrnej teorie. Obrázky smrti a zádušní kult v starovékém Egypte*. Vyšehrad, Praha 2003, s. 16–40
- 4 Davidová, R.: *Náboženstvá a magie starovékého Egypta*. BB art, Praha 2006, s. 44–45
- 5 Tamže, s. 124–126
- 6 Maříková Vlčková, P.: *Vývoj zádušních predstav a pohrebních rituálů*. Libri, Praha 2009, s. 14
- 7 Davidová, R.: c. d., s. 160
- 8 Bič, M.: *V zemi sfing a pyramid: Od faraónov k prorokovi*. Oikoymenh, Praha 1993, s. 136
- 9 Vachala, B.: *Starí Egypťané*. Libri, Praha 2001, s. 150–152
- 10 Je pravdepodobné, že skutočný proces trval asi štyridsať dní a sedemdesiat dní zahŕňalo aj uskutočňovanie rituálov – Davidová, R.: c. d., s. 174
- 11 Hérodotos: *Dějiny*. Academia, Praha 2004, s. 131–132
- 12 Johnson, P.: *Civilizace starého Egypta*. Academia, Praha 2002, s. 143–147
- 13 Kozák, J.: *Egyptská kniha mrtvých II. Eminent*, Praha 2002, s. 256
- 14 Mumifikovaniu zvierat sa nevenovala taká pozornosť ako mumifikovaniu ľudí. V prípade býka Hapiho sa ale na sakralskom pohrebisku konala veľká balzamovacia procedúra. Kultový býk bol vždy jeden. Keď takýto býk zahynul, kňazi hľadali nového, avšak ten musel mať štvorcovú bielu škvruu a pod jazykom výrastok pripomínajúci skarabea, na chrbe škvruu v podobe orla a na chvoste dvojfarebné chlpy – Johnson, P.: c. d., s. 151
- 15 Vachala, B.: c. d., s. 152
- 16 Davidová, R.: c. d., s. 129
- 17 Maříková Vlčková, P.: c. d., s. 18
- 18 Pozri Wattersonová, B.: *Egyptané*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, s. 142–143
- 19 Davidová, R.: c. d., s. 36–37, 296
- 20 Bator, W.: *Religia starożytnego Egiptu*. WAM, Krakow 2004, s. 315–318
- 21 Zamarovský, V.: *Bohovia a králi starého Egypta*. Mladé letá, Bratislava 1986, s. 389–390
- 22 Tamže, s. 368
- 23 Zamarovský, V.: *Jejich veličenstva pyramidy*. Český spisovateľ, Most 1986, s. 314
- 24 Pozri Siliotti, A.: *Průvodce egyptskými pyramidami*. Slovart, Bratislava 2004, s. 12–14

SEKTY V OBDOBÍ DRUHÉHO JERUZALEMSKÉHO CHRÁMU (8)

Poslednou židovsko-kresťanskou sekou, ktorú si v našom seriáli predstavíme, sú *ebioniti*. Svedectvom o ich existencii sú správy cirkevných otcov Irínea, Tertuliána, Hippolyta, Eusebia a Epifánia pochádzajúce z obdobia od 2. do 4. storočia. Medzi novozmluvnými apokryfnými spismi nachádzame i tzv. *Evanjelium ebionitov*. Ide však len o konvenčný názov, ktorý tento prameň nazvala moderná veda. Spis bol s najväčšou pravdepodobnosťou napísaný po grécky, lebo mnohé paralely s kánonickými evanjeliami možno vysvetliť iba tak, že autor použil ako predlohu grécky text Novej zmluvy. Ide teda o dielo pochádzajúce z neskoršieho obdobia, ktoré bolo adresované tým príslušníkom spoločenstva, ktorí už aramejčinu nepoznali a žili mimo Palestínu. Jeho obsahová podobnosť so *Skutkami Petra* (novozmluvný apokryf) a s *Jakubovým rebríkom* (starozmluvný apokalyptický pseudoepigraf) napovedá, že toto evanjelium vzniklo v oblasti východne od rieky Jordán, približne medzi rokmi 100 až 150. Epifánios však z neho uvádza len sedem krátkych citátov. Je zrejmé, že tento výber bol účelový, pretože autorovým zámerom bolo preukázať nezmyselnosť tohto spisu; nemožno preto hovoriť o jeho skutočnom obsahu. Z Epifániovho výberu možno spoznať nasledovné: evanjelium neuvádzá príbeh o Ježišovom narodení. Ježiš bol počas svojho krstu vyvolený za Božieho Syna a stal sa Božím Vyvoleným; múdroslavné a prorocké motívy tu však absentujú. Dvanásť apoštolov sa má stať svedkami pre Izrael. Niet tu žiadnej zmienky o Ježišovej smrti a vzkriesení. Pri poslednej večeri Ježiš neje mäso a rovnako ako Ján Krstiteľ bol vegetarián. Epifánios ďalej zdôrazňuje zrušenie rituálnych obiet.

Dodnes nie je jasné, odkiaľ pochádza názov tejto židovsko-kresťanskej sekty. Tertulián, jeden z prvých ortodoxných odporcov ranokresťanských heretických skupín, sa domnieval, že bola pomenovaná po svojom zakladateľovi Ebionovi. Tento názor však možno odmietnuť, pretože reflektuje skôr Tertuliánovo vlastné presvedčenie, že každá heretická skupina tohto obdobia nesie názov po zakladateľovi. Iní cirkevní otcovia (napr. Origenes) odvodzujú označenie sekty od hebrejského výrazu *eb-jôn*, čo znamená „chudobný“, pričom o príslušníkoch tohto spoločenstva písali aj ako o „chudobných v duchu“, čo prirodzene treba chápať ironicky. Je totiž viac než isté, že ebioniti sa za takých nepokladali. Skôr tu ide o spôsob, akým príslušníci tohto zoskupenia žili; v dobrovoľnej chudobe a dobročinnosti, ktoré boli charakteristickými črtami kresťanských spoločenstiev v ranom období vývoja kresťanskej cirkvi. Keďže sa nám nezachovali autentické doklady či správy od žiadneho z príslušníkov tejto sekty, môžeme sa len domnievať, že tento názor má relevantný základ a možno ho preto pokladať za pravdivý. Všetko, čo dnes môžeme o tomto

REPORT

◀ 38

sexuálne násilie. Annabelle sa pokúšala o samovraždu. V sedemnástich rokoch zostala tehotná so svojím nevlastným otcom. Rok po narodení dieťaťa v noci utiekla z domu a do súdneho procesu nevidela ani svoju matku, ani tyrrana Batleya. Myslala si, že v deň jej odsúdenia povie zničená matka svojej dcére, že ju to mrzí, že podľahla čaru toho blázna. No pochopila, že jej matka bola rovnako diabolská ako Colin.

Annabelle, dnes už matka dvoch detí, žije na severe Anglicka. Kručú časť svojho života opísala v memoároch s titulom *Diabol na prahu: Môj útek zo satanistického sexkultu*, ktorými chce pomôcť zabrániť podobným zverstvám páchaným na deťoch po celom svete. (krátené)

<http://www.topky.sk>, 22. 9. 2014

Zlínsky súd posal do väzenia Jaroslava Dobeša, známeho ako Guru Jára
ZLÍN – Desať rokov väzenia za znásilňovanie študentiek uložil zlínsky súd Jaroslavovi Dobešovi, známemu ako Guru Jára. Jeho blízka spolupracovníčka dostala deväť a pol roka väzenia. Dobeš podľa obžaloby ženy a dievčatá na rôznych seminároch tzv. „odháčkovával“.

Na Krajskom súde v Zlíne dnes v prípade ezoterickej školy Poetrie vypovedal znalec z odboru zdravotníctva a anestézie. Povedal, že stav vedomia, ktorý predstaviteľ školy Jaroslav Dobeš alias Guru Jára navodzoval svojim študentkám pred „odháčkováním“, im znemožňoval sa fyzicky brániť. Psychiatrička doplnila, že niektoré zo žien, ktoré podľa obžaloby Dobeš so svojou pomocníčkou Barborou Pláškovou znásilnil, trpia neodstrániteľnou posttraumatickou poruchou. Najhoršie dopadli krásne, inteligentné ženy, ktoré boli o to väčšmi manipulovateľné, potvrdila znalkynia z odboru psychiatrie A. Gayová. „Rozpadali sa im vzťahy, rozpadajú sa im vzťahy, majú problémy v sexuálnom živote, trpia pocitmi, že nemôžu stratiť kontrolu samy nad sebou, boja sa injekciami, vyšetreniami, aby ich niekto nezneužil,“ opisuje.

<http://www.rozhlas.cz>, 7. 10. 2014

spoločenstve vedieť, pochádza od jeho odporcov. Keďže niektoré z týchto zmienok nie sú vzájomne konzistentné, dá sa usudzovať, že existovalo viaceru skupín ebionitov, pričom každá mohla mať svoju vlastnú interpretáciu učenia a viery, ktoré vyznávali a pokladali za smerodajné.

Ranokresťanskí autori zhodne uvádzajú, že ebioniti sa pokladali za židovských nasledovníkov Ježiša Krista, ktorí odmietali Pavlovo teológiu. Neboli iba jednou z mnohých skupín židovských kresťanov, o existencii ktorých vieme, ale práve ich spoločenstvo a jeho činnosť vyvolávalo v radoch rodiacej sa ortodoxie veľmi silný odpor. Ebioniti verili, že Ježiš je židovský Mesiáš poslaný Bohom k židovskému ľudu, aby sa naplnili židovské Písma. Z ich pohľadu sa tak Ježišov život a jeho dielo vztahujú výhradne na židovský národ. Začleniť sa do spoločenstva Božieho ľudu a mať podiel na Božích zasluženiaciach daných Izraelu možno podľa nich len plnou konverziou k židovskej náboženskej tradícii – prozelytizmom. Ebioniti preto trvali na prísnom dodržiavaní predpisov Tóry, obzvlášť soboty, kóšer predpisov a obriezky všetkých mužských členov spoločenstva.

Z tohto hľadiska je pravdepodobné, že ebioniti sú nasledovníkmi prvých židovsko-kresťanských oponentov misie apoštola Pavla sústredených v Jeruzaleme či jeho blízkom okolí. Tomu by zodpovedala aj správa cirkevného otca Ireneja, ktorý uvádzá, že mali stále vo veľkej úcte Jeruzalem ako sakrálny stredobod a centrum židovskej náboženskej a kultúrnej tradície, čo bolo evidentné pri každodenných modlitbách, ktoré ebioniti vykonávali tvárou obrátenou smerom k Jeruzalemu. Týmto svojím úzko paritikularistickým postojom však vyvolali voči sebe veľkú nevôle ostatných kresťanov nežidovského pôvodu, ktorí boli v dôsledku Pavlovej misie prevedení, že sám Ježiš im svojím učením a dielom umožnil tento prísný vzťah voči Tóre obíť. Naproti tomu ebioniti tvrdili, že ich postoje a názory boli autorizované Ježišovými učením, v prvom rade Petrom a Jakubom, bratom Pánoným, ktorý sa stal po Ježišom vzkriesení hlavou jeruzalemskej cirkvi.

Ďalším aspektom učenia tejto sekty bolo jej chápanie Ježišovej osoby. Ebioniti nezastávali názor o Ježišovej preexistencii, ani o jeho panenskom počatí a narodení. Ježiš bol pre nich Boží Syn nie v dôsledku božského počatia a narodenia z panny, ale kvôli jeho adopcii za Božieho Syna. Na rozdiel od kresťanskej ortodoxie ho pokladali iba za obyčajného človeka z mäsa a krvi narodeného prirodzeným spôsobom ako najstarší syn rodičov Jozefa a Márie. Boh si ho vyvolil pre jeho dokonalé dodržiavanie Tóry a poveril ho zvláštnou misiou obetať sa v prospech ostatných. Ježiš tak zomiera na kríži nie pre svoje hriechy, ale pre hriechy celého sveta. Svojou dokonalou obetou tak naplnil všetky Božie zasluženia dané Izraelu. Na znak toho, že Boh jeho obetu prijal, vzkriesil ho z mŕtvych a vyzdvihol na nebesá. Z toho dôvodu je pravdepodobné, že ebioniti pokladali ďalšie rituálne obetovanie zvierat za nepotrebné. Až do zničenia chrámu v roku 70 sa preto príslušníci tejto sekty odmietali nadále zúčastňovať na obetnom kulte. Stali sa vegetariánmi, pretože zabíjanie zvierat sa v staroveku takmer vždy dávalo do kontextu s náboženskou kultovou praxou.

Pokiaľ ide o vzťah tejto sekty k posvätným textom, ebioniti mali v najvyššej úcte – ako napokon každý Žid – hebrejskú Bibliu. Apoštola Pavla považovali za odpadlíka a nepriateľa a jeho učenie zásadne odmietali, a to najmä kvôli zdôrazňovaniu učenia, že ospravedlnenie možno získať aj bez dodržiavania predpisov Tóry. Ostatné ranokresťanské spisy však akceptovali, najmä Matúšovo evanjelium; ale nie v podobe a rozsahu, v akom ho poznáme v súčasnosti. Ich verzia bola zrejme prekladom do aramejčiny, pričom tu chýbali prvé dve kapitoly, v ktorých sa opisuje príbeh Ježišovo narodenia. Je tiež možné, že bola totožná so spisom, ktorý dnes poznáme ako *Evanjelium nazorejcov*. Je veľkou škodou, že sa nám nepodarilo zachovať celé písomné evanjelium, ktoré ebioniti vytvorili. Napriek tomu sú všetky dostupné informácie o živote tejto židovsko-kresťanskej sekty cenným svedectvom zložitého vývoja kresťanskej cirkvi v ranom období jej existencie.

FRANTIŠEK ÁBEL